

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÛNUS EMRE'NİN ESERLERİNDE
SIFAT FİİL EKLERİ**

YÛKSEK LİSANS TEZİ

Yusuf Sinan OĞRAŞ

**Enstitü Ana Bilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Enstitü Bilim Dalı : Yeni Türk Dili**

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Çiğdem TOPÇU

MART - 2018

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YŪNUS EMRE'NİN ESERLERİNDE
SIFAT FİİL EKLERİ

YŪKSEK LİSANS TEZİ
Yusuf Sinan OĞRAŞ

Enstitü Ana Bilim Dalı :Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Enstitü Bilim Dalı :Yeni Türk Dili

“Bu tez 02/03/2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği/Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JŪRİ ŪYESİ	KANAATI	İMZA
Prof.Dr. Zikri TURAN	BAŐARILI	
Yrd. Doç. Dr. Yasın SERİFOĞLU	BAŐARILI	
Yrd. Doç. Dr. Gığdem TOPRAK	BAŐARILI	

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	Yusuf Sinan OĞRAŞ
Öğrenci Numarası	:	1460Y11002
Enstitü Anabilim Dalı	:	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Enstitü Bilim Dalı	:	Yeni Türk Dili Bilim Dalı
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	Yunus Emre'nin Eserlerinde Sıfat Fiil Ekleri
Benzerlik Oranı	:	%16

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

13.02.2018
İmza
[Signature]

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafıma yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere sbtezler@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

...../...../20.....
İmza

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: Yrd.Doç.Dr. Çiğdem TOPÇU

Tarih:13.02.2018

İmza: *[Signature]*

KABUL EDİLMİŞTİR

REDDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

ÖNSÖZ

Köklü geçmişiyle asırlardır farklı coğrafyalarda konuşulmuş, yazı dili olmuş Türk dili yapı bakımından ekleşmeli bir dildir. Ekleşme sistemimiz içerisinde fiilimsiler ve onun bir alt kategorisi olan sıfat fiiller, dilimiz açısından mühim bir yer tutar. Biz de bu öneme binaen Türk diline ait en kıymetli eserlerin sahiplerinden biri olan Yûnus Emre'nin eserlerinde sıfat fiil ekleri konusunu çalışmayı uygun bulduk.

Çalışmamız Giriş, Sıfat Fiil Kategorisi, Yûnus Emre'nin Eserlerinde Sıfat Fiil Ekleri, Sonuç ve Ekler Dizini bölümlerinden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde, sıfat fiillerin üst kategorisi olan fiilimsilerle olan ilişkisine ve sıfat fiillerin nasıl ele alındıkları hususlarına değinilmiş ve Yûnus Emre'nin hayatı, kişiliği ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir.

Çalışmamızın Sıfat Fiil Kategorisi bölümünde ise sıfat fiillerle ilgili olarak yapılan açıklamalara yer verilmiş, sıfat fiillerin ek sınıflamasındaki yeri açıklanmıştır.

Yûnus Emre'nin Eserlerinde Sıfat Fiil Ekleri bölümünde ise sıfat fiil fonksiyonları ve sıfat fiillerde şekiller olmak üzere iki başlık altında Yûnus Emre'nin eserlerinde tespit edilen sıfat fiiller, alfabetik olarak temel ve alt fonksiyon örnekleriyle gösterilmiştir.

Çalışmamızın Sonuç bölümünde Yûnus Emre'nin eserlerinde tespit ettiğimiz sıfat fiil fonksiyonları ve şekillerine dair bilgi verilmiş ve değerlendirmeler yapılmıştır.

Ekler Dizini bölümünde ise sıfat fiil şekillerinin çalışmamızda yer aldığı sayfalar gösterilmiştir. Çalışmamız çeşitli eksiklikler barındırabilir ancak çalışmamızın bundan sonra yapılacak sıfat fiil çalışmalarına katkı sağlayacağını düşünüyoruz.

Çalışma süresince benden desteğini esirgemeyen, önerileriyle çalışmamızın vücuda gelmesinde değerli katkılarda bulunan kıymetli hocam Yrd. Doç. Dr. Çiğdem TOPÇU'ya, çalışmalarıyla dil bilgisine yeni bir bakış açısı getiren, kendisinden ders alma şerefine nail olduğum değerli hocam Prof. Dr. Zikri TURAN' a çok teşekkür ederim.

Yusuf Sinan OĞRAŞ

02.03.2018

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
İŞARETLER.....	v
ÖZET.....	vi
SUMMARY	vii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM SIFAT FİİL KATEGORİSİ	11
1.1 Sıfat Fiil Nedir?	11
2. BÖLÜM: YÜNUS EMRE’NİN ESERLERİNDE SIFAT FİİL EKLERİ.....	21
2.1. Fonksiyonlar	21
2.1.1. Alışkanlık.....	21
2.1.1.1. Alışkanlık - Gösterme.....	22
2.1.1.2. Alışkanlık - Olgu, Âdet	23
2.1.2. Diğerlerinden Ayırma	26
2.1.2.1. Diğerlerinden Ayırma - Olgu, Âdet.....	28
2.1.2.2. Diğerlerinden Ayırma-Yetkinlik	30
2.1.2.3. Diğerlerinden Ayırma - Zümre Oluşturma.....	35
2.1.3. Gösterme.....	38
2.1.3.1. Gösterme - Alışkanlık.....	39
2.1.3.2. Gösterme - Farkında Olma	39
2.1.3.3. Gösterme - Olgu, Âdet	39
2.1.3.4. Gösterme - Yetkinlik	40
2.1.4. İstek.....	40
2.1.4.1. İstek - Emir	40
2.1.4.2. İstek - Gereklik	61
2.1.4.3. İstek - İstek	62
2.1.5. Olgu	83
2.1.5.1. Olgu - Oluş	83
2.1.6. Rivâyet.....	83
2.1.6.1. Rivâyet - Benzetme	84

2.1.6.2. Rivâyet- Diğerlerinden Ayırma / Zümre Oluşturma	85
2.1.6.3. Rivâyet - İhtimâl.....	86
2.1.6.4. Rivâyet - Küçümseme	86
2.1.6.5. Rivâyet - Olgu	86
2.1.6.6. Rivâyet - Sınırlama.....	89
2.1.6.7. Rivâyet - Şaşırma	90
2.1.6.8. Rivâyet - Tahmin.....	90
2.1.6.9. Rivâyet - Tasvir	90
2.1.6.10. Rivâyet - Tespit	92
2.1.6.11. Rivâyet - Varsayım.....	96
2.1.7. Tahmin	96
2.1.7.1. Tahmin - Endişe	98
2.1.7.2. Tahmin - Gereklik	100
2.1.7.3. Tahmin - İhtimâl.....	101
2.1.7.4. Tahmin - İmkân	107
2.1.7.5. Tahmin - Kıyas	109
2.1.7.6. Tahmin - Tasarı	109
2.1.7.7. Tahmin - Temenni	109
2.1.7.8. Tahmin- Şaşırma	110
2.1.7.9. Tahmin - Vaad.....	110
2.1.7.10. Tahmin - Yetkinlik	111
2.1.8. Yetkinlik, Elverirlik	112
2.1.8.1. Yetkinlik, Elverirlik - Alışkanlık.....	114
2.1.8.2. Yetkinlik, Elverirlik - İmkân	115
2.1.8.3. Yetkinlik, Elverirlik - Olgu, Âdet.....	115
2.1.8.4. Yetkinlik, Elverirlik - Sebep Belirtme.....	118
2.1.8.5. Yetkinlik, Elverirlik - Sınırlama.....	118
2.1.8.6. Yetkinlik, Elverirlik - Uyarı	124
2.2. Şekiller.....	124
2.2.1. -Ø	124
2.2.2. -(y)A	127
2.2.3. -(y)AcAK.....	131

2.2.4. -All.....	139
2.2.5. -(y)An	144
2.2.6. -(y)AsI	134
2.2.7. -DI.....	135
2.2.8. -DIK.....	135
2.2.9. -GAn	134
2.2.10. -gUç	137
2.2.11. -(y)IcI.....	137
2.2.12. -Ik.....	139
2.2.13. -(y)IsAr	138
2.2.14. -mİş	138
2.2.15. -(A/D)r.....	137
2.2.16. -sA.....	137
2.2.17. -z	139
SONUÇ.....	148
EKLER DİZİNİ.....	151
KAYNAKLAR	152
ÖZGEÇMİŞ.....	155

KISALTMALAR

- bk.** : Bakınız
c. : Cilt
D : Divan
H. : Hicri
M. : Miladi
RN : Risaletü'n - Nushiyye
s. : Sayfa
S. : Sayı
TDK : Türk Dil Kurumu

İŞARETLER

- ( ) : Bir sesin ya da şeklin varlığının şartlara bağlı, ihtiyari olduğunu gösterir.
- : Fiile bağlanmayı, fiil kategorisini gösterir.
- Ø : Bir gramer unsurunun telaffuz edilmeyen ancak fonksiyonu korunan şeklini ifade eder.

Tezin Başlığı: Yûnus Emre'nin Eserlerinde Sıfat Fiil Ekleri	
Tezin Yazarı: Yusuf Sinan OĞRAŞ	Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Çiğdem TOPÇU
Kabul Tarihi: 02.03.2018	Sayfa Sayısı: vii (ön kısım) + 155 (tez)
Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı	Bilim Dalı: Yeni Türk Dili
<p>Çalışmamız Eski Anadolu Türkçesi döneminin en büyük isimlerinden biri olan Yûnus Emre'nin eserlerinde sıfat fiil eklerinin incelenmesini içermektedir. Yûnus Emre'nin şiirleri, Eski Anadolu Türkçesinin dil özelliklerini en iyi yansıtan eserlerdendir. Eserin bu mahiyetinden dolayı sıfat fiil konusunu Yûnus Emre'nin eserlerinde ele almaya karar verdik. Bu bağlamda Yûnus Emre'nin eserlerinde sıfat fiilleri tespit edebilmek için şiirleri orijinal harflerle yazılmış nüshası üzerinde transkripsiyon özelliklerini de dikkate alarak fişleme yaptık.</p> <p>Çalışmamız Giriş, Sıfat Fiil Kategorisi, Yûnus Emre'nin Eserlerinde Sıfat Fiil Ekleri, Sonuç ve Ekler Dizini bölümlerinden oluşmaktadır.</p> <p>Giriş bölümünde fiilimsiler ve onun bağlı bulunduğu sıfat fiiller konusu ile Yûnus Emre'ye dair bilgilere yer verilmiştir. Çalışmamızın birinci bölümünde sıfat fiil kavramına, bu konu üzerinde çalışmış bilim insanlarının görüşlerine, sıfat fiilin ne olduğu hususuna değinilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise Yûnus Emre'nin eserlerinde sıfat fiil eklerinin ana ve alt fonksiyonlarına ve bu fonksiyonlara bağlı şekillere örnekler verilmiştir. Çalışma; sonuç ve sıfat fiil eklerinin diziniyle sonlandırılmıştır.</p>	
Anahtar Kelimeler: Yûnus Emre, Sıfat Fiil, Fonksiyon, Şiir, Dil	

Title of the Thesis: The Verbal Adjective Suffixes in Yûnus Emre's Works	
Author: Yusuf Sinan OĞRAŞ	Supervisor: Ass.Prof.Çiğdem TOPÇU
Date: 02.03.2018	Nu. of pages: vii(pre text)+155 (main)
Department: Turkish Grammar and Literature Subfield: Modern Turkish Language	
<p>Our study includes the examination of the verbal adjective suffixes in the works of Yûnus Emre, one of the greatest names of the Old Anatolian Turkish era. The poems of Yûnus Emre are the works that best reflect the language characteristics of Old Anatolian Turkish. Due to this nature of the work, we decided to deal with the adjective verb in the works of Yûnus Emre. In this context, in order to determine the adjective verbs in the works of Yûnus Emre, we made a phoneme by taking into account the transcription characteristics of the poems written in the original letters.</p> <p>Our work consists of introduction verbal adjective categories, the verbal adjectives suffixes in Yûnus Emre's works, results and list of appendicies.</p> <p>In the introduction part, the gerundials and verbal adjectives which is related to gerundials are mentioned and information about Yûnus Emre is given. In the first part of our study, the notion of verbal adjective, the opinions of scientists who worked on this subject, what the verbal adjective is are given. In the second part of the work, examples of the main and subfunctions of verbal adjective suffixes in Yûnus Emre's works and the forms depending on these functions are given. The study ended result and an index of verbal adjectives.</p>	
Keywords: Yûnus Emre, Verbal Adjective, Function, Poem, Language	

GİRİŞ

Yapı bakımından Türkçe ekleşmeli bir dildir. Bu sebeple dilimizde ekler, kelimelerin sonuna gelerek ya yeni bir kelime türetirler ya da söz diziminin bir üyesi olurlar. Aynı şekiller, farklı görevlerde kullanılabileceği gibi farklı ekler aynı fonksiyona da sahip olabilirler. Fiilimsi ekleri de söz diziminde bu şekilde yer alabilir.

Fiilimsiler, Türkçede oldukça mühim bir yer tutan gramer unsurlarından birisidir. Fiilimsiler; isim fiil, sıfat fiil ve zarf fiiller olmak üzere üç alt fonksiyona sahiptir. Dilimizin araştırma sahası içerisinde birçok çalışmaya konu edilen fiilimsiler, tarihi seyri içerisinde birçok farklı terim ile karşılanmıştır. Bizim çalışmamızda da günümüzde genel kabulü yansıtan şekliyle fiilimsi terimi benimsenmiştir.

Fiilimsiler içinde bir alt sınıfı temsil eden sıfat fiiller, terim kargaşasının içinde yer alan gramer unsurlarından biridir. Ortaç terimi de yaygın olmakla birlikte çalışmamızda sıfat fiil teriminin kullanılması uygun görülmüştür.

Sıfat fiillerle ilgili yapılan çalışmalarda üzerinde mutabık kalınan bir sıfat fiil tanımı ya da tarifi yoktur. Ancak yapılan bu çalışmalarda ortaklaşılan belli hususlar vardır. Bu gramer unsuru ile ilgili yapılan teorik çalışmalarda sıfat fiillere şekilci bir bakış açısı ile yaklaşımış ve belli başlı eklerin sıfat fiil ekleri olabileceği ifade edilmiş, bunlar haricinde başka sıfat fiil ekleri yokmuş gibi davranılmıştır. Bunun neticesinde de sıfat fiil incelemeleri bazı ekler ile sınırlı kalmıştır. Bu durum da sıfat fiil eklerinin başka eklerle karıştırılmasına sebebiyet vermiştir. Oysa bu gramer unsuruyla ilgili olarak şekilci sınıflamalar yapmak yerine fonksiyona dayalı çalışmalar yapmak sıfat fiillerle ilgili daha doğru sonuçlar verecektir. Bu minvalde özellikle son dönemde dil bilgisi çalışmalarına katkı sağlayan Turan¹ ve Topçu² sıfat fiilleri fonksiyonlarıyla ele almış ve sıfat fiil eklerinin yapım eki ile çekim eki dışında, ayrı bir ek kategorisi olan fiilimsi eklerinin bir alt sınıfı olduklarını ifade etmişlerdir.

Sıfat fiiller, fiillerin anlamlarını muhafaza ederek fiilleri geçici süreliğine isim kalıbına geçiren niteleme görevli gramer unsurlarıdır. Sıfat fiiller, cümlede yardımcı unsur olarak yer alabilecekleri gibi tamlamalarda tamlama unsurlarından biri de olabilirler.

---

¹Turan'ın 2014-2015 Eğitim- Öğretim yılı "Ekleşme Dizisinin Karşıtlık Düzeni" adlı yüksek lisans ders notlarında bu konunun teorik kısmı ele alınmıştır.

² Topçu'nun 2011 yılındaki "Türkçede Sıfat Fiiller" adlı doktora tezi sıfat fiillerin fonksiyonları ile ilgili teorik bilgi ve uygulamaların içinde yer aldığı önemli bir çalışmadır.

Sıfat fiillerle ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında çalışmaların ağırlıklı olarak teorik planda kalması, uygulamaya yönelik çok fazla çalışmanın yapılmamış olması bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Uygulamaya yönelik yapılan çalışmalarda ise temel sıkıntı bu çalışmaların şekilci dil bilgisi anlayışına göre yapılmış olmasıdır. Bunun neticesinde sınırlı sayıda sıfat fiil eki çalışmalarda incelenmiştir. Uygulamaya yönelik çalışmaların az olması ve de belli ekler bağlamında meselenin ele alınması hasebiyle biz çalışmamızda Türkçenin yazı dili olarak Anadolu coğrafyasındaki temsili olan Eski Anadolu Türkçesi şivesinin büyük ismi Yûnus Emre'nin eserlerinde fonksiyona dayalı olarak sıfat fiilleri ele aldık.

Yûnus Emre sadece yaşadığı dönemi içine alan Eski Anadolu Türkçesinin bir büyük ozanı değil Türkçenin konuşulduğu her dönem ve bölgenin en önemli ozanlarından biridir. Yûnus Emre, şiirlerinde Eski Anadolu Türkçesinin en güzel unsurlarını en sade, içten ve de naif bir şekilde vermiş, gönül dünyamızın pasını şiirleriyle almıştır. Yûnus Emre'nin Türk diline katkısı inkâr edilemez bir gerçektir. Ancak Yûnus Emre ile ilgili yapılan çalışmalar genellikle din, tasavvuf ve edebiyat çerçevesinde kalmıştır. Biz de Türkçenin bu büyük mihmandarının şiirlerini dil yönüyle inceledik ve Türkçede önemli bir yer tutan sıfat fiillerin, Yûnus Emre'nin şiirlerinde de mühim bir yer kapladığına tanıklık ettik. Bir kişinin eseri üzerinden çalışma yaparken o kişi hakkında bilgi vermenin çalışmayı daha anlaşılır kılacağından bu noktada Yûnus Emre ile ilgili kısa bir bilgi verme lüzumu hâsıl olmaktadır.

YÛNUS EMRE

Bünyesinde yetiştirdiği birçok âlim ve Hak âşığı ile Anadolu eşsiz bir kültür hazinesidir. Bu hazinenin en kıymetli isimlerinden birisi de hiç kuşkusuz Yûnus Emre'dir. O, gönül dünyamızı aydınlatan, yaratılanı yaratandan ötürü hoş görmemizi öğütleyen büyük bir derviştir. Anadolu'da Türk - İslam kültürünün haricini karan Yûnus Emre'nin hayatı ise adeta bir sis bulutu içerisinde. Bu yüce gönül insanının, hayatı hakkında bilinenler maalesef oldukça sınırlıdır. Doğum yeri kesin olarak bilinmeyen Yûnus Emre'nin eserlerinde de hayatına dair çok net bilgiler bulunmamaktadır.

Gölpınarlı (1965: XVII) hakkında pek çok menkıbe anlatılan Yûnus Emre'nin H. 638 / M. 1240-1241 yılında doğduğunu ifade etmiştir. Bu tarihi ise Adnan Erzi'nin İstanbul

Bayezıt Devlet Kitaplığında bulduğu eski bir mecmuadaki 38. b yaprağında bir kayıttan yola ıkararak belirlemiştir.

“ Vefat-ı Yûnus Emre

Sene 720 müddet-i ömr 82”

Bu kayıttaki belgelere göre Yûnus Emre'nin ölüm tarihi de H. 720 / M. 1320-1321 olmaktadır. Yûnus Emre'nin nereli olduğu mevzusunda ise araştırmacıların ortak bir kanaati bulunmamaktadır.

Tatı, (1998: 1) hayatı hakkında ok az bilgiye sahip olunan Yûnus Emre'nin, Anadolu Seluklu Devletinin dağılmaya ve Anadolu'nun eşitli bölgelerinde Türk Beyliklerinin kurulmaya başlandığı XIII. yüzyıl ortalarından, Osmanlı Beyliği'nin filizlenmeye başladığı XIV. yüzyılın ilk eyreğinde Orta Anadolu'da doğup yaşamış bir Türkmen kocası, şair bir eren ve Türk dünyasının en ok bilinen gönül dostlarından biri olduğunu ifade etmiştir. Yûnus Emre'nin yaşadığı dönemde Moğol istilasını, i kavga ve ekişmeler, siyasi otorite boşluğu, kıtlık ve yoksulluk gibi unsurlarla Anadolu'nun perişan olduğunu dile getiren Tatı, böyle bir ortamda, dönemin diğer âlimleriyle birlikte Yûnus Emre'nin, Allah sevgisini, sarsılmaz bir iman ve aşkla dile getirerek, Türk - İslâm birliğinin oluşmasında, ağının ve insanlık ehresinin aydınlanmasında önemli bir rol üstlendiğini ifade etmiştir.

Yûnus Emre belki de Anadolu'nun her yönden en alkantılı döneminde yaşamış bir eren olarak, Anadolu insanının gönlüne can suyu veren önemli zatlardan biri olmuştur. Yûnus Emre'nin yaşadığı dönemde Anadolu'da, birok büyük âlimin de Anadolu kültürünün oluşmasında son derece mühim katkıları olmuştur. Bunlardan bazılarını Yûnus Emre'nin şiirlerinde de görmek mümkündür. Bu durum ayrıca Yûnus Emre'nin hangi dönemde yaşadığı hususunda da bir fikir edinmemize katkı sağlamaktadır.

Eğitimi

“Yûnus Emre'den bahseden en eski kaynaklar, onun ümmi olduğunu belirtirler. Âşık elebi, Yûnus'un medresede başarılı olamayıp Tanrı mektebinde bir kâmil huzurunda ders gördüğünü “Eğeri ümmidir amma debistan-ı kus sebak-hanıdır” cümlesiyle ifade eder. Bektaşi ananesi de Yûnus'u ümmi kabul edegelmiştir. Daha sonra “Osmanlı şiir

Tarihi”ni yazan Gibb, Yûnusla ilgili dikkat çeken ilk makaleleri yazan Rıza Tevfik, Osmanlı müelliflerini kaleme alan Bursalı M. Tahir, Sefine-i Evliya müellifi Hüseyin Vassaf Bey gibi araştırmacılar, şairin okuma-yazma bilmediğini, medrese tahsilinden geçmediğini kabul etmişlerdir.” (Tatçı 1998: 5-6)

Gölpınarlı (1961: 45)’ya göre ise Yûnus Emre, Sadi’den ve Mevlana’dan tercüme yapacak kadar Farsça biliyordu. İyi bir tahsil görmüştü. Devrindeki medrese tahsilini tamamlamış olup olmaması, icazet alıp almaması veya ihtisas yapıp yapmadığı hususu tam olarak cevaplanamasa da Yûnus Emre’nin bir öğrenimden geçtiğini ifade eden Gölpınarlı, Yûnus Emre’ nin Konya’ da tahsil görmüş olabileceğini tahmin eder.

Köprülü (1976: 271-274) de bu hususta Gölpınarlı ile aynı görüştedir. Köprülü; Yûnus Emre’nin, hem ârif, hem de âlim olduğunu ifade etmiştir. Âriflerin, ilahi ilhamla bilgi elde ettiklerini belirten Köprülü, Yûnus’un, eline kalem almadığı fikrini kabul etmemiştir.

Verdiğimiz bilgilerden de anlaşılacağı üzere Yûnus Emre’nin eğitim alıp almadığı ile ilgili farklı iki görüş mevcuttur. Kimi kaynaklarda ümmi olduğu söylenen Yûnus Emre kimi kaynaklarda ise eğitim almış bir kişi olarak ifade edilmektedir. Yûnus Emre’nin gerek Arapça ve Farsça kelimeleri başarıyla kullanması gerekse dini hususlarda verdiği bilgiler onun eğitim almış bir kişi olduğunu bize göstermektedir.

Tarikatı

Yûnus Emre’nin hangi tarikata bağlı olduğu, silsilesinin nereye kadar dayandığı da tam olarak bilinmese de şeyhi Taptuk Emre, Yûnus için çok önemlidir. Bunun delilini Yûnus’un birçok şiirinde görmek mümkündür.³

Yûnus Emre bir beytinde de bağlı bulunduğu tarikat zincirini dile getirmiştir:

Yûnus'a Tapduğ u Saltuğ u Barak'darıdır nasîb

Çün gönülden cûş kıldı ben nice pinhân olam

---

³ Abdülbaki Gölpınarlı, Risalat al - Nushiyye ve Divan, İstanbul: 1965, s. VIII.

Bu beyite göre Yûnus Emre, Taptuk Emre'ye; Taptuk Emre, Barak Baba'ya; Barak Baba'da Sarı Saltuk'a bağlıdır. Yûnus Emre kendini Sarı Saltuk'a bağlasa da belgelerde Sarı Saltuk'un bağlı bulunduğu tarikat bilinmemektedir.

Mezarı

Yûnus Emre'nin doğum yerinde yaşanan tartışma onun mezarı ile de süregelmektedir. Zira Anadolu'nun birçok yerinde Yûnus Emre'ye ait olduğu iddia edilen türbe vardır. Bursa, Manisa, Isparta, Konya, Afyon, Ünye, Sivas, Erzurum, Azerbaycan, Aksaray, Sarıköy ve Karaman'da Yûnus Emre'nin medfun olduğu ifade edilmektedir.⁴ Ancak bunca yer içerisinde özellikle Karaman ve Sarıköy üzerinde en fazla durulan yerler olmuştur.

Tatçı (1998: 15) Yûnus Emre'nin birçok yerde mezarının bulunduğunu dile getirip bunların çoğunun Orta Anadolu'da olduğuna dikkat çekmiştir. Tatçı, Yûnus Emre'nin mezarının büyük ihtimalle Kütahya suyunun Sakarya Nehri'ne karıştığı yer olan Sarıköy'de olduğunu ifade etmiştir.

Yûnus Emre'nin kabrinin Karaman'da olduğunu ifade eden ilk araştırma, Burhan (Ümit) Toprak tarafından 1933-1934'de üç cilt olarak yayınlanan Yûnus Divanı adlı eserdir. Ayrıca Cahit Öztelli⁵ ve Kamil Kepecioğlu⁶ da Yûnus Emre'nin mezarının Karaman'da olduğunu ifade etmektedir.

Son zamanlarda Yûnus Emre'nin mezarının Aksaray'da olduğuna dair de çeşitli çalışmalar yapılmıştır.⁷ Anadolu'nun birçok yerinde Yûnus Emre'ye ait olduğu iddia edilen türbeler vardır. Bu, Yûnus Emre'nin Anadolu ne kadar sevilip benimsendiğini gösteren bir durumdur. Demek ki, Yûnus Emre birçok bölgede varlığını hissettirmiş ve halk tarafından büyük bir sevgiye mazhar olmuştur. Haliyle bu durum Anadolu'da Yûnus Emre'nin birçok makamının olmasına imkân sağlamıştır.

⁴ Ayrıntılı bilgi için bk. Gölpinarlı, s. XXI-XXXV.

⁵ Ayrıntılı bilgi için bk. Cahit Öztelli, Yûnus Emre'nin Soyu Sözü, *Türk Dili*, 1965, S. 169.

⁶ Ayrıntılı bilgi için bk. Kamil Kepecioğlu, Yûnus Emre Nerede Yatıyor? *Nilüfer*, 1945, S. 4.

⁷ Doğan Kaya. (2000).Yûnus Emre'nin Aksaray Ortaköy'deki Mezarı Üzerine Düşünceler isimli makalesinde Sivrihisar ve Sarıköy isimlerinin sadece Eskişehir'de olmadığını ifade etmiştir. Kaya, Yûnus Emre'nin Hacı Bektaş-ı Veli'nin dergâhına gittiğini ifade ederken dergâhın Aksaray Sarıköy'e 34. km Eskişehir Sarıköy'e ise 245 km. mesafede olduğunu dile getirmiş ve Yûnus Emre'nin kabrinin Aksaray'da olduğunu savunmuştur.

Din Anlayışı

Ünver (2006: 490) Yûnus Emre'nin şiirleri ve şiirlerine yansıyan kişiliği sayesinde mutasavvıf şairi ve tasavvufi şiiri tanımak için sağlam ölçütler sunduğunu ifade eden Ünver, bu sayede şiirlerindeki etkiyi artırma gayesiyle tasavvufu kullanan şairlerin şiirleriyle gerçek mutasavvıf şairleri ve şiirleri ayırt etme imkânı bulunabileceğini dile getirmiştir.

Banarlı (1983:335) asırlarca işlenen vahdet-i vücud inancının Yûnus Emre kadar sade ve külfetsiz bir biçimde kimsenin söyleyemediğini, tüm tasavvuf edebiyatında onun şiirleri gibi şiirler bulmanın kolay olmadığını dile getirmiştir. Allah sevgisini, Allah'a varamamak endişesiyle yandığını oldukça berrak bir Türkçeyle ifade eden aynı zamanda Yûnus Emre'nin dilimize katkısının çok önemli olduğunu vurgulamıştır.

Tatçı (1998: 49-51) ya göre Yûnus Emre önemli bir Türk- İslam mutasavvıfidir. Tatçı, Yûnus Emre'nin kişiliğini belirleyen en önemli unsuru tasavvufi hayatı olarak görmüştür. Yûnus Emre için Allah aşkı, tevhit düşüncesi, ahlak ve gelenek gibi dört kavramın önemine dikkat çeken araştırmacı Yûnus Emre'nin insan-ı kâmil tipini idealize ettiğini söyler. Yûnus Emre'nin felsefi manada panteist, mistik veya hümanist kabul edilmesini doğru bulmayan Tatçı, Yûnus Emre'nin tasavvuf anlayışının Kuran-ı Kerim'e, Hz. Peygamber'in davranışlarına ve kendisinden önce yaşamış olan İslam mutasavvıflarının düşüncelerine dayandığını ifade eder.

Dili

Korkmaz (1972: 13)'a göre Yûnus Emre sadece edebiyat tarihimizde değil dil tarihimizde de devrini aşır sonraki nesillere de ulaşmıştır. Ayrıca Yûnus Emre'nin Türk diline üstün hizmetler verdiğini belirten araştırmacı, şairin Anadolu Türkçesinin kuruluşunda yön vermiş önemli bir şahsiyet olduğunu dile getirmiştir.

Tatçı (1998: 45-46) Eski Anadolu Türkçesinin oluşumunda Yûnus Emre'nin bir dönüm noktası olduğunu ifade etmiş ve şairi Türkçenin edebileşmesi yolunda önemli bir isim olarak kabul etmiştir. Yûnus Emre'nin kullandığı dilin sade bir dil olmasına rağmen devrinde kullanılan birçok Arapça ve Farsça kelimeyi Türkçe'nin ses yapısına uyarladığını, şiirlerinde arkaik kelimeler kullandığını da ifade etmiştir.

Köprülü (1976: 279-280) şairin, şiirlerinde hem aruz veznini hem de hece veznini kullandığını bildirmekle birlikte ilahilerinin çoğunu ve de en güzel örneklerini hece vezni ile yazdığını beyan etmiştir.

Özetle, Yûnus Emre 13-14. yüzyıllarda Eski Anadolu Türkçesinin en önemli isimlerindedir. O dönemde saray dilinin Farsça, bilim dilinin Arapça olmasına rağmen, Türkçenin mihrmandarlığını yapmıştır. Şiirlerinde Türkçenin en duru halini kullanmıştır. Dönemin ünlü isimleri Arapça ve Farsça kelimeleri eserlerinde sıkça kullanmaktan imtina etmezken, Yûnus Emre'nin yazmış olduğu şiirler gönül dünyamızda eşsiz tatlar bırakmıştır. Bu büyük ozanımız kendisinden sonra gelen birçok önemli sanatçıyı da etkilemeyi başarmış, Türkçenin güçlenmesinde önemli bir vazifeyi yerine getirmiştir.

Eserleri

Yûnus Emre'nin Risâletü'n-Nushiyye ve Divan'ı olmak üzere bilinen iki eseri vardır. Risâletü'n-Nushiyye, öğüt haberi veren kitap anlamına gelmektedir. Tatçı (1998: 23) bu eserin aruz ölçüsüyle yazılan 13 beyitlik bir mesnevi ile başlayıp mensur bir kısım ile devam ettiğini ve toplam 600 beyitten oluşan bu eserin H. 707 / M. 1307 yılında mesnevi şeklinde yazılmış tasavvufî bir öğüt kitabı olduğunu ifade etmiştir. Tatçı, insanın, insan-ı kâmil olma yolunda yaşadığı manevî yolculuğun anlatıldığı bu eserin didaktik yönüne dikkat çeker ve ruh ve akıl, kibr ve kanaat, buşu ve gazab, sabır, buhl ve hased, gaybet ve bühtan konularının anlatıldığını bildirir.

Yûnus Emre'nin diğer eseri Divan' dır. Bu eser Risâletü'n-Nushiyye'ye göre daha hacimlidir. Ayrıca Gölpinarlı muahhar divanlarda Yûnus'a ait olmayan, başka Yûnusların şiirlerinin de Yûnus Emre'ye atfedilip divanlara alındığını belirtmiştir.⁸

Köprülü (1976: 278) ise şairin Divanındaki şiirlerde hem aruz hem de hece ölçüsünün kullanıldığını dile getirmiştir.

Eserlerinde Allah aşkını, insanı, sevgiyi ve hoşgörüyü öğütleyen Yûnus Emre, bunları ifade ederken kullandığı sade dil ile gönüllere taht kurmuştur. Türkçeye büyük önem veren şair Türk dili ve edebiyatı için son derece mühim bir şahsiyettir.

---

⁸ Ayrıntılı bilgi için bk. Gölpinarlı, s. XLVIII.

Çalışmanın Konusu:

Eski Anadolu Türkçesi, Türk yazı dilinin Anadolu coğrafyasındaki ilk tarihi dönemidir. Bu dönemde birçok önemli şair ve yazar Türk dilinin gelişimine büyük katkılarda bulunmuştur. Yûnus Emre de bu dönemin en önemli isimlerinden biridir. Çalışmamızda Türk dili için önemli gramer unsurlarından biri olan sıfat fiil eklerini, Yûnus Emre'nin eserlerinde yerleşik dil bilgisi anlayışından farklı olarak fonksiyonlarını esas alarak tespit ettik.

Çalışmanın Önemi:

Çalışmamız günümüzde yerleşik, şekle dayalı sıfat fiil anlayışının yerine fonksiyon temelli sıfat fiil anlayışına katkı verebilecek bir çalışmadır. Ayrıca Yûnus Emre'nin dini, felsefi ve edebi yönünün birçok çalışmada ele alınmış olunmasına karşın Yûnus Emre dil çalışmalarında yeterince konu edilmemiştir. Çalışmamız, Yûnus Emre'nin değerli şiirlerini sıfat fiilleri yönüyle inceleme fırsatı sunmaktadır.

Çalışmanın Amacı:

Yûnus Emre'nin eserlerindeki sıfat fiillerin üst ve alt fonksiyonlarından hareketle sıfat fiil kategorilerini belirlemektir.

Çalışmanın Yöntemi:

Çalışmamız, teorik ve uygulama olmak üzere temelde iki aşamadan oluşmaktadır.

Teorik kısmında sıfat fiillerin ne olduğu ve aynı zamanda ne olmadığı üzerinde durulmuş, şu ana kadar bu dil bilgisi terimi için hangi terimlerin kullanıldığı belirlenmiştir. Ardından sıfat fiil ile ilgili dil bilgisi alanında uzman kişilerin yaptığı tanımlar, açıklamalar ve yorumlar; makaleler, bildiriler, tezler ve dil bilgisi kitaplarından taranarak ortaya konulmuş, Yûnus Emre'nin hayatı, kişiliği, eserleri, yaşadığı dönem, coğrafya ve dönemin koşulları hakkında çeşitli kaynaklardan bilgi taraması yapılmıştır.

İncelenen metinlerin Eski Anadolu Türkçesi metni olması dolayısıyla Eski Anadolu Türkçesi ile günümüz sıfat fiil ekleri arasındaki karşılaştırmalar yapılmış ve sıfat fiiller

ile ilgili taramalar nihayetinde sıfat fiillerin ne olduğu dile getirilmiş, sıfat fiillerle ilgili yapılan açıklamalardaki çelişkiler ortaya konmuş ve tarifi yapılmıştır.

Yûnus Emre'nin şiirleri ile ilgili Burhan Toprak, Abdûlbaki Gölpinarlı, Mustafa Tatçı başta olmak üzere birçok araştırmacı çalışma yapmıştır. Biz çalışmamızda şiirlerin orijinal yazımı ve günümüz harfleriyle yazılmış metinlerinin aynı eserde bulunup karşılaştırma yapılmasına imkân vermesinden dolayı Abdûlbaki Gölpinarlı'nın çalışmasını esas alarak şiir incelemelerimizi yaptık.

Yûnus Emre'nin şiirlerindeki sıfat fiilleri, fonksiyonlarını (ana - alt fonksiyon) göz önünde bulundurarak tek tek fişleme yaptık. Sıfat fiillerin fonksiyonlarını belirlemek için Topçu'nun 2011'de sunduğu "Türkçede Sıfat Fiil Kategorisi" adlı doktora tezindeki sınıflamadan faydalandık. Fonksiyonları belirlerken ana fonksiyonların belirlenmesinde herhangi bir ikilemde kalmazken ara fonksiyonların belirlenmesinde kısmi zorluklar yaşadık. Burada alt fonksiyonların, okuyucunun yorumuna göre farklılık arz edebileceği gerçeğini ifade etmekte fayda vardır. Eseri daha sistemli ve kolay idrak edebilmek açısından fişleme usulü işimizi kolaylaştırmıştır. Yûnus Emre'nin şiirlerinde bütün sıfat fiilleri bulmamıza rağmen her fişi çalışmamıza dâhil etmedik. Zira bu fişler hem nicelik olarak çok fazlaydı hem de bazen aynı kelimelerde aynı fonksiyona sahip olan sıfat fiiller karşımıza çıktı. Bundan dolayı nitelik ve nicelik olarak yeterli gördüğümüz miktardaki fişi çalışmamıza alarak tekrara düşmemeyi amaçladık. Nihayetinde tespit edilen sıfat fiillerin ana ve alt fonksiyonlarını alfabetik sıraya göre dizdik ve bilgisayar ortamına aktardık. Bilgisayara aktarım sürecinde metnin tıpkıbasımına sadık kalmaya çalıştık.

Sonuç bölümünde çalışmamızda tespit ettiğimiz sıfat fiil fonksiyonlarına, sayılarına ve şekillerine yer verilerek Yûnus Emre'nin eserlerinde sıfat fiillerin ne derece mühim bir yer teşkil ettiği gösterilmiştir.

Ekler Dizini bölümü, çalışmamızda karşılaştığımız sıfat fiil eklerini toplu halde görebilmemize imkân sağlamıştır. Bu bölüm çalışmamızdan faydalanmak isteyen bir araştırmacının hangi morfemin tezin hangi sayfalarında yer aldığını rahatça bulabilme kolaylığı sağlaması yönüyle de önemli bir işleve sahiptir.

Çalışmaya dâhil edilen beyitlerin alındığı eserin adı ve beyit numaraları, beyitlerin yanına kısaltmalarıyla birlikte yazılmıştır. Çalışmamızda verilen örneklerde sıfat fiilli ekleşmelerin olduğu kısımlar kalın ve italik harflerle gösterilmiştir.

1. BÖLÜM: SIFAT FİİL KATEGORİSİ

1.1 Sıfat Fiil Nedir?

Sıfat fiiller, Türk dilinin ek sınıflaması içinde önemli bir yer tutan fiilimsilerin; zarf fiil ve isim fiille birlikte bir alt türüdür. Sıfat fiiller, diğer fiilimsi türleri gibi fiillere getirilen çeşitli eklerle oluşturulan bir dil bilgisi unsurudur. Türk dilinin söz diziminde çokça başvurulan gramer kategorilerinden biri olan sıfat fiiller, hem yardımcı unsur hem de asıl unsorda yer alarak Türk dilinin söz diziminde önemli bir yer tutar. Geleneksel dil bilgisi kitaplarında yüzeysel şekilde ele alınan sıfat fiillerle ilgili birçok makale, yüksek lisans, doktora tezi⁹ gibi akademik çalışmalar yapılmıştır. Sıfat fiillerle ilgili yapılan çalışmalarda sıfat fiil eklerinin zaman eki, kip eki, yapım eki hatta çekim eki olarak değerlendirildiği görülmüştür. Bu bağlamda son zamanlarda sıfat fiillere farklı bir nazar ile bakan Turan¹⁰ ve Topçu¹¹ sıfat fiillerin fonksiyonları üzerinde durarak meseleyi başka bir açıdan ele almışlardır.

Sıfat fiillerin ne olduğu ile ilgili var olan farklı görüş ve ifadeler kendini sıfat fiilin terminolojisinde de göstermiştir. Bunun sonucunda da sıfat fiiller için dil bilimciler çeşitli terimler kullanmışlardır.

1.1.1 Sıfat Fiil İçin Kullanılan Terimler

Sıfat fiiller için herkesin üzerinde mutabık olduğu bir isimlendirme söz konusu olmadığı için araştırmacılar sıfat fiillerle ilgili birbirlerinden farklı terimler kullanmışlardır. Hatta bazı araştırmacıların sıfat fiil ile ilgili birden fazla terim kullandığı saptanmıştır. Tüm bu durumlar sıfat fiilin isimlendirilmesi noktasında bir kavram kargaşası yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Sıfat fiil için kullanılan terimler ise şunlardır:¹²

Fer'-i fi'l / sîga-i müştereke / ism-i fâ'il / ism-i mef'ül: (Topaloğlu 1989: 9)

⁹ Bilgehan Atsız Gökdağ, Oğuz Grubu Türk Şivelerinde Sıfat- Fiiller, Basılmamış Doktor Tezi, Kayseri: 1993, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kemal Eraslan, Eski Türkçede İsim – Fiiller, İstanbul: 1980, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

Çiğdem Topçu, *Türkçede Sıfat Fiil Kategorisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya: 2011, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

¹⁰ Zikri Turan. “ Gösterme Sıfat Fiili”. Ahmet Bican Ercilasun Armağanı. Ankara: 2008, Akçağ Yayınları, s.235-244.

¹¹ 2011 yılında yapmış olduğu “Türkçede Sıfat Fiiller” isimli doktora tezi sıfat fiilleri farklı bir bakış açısıyla ele alan en kapsamlı çalışmalardandır.

¹² Ayrıntılı bilgi için bk. Topçu, s.7.

Kılm Adı: (TDK 1934: 9)

Ortaç: (Deny 194: 32), (TDK 1942: 300), (Emre 1945: 32), (Gencan 1975: 59), (Gemalmaz 1978: 339), (Adalı 1979: 59), (Gülensoy 1988: 111), (Hengirmen 199: 289), (Ediskun 2003: 243)

Sıfat fiil: (Banguoğlu 1974: 420), (Gencan 1979: 382), (Bilgegil 1984: 197), (Korkmaz 1992: 132), (Ediskun 2003: 243), (Akar 2003: 103)

Partisip: (Emre 1945: 46), (Banguoğlu 1940: 46), (Ergin 1977: 321), (Timurtaş 1975: 351), (Caferoğlu 1984: 143)

İsim fiil: (Eraslan 1980: 3), (Topaloğlu 1989: 91), (Karaağaç 2009: 138), (Tekin 1992: 85-86)

Fiilsı: (Emre 1945: 46)

Sıfat eylem: (Gencan 1975: 346), (Kükey 1975: 196)

Sıfat fiil için kullanılan terimler arasında yaygınlık kazananlar sıfat fiil ve ortaç olmuştur. Korkmaz (1999: 129) ortaç kelimesinin uydurma olduğunu, Eraslan (1980: 4) da ortaç teriminin yapısında yanlışlık bulunduğunu ve tam olarak neyi ifade ettiğinin belli olmadığını dile getirmiştir. Bu görüşleri de dikkate aldığımızda sıfat fiil teriminin anlaşılmasının daha rahat olmasından dolayı çalışmamızda sıfat fiil terimini kullanmayı uygun gördük.

1.1.2. Sıfat Fiiller İle İlgili Tanımlar

Sıfat fiiller, birçok dil bilgisi araştırmacısı tarafından ele alınan bir konudur. Bu konuyu ele alan araştırmacılar, sıfat fiillerle ilgili farklı isimlendirmeler ve tanımlamalar yapmışlardır. Yapılan çalışmalarda ortaya konan fikirler gruplandırıldığında sıfat fiillerle ilgili olarak belli hususlar ön plana çıkmaktadır. Bunlar, sıfat fiillere dair farklı tarifler, sıfat fiil eklerinin ek sınıflamasında yeri yani yapım eki mi, çekim eki mi yoksa başka bir ek sınıfına mı mensup olduğu konusu, zaman kavramı taşıması durumu, yan cümlede yer alıp birleşik cümle kurup özne, nesne ve tümleç alabilmeleri durumudur. Çalışmamızda sıfat fiil konusu üzerinde dile getirilen bu ve benzeri düşünceleri ele alacağız.

Gencan (1979: 382) Sıfat fiiller için ortaçlar ve sıfat-eylemler terimini kullanır. Sıfat eylemlerin varlıkları niteledikleri için sıfat; özne, nesne, tümleç gibi unsurları alıp yan önerme oluşturabildikleri için de eylem gibi sayılan sözcükler olduğunu ifade eder. Hem sıfat hem eylem olan bu sözcüklere ise ortaç der. Gencan, ortaçların eylem tabanına getirilen türlü eklerle sıfat fiillerin türediğini ifade eder. Sıfat fiil türeten eklerin ise *-An, (X)r, -mİş, -dlk ve -mAdlk* ekleri olduğunu belirtir.

İşçi yorulmuş, kitap yırtılmış örneklerini veren araştırmacı bu örneklerdeki *-mİş* morfeimli yapıları tümce kurduğu gerekçesiyle kip eki olarak ifade etmekte ancak *yorulmuş işçi, yırtılmış kitap* kelimelerindeki *-mİş* morfeimli yapıları ise adı nitelediği için sıfat, eklerini de sıfat fiil ekleri olarak değerlendirmektedir.

Ergin (2000: 453) ise sıfat fiilleri partisipler olarak isimlendirir. Partisiplerin, nesnelere hareket vasıflarını karşılayan fiil şekilleri olduğunu söyleyen Ergin, nesnelere karşıladıkları için partisiplerin anlam yönünden isim cinsinden kelimeler arasında olduğunu söyler. Sıfat fiillerin, asıl isimden ayrılan yönünün ise hareket halinde bulunan nesnelere için kullanılması olduğunu dile getirir. Fiil kök ve gövdelerinin bu şekillere girerek nesnelere hareketleri ile ifade ettiklerini beyan eden Ergin, bu nedenle partisipleri fiillerin isim şekilleri yani isim fiil olarak adlandırır. *-An, -(X)r, -mİşdlk, -AcAK, -mAz, -AsI, -dI, -mAlI, -daçı* morfeimlerinin Batı Türkçesinde kullanılan sıfat fiil ekleri olduğunu ifade eder.

Ergin sıfat fiiller ile ilgili düşüncelerini ise “partisip zaman ve hareket anlamını koruyan, isim gibi kullanılabilen, isim gibi çekilen fiil şekilleridir, bu fiil şekillerinin yapılabilmesi için de fiil kök ve gövdelerine partisip ekleri getirilir.” diyerek özetler.

Korkmaz (2009: 909) sıfat fiilleri çekimsiz fiillerin ikinci türü ve sıfat gibi kullanılan fiil şekilleri olarak ifade ettikten sonra *tanıdık adam, umulmadık iş, geçmiş gün, yontulmamış taş, beklenen misafir, çıkmaz yol* gibi sıfat fiil örnekleri vermiştir. Sıfat fiillerin bir yandan sıfat, bir yandan da fiil olduklarını dile getirmiştir. Sıfatların ad soylu sözcükler olması dolayısıyla sıfat fiillerin adlar ile ortaklaştığını; adlar gibi iyelik, çokluk ve ad çekim ekleri alabileceklerini ifade etmiştir. Sıfat fiillerin yapısında zaman kavramının bulunduğunu bu sebeple sıfat fiillerin bir bakıma çekimli fiile yaklaştığını söyleyen Korkmaz, çekimli fiillerin bir kısmının sıfat fiil kökenli olduğunu belirtmiştir.

Banguoğlu (2007: 419) da Korkmaz gibi fiilimsiler için çekimsiz fiil denilebileceğini ifade etmiştir. Ancak fiilimsi için *yatık fiil* tabirini kullanmayı uygun görmüştür. Yatık fiili ise fiilin isimleşmiş şekli ve fiil kişi eki alamayan unsurlar olarak açıklamıştır. Yatık fiillerin tamamlanmamış bir yargıda yüklem olabileceklerini, bu nedenle de bitmemiş fiil adını aldıklarını dile getiren araştırmacı fiilimsilerin isim, sıfat ve zarf işleyişinde olduklarını ifade etmiştir. Yatık fiillerin diğer fiil üremelerinden farkını ise bir yargıya yüklem olabilmesi ve olumsuzluk eki alabilmesi olarak açıklamıştır. Banguoğlu sıfat fiillerin; zaman anlamı taşıması ve kişi eki alması yönüyle çekimli fiil haline gelebileceklerini belirtir.

Eski Anadolu Türkçesi üzerine çalışmalar yapan araştırmacılar ise sıfat fiillerle ilgili olarak şunları söylemiştir:

Timurtaş (1976: 363) , Ergin gibi sıfat fiiller için partisip terimini kullanmayı tercih etmiştir. Eski Anadolu Türkçesi üzerine yaptığı çalışmada Eski Anadolu Türkçesi dönemi sıfat fiil eklerinin bugünkü sıfat fiil eklerinden çok da farklı olmadığını dile getirmiştir.

Gemalmaz (1991: 62-67) Yûnus Emre'nin şiirlerinde partisip eklerinin kullanımı örneklerle incelemiş ve zaman bildirmesi yönüyle partisip eklerinin kullanımına örnekler vermiştir.

Çalışmamızda Yûnus Emre'nin eserlerinde sıfat fiil eklerini incelerken Eski Anadolu Türkçesi döneminde kullanıldığı ifade edilen sıfat fiil morfemleri haricinde başka sıfat fiil eklerinin de kullanıldığı saptanmıştır.

Bu hususta sıfat fiillerle ilgili şekle dayalı bir sınıflamadan ziyade fonksiyona dayalı bir sınıflama yapmak daha doğru olacaktır. Sıfat fiil ile ilgili yapılan tariflerin karşılıklı ilişkisi göz ardı edilerek, fonksiyona bakılmadan yapılan tarifler olduğu görülmektedir.

Turan' ın (2007: 1839) fiilimsiler ile ilgili yaptığı açıklamalardan hareketle sıfat fiillerin, fiilleri anlamca muhafaza edip, biçimce isim kalıbına aktaran niteleme görevli gramer unsuru olduğunu söyleyebiliriz.

Konu hakkındaki terim ve tanımlardan sonra dikkat çeken bir iki hususa daha değinmek gerektiği düşüncesindeyiz. Bu hususlardan biri sıfat fiil eklerinin ek sınıflamasındaki

yeridir. Sıfat fiil ekleriyle ilgili yapılan sınıflamalar farklılık göstermektedir. Sıfat fiil eklerinin ek sınıflamasındaki yerinin belirlenmesi sıfat fiillerin daha iyi anlaşılmasına olanak sağlayacaktır. Geleneksel gramerciliğimizde Türkçede ekler yapım eki ve çekim eki olarak iki grupta sınıflandırılmıştır. Sıfat fiil ekleri de bu bağlamda genellikle yapım eki kategorisinde ele alınmıştır. Bazı araştırmacılar ise sıfat fiil eklerini çekim eki olarak görür. Ancak bu ekin yapım eki ile çekim eki arasında bir yerde olduğunu ifade edenler olduğu gibi sıfat fiil eklerinin başka bir ek sınıflaması içinde yer alması gerektiğini belirtenler de vardır.

Gencan (1979: 382) ortaçlar, türlü eklerle eylem tabanlarından türerler diyerek ortaç türetmeye yarayan ekleri -An,-(X)r,-AcAK, -mİş, -dİk, -mAdİk olarak sıralamıştır.

Karadoğan (2008: 57-58) ise gramer çalışmalarında sıfat fiil eklerinin kategorisi hakkında fikir birliği olmadığını, bundan dolayı eklerin tasnifinde hata yapıldığını belirtir. Araştırmacı, bir ekin sıfat fiil eki olabilmesi için iki ölçüt belirler: Bunlar fiillerden sıfat olarak kullanılabilen kelimeler türetmek ve fiili isimleştirse de fiil tabanının tamlayıcı alabilme özelliğini korumasıdır. Yani Karadoğan sıfat fiil eklerini, fiilden isim yapan eklerden biri olarak görür. Ancak bu eklerin diğer fiilden isim yapan eklerden farklı olarak fiil tabanına tamlayıcı alabilme özelliğine sahip olduğunu ifade eder.

Yılmaz (2009: 50) sıfat fiil eklerinin çekim eki olduğu fikrindedir. Fiilimsilerin hareketi dile getirmesi, çatı eki alabilmesi gibi gerekçeler göstererek fiilimsilerin kelime üretimi alanında değil, çekim alanında olduğunu ifade etmiştir.

Birçok araştırmacı ise sıfat fiil eklerinin yapım eki ile çekim arasında yer aldığını; belli yönleriyle yapım eki, belli yönleriyle de çekim eki özellikleri gösterdiklerini ifade etmiştir.

Mesela, Ergin (2000: 453-454) partisip eklerinin bir yandan zaman ve hareket, öte yandan isim yapma fonksiyonları ile çekim eki ile yapım eki arasında bir yer tuttuğunu ifade eder ve bu eklerin ne mücerret bir isim yapma eki ne de bir fiil çekim eki olduğunu söyler.

Başdaş (2006: 5) fiilimsi eklerinin fiilden isim yapan ekler olduğunu söyler. Yapım eki ile çekim eki arasında bazen kesin çizgilerle ayırım yapılamayacağını, bu nedenle de işlev ve kullanışları bakımından yapım eki ile çekim eki arasında eklerin olduğunu belirten araştırmacı bu eklere “*ara ekler*”¹³ der.

“Bazı ekler türetim ve çekim arasında yer alır. Söz konusu ekler bazı özellikleriyle çekim eklerine bazı özellikleriyle yapım eklerine yaklaşır. Fiilimsilerin sözdizimsel zorunlulukla kullanılması, düzenli çekimlenebilmesi, kalıcı anlamlar oluşturması onları çekim eki yapar. Fakat kelimenin türünü değiştirmesi fiilimsileri yapım eki gibi gösterir.” (Erdem 2011: 85)

Sıfat fiil eklerinin ayrı bir ek grubu oluşturduğunu dile getiren Turan¹⁴ ise Türk dilinin ek sınıflamasının iki gruptan müteşekkil olmadığını ifade edip Türkçede on ek sınıfı olduğunu belirtir. Bu on ek sınıfı içerisinde fiilimsi eklerini ayrı bir sınıf içinde görür. Fiilin anlamını koruyup cümlede yardımcı unsur, tamlamalarda sıfat ya da belirtme unsur olarak kullanılan fiilimsilerin, fiili şekilce isim kalıbına sokmalarından dolayı Turan bu eklerin ayrı bir ek sınıfı içerisinde ele alınması gerektiğini savunur.

Bu bağlamda Topçu (2011: 22) da fiilimsi eklerinin yapım eki ve çekim eki haricinde ayrı bir sınıf oluşturduğunu ifade eder. Sıfat fiil eklerinin yapım ve çekim eki dışında ayrı bir ek sınıflamasında yer aldığı görüşü dışındakilerin bulunduğu ortak noktanın ise türetme ekseninde olduğunu beyan eder. Sıfat fiillerin isim fiil ve zarf fiil ile birlikte fiilimsilerin bir alt fonksiyonu olduğunu belirten Topçu, sıfat fiil eklerinin yapım ekinden farkını ise sıfat fiil eklerinin fiilin anlamını değiştirmemesi olarak açıklar. Sıfat fiil ekinin çekim eki olarak değerlendirilememesini ise cümlenin kurulmasında etken olan, cümleyi kuran zaman, şahıs eklerinden biri olmaması olarak ifade eder.

Geleneksel ek sınıflamamızda yapım ve çekim eki olarak bütün ekler iki başlık altında toplanmıştır. Ancak bazı araştırmacılar fiilimsi eklerinin bu iki ek sınıfı arasında ya da dışında başka bir ek sınıfı olarak ayrı bir yer teşkil edebileceğini ifade etmiştir. Biz de fiilimsi eklerinin yapım ve çekim eki dışında ayrı bir ek sınıfı oluşturduğu fikrindeyiz.

---

¹³ Başdaş çalışmasında ara ekleri “isim fiil, sıfat fiil, zarf fiil, çatı ekleri, olumsuzluk eki, çokluk eki, eski yön gösterme eki, eski vasıta eki ve eşitlik eki” olarak sınıflandırır.

¹⁴ Zikri Turan, “ Türk Dilinin Eklerini Sınıflandırmanın Esasları”. Türk Dil Bilgisi Toplantıları-V Türk Dilinde Eklerin Sınıflandırılması Sempozyumu,24-25 Kasım 2016, İstanbul.

Sıfat fiillerle ilgili bir diğerk husus ise sıfat fiillerin girişik-birleşik cümlelerde yan cümlelerin yüklemi olup çeşitli öğeleri alabilmesi durumudur. Dil bilimciler bu hususta da farklı düşünmektedirler.

Bilgegil (1984: 197) eylem kavramı taşıdıkları halde çekilme kabiliyetinden yoksun olan sıfat fiilleri, yan cümleciklerde yüklem görevi alabilen niteleyici sözcükler olarak ifade etmiştir.

Üstüner (2000: 22) de sıfat fiillerin birleşik cümlelerde yan cümlede yüklem olabileceğini ifade etmiş ve sıfat fiillerin yan cümlelerde özne, tümleç ve nesne olabileceğini belirtmiştir.

Uzun (1998: 98-99) basit cümle ile birleşik cümle meselelerini ele aldığı çalışmasında sıfat fiil eklerinden birini alan bir kelimenin cümleyi birleşik cümle haline getireceğini söylerken kimi araştırmacılar ise bu fikre katılmaz.

Mesela, Karahan (1993: 22) fiilimsilerin yargı bildirmediğini ve cümlede isim, sıfat ve zarf olarak görev yapan kelimeler olduğunu ifade eder. Araştırmacı sıfat fiillerin birleşik cümle oluşturamayacağı fikrindedir.

Zülfikar (1995: 648) da cümlede fiilden yapılmış isim, sıfat ve zarf görevindeki şekillerin bir yargı bildirmediğini ve bir zamana bağlı bulunmadığını ifade ederek bir cümlede yan cümle olarak yer alamayacağını ve birleşik cümle oluşturamayacaklarını ifade etmiştir.

Topçu (2011: 75-76) ise sıfat fiillerin özne, nesne, tümleç alması ve yan önerme kuruyor gibi görülmesinin nedeninin sıfat fiillerin cümlede yüklem gibi değerlendirilmesi olduğunu söylemiştir. Araştırmacı, sıfat fiillerin (dolayısıyla fiilimsilerin) birleşik cümle oluşturmaya muktedir olmadığını dile getirmiştir. Topçu, fiilimsilerin niteleme fonksiyonlu unsurlar olup yüklem gibi bir yapı ve yargısının bulunmadığını söylemiş, birleşik cümle yapısından söz edilemeyeceği için basit cümle yapısından da söz etmenin gereksiz olduğunu vurgulamıştır.¹⁵

---

¹⁵ Ayrıntılı bilgi için bk. Topçu, s.70-76

Sıfat fiiller, niteleme görevi olan, fiili geçici olarak isim kalıbına sokan dil bilgisi unsurlarıdır. Dolayısıyla yüklem ile aynı yapı ve görevde olmadıkları için fiilimsileri yüklem gibi düşünmek, fiilimsilere yüklem misyonu yüklemek doğru olmayacaktır.

Sıfat fiil ile ilgili yapılan açıklamalarda çokça karşımıza çıkan bir başka mesele zaman meselesidir. Sıfat fiil ekleri ile zaman ekleri arasında ne gibi bir ilişki vardır? Bu ekler aynı görevde midir?

Ergin (2000: 455-458) sıfat fiillerin zaman ifadesi taşıdığını ifade eder ve hareketin zamanını gösterdiğini belirtir. Partisip eklerinin zaman ifade ettiğini belirten Ergin *-(X)r*, *-mİş*, *-AsI*, *-AcAK*, *-mAz* morfemlerinin zaman eki durumuna da geçtiğini ifade etmiştir.

“Sıfat fiilleri, ağır basan özellikleri dolayısıyla zaman kavramına bağlı bir sınıflandırmadan geçirmek ve ad olma özelliklerini de bu sınıflandırma içinde değerlendirmek uygun olacaktır. Türkiye Türkçesinde kullanılan başlıca sıfat fiil türlerini şu biçimde sınıflandırılabilir: *geçmiş zaman bildiren sıfat fiiller*, *geniş zaman bildiren sıfat fiiller*, *gelecek zaman bildiren sıfat fiiller* ve *i- ek fiili ile kurulan sıfat fiiller*.” (Korkmaz 2009: 911)

Sıfat fiilleri taşıdıkları zaman anlamına göre ele alan bir başka araştırmacı olan Banguoğlu (2007: 422-427) *geçmiş sıfat fiiller*, *hal(şimdiki) sıfat fiilleri* ve *gelecek sıfat fiilleri* olarak sıfat fiilleri üçe ayırmış ve fikirlerini aşağıdaki örneklerle ifade etmiştir:

Pişmiş aş, *tanıdık kasap için geçmiş sıfat fiilleri*; *çalışan kadın*, *geçici heves için hal sıfat fiilleri*; *inecek yolcular* ve *yapacak iş için gelecek sıfat fiilleri* örneklerini vermiştir.

Timurtaş (1976: 351) da sıfat fiilleri zaman yönünden sınıflandırarak *geniş zaman partisibi* olarak *-Xr*, *-mAz*, *geçmiş zaman partisibi -dUk*, *-mİş* ve *gelecek zaman partisibi -AsI*, *-AcAK* morfemlerini kullanmıştır.

“ Sıfat fiil ekleri, gerek cümlenin kuruluşundaki etkin görevleri, gerekse şekil ve zaman eklerinden bir kısmının kökenini oluşturmaları bakımından önemli bir işleve sahiptir.” (Akar 2003: 103)

Bu açıklamalarda ortak bir nokta olduğu görülmektedir. O da sıfat fiil eklerinin geniş, geçmiş ve gelecek zaman eki olduğunun ifade edilmesidir. Ancak sıfat fiil ekleri zaman ifadesi taşısa da bu, zaman eki hüviyetinde olamaz. Turan (2008: 235-243) da bu durumu dilciliğimizin eksikliklerinin, çelişkilerinin kaynağı durumunda olduğunu dile getirir ve sıfat fiili ekleri ile zaman eklerinin karıştırıldığını belirtir.

Meseleyi bu noktadan ele alan bir diğer isim olan Topçu (2011: 49) ise sıfat fiil eklerinin zaman eki ile karıştırılmasının nedenini sıfat fiil eki ile zaman eki ayrımında bitimliliğin / bitimsizliğin ölçülmemesi olarak görür. Topçu, sıfat fiil eklerinin bitimsiz zaman anlamı taşıdığını yani süreç halinde olduğunu, süreklilik bildirdiğini söylerken zaman eklerinin bitimli zaman oluşturduklarını ifade etmektedir.

Turan ve Topçu'nun da ifade ettiği gibi sıfat fiil ekleri ile zaman ekleri karıştırılmaktadır. Örneğin Yûnus Emre'nin bir şiirinde geçen *çürümüş toprak* ile *toprak çürümüş* ekleşmelerinde *-miş* morfemi aynı fonksiyonu icra etmesine rağmen geleneksel dil bilgisi anlayışında ilk örnekte sıfat fiil eki olarak adlandırılırken ikinci örnekte geçmiş zaman eki olarak ifade edilmektedir. Oysa ikinci örnekte telaffuz edilmeyen Ø şeklinde var olan bir tamlanan mevcuttur. Dolayısıyla bu iki örnekte sıfat fiil eki örneğidir. Sıfat fiil eklerinin zaman eki ile olan münasebetini ifade ederken şunları söyleyebiliriz: Sıfat fiillerin içinde bir zaman anlamı vardır ancak bu durum sıfat fiil eklerinin zaman eki olduğu anlamına gelmez. Zira zaman ekleri bitimli; sıfat fiil ekleri ise bitimsiz zamanı ifade eder. Sıfat fiil ve zaman ekleri arasındaki ilişki Topçu'nun çalışmasında¹⁶ detaylı olarak ele alınmıştır.

Sıfat fiillerle ilgili yapılan bu açıklamalar değerlendirildiğinde, sıfat fiillerle ilgili şu hususlara dikkat çekilebilir:

Sıfat fiiller için süreç içerisinde farklı isimlendirmeler ve tanımlar yapılmıştır. Ancak hem kullanılıştaki yaygınlık hem de daha rahat anlaşılabilme özelliğinden dolayı sıfat fiil terimini kullanmak daha doğru olacaktır.

Sıfat fiiller, fiil anlamlarını muhafaza edip geçici olarak isim kalıbına geçmiş niteleme görevli gramer unsurlarıdır.

---

¹⁶ Topçu'nun 2011 yılındaki "Türkçede Sıfat Fiiller" adlı doktora tezinde sıfat fiil ile zaman ekleri arasındaki münasebet "Sıfat Fiil ve Zaman" başlığı altında detaylı şekilde ifade edilmiştir.

Sıfat fiiller, isim fiil ve zarf fiil ile birlikte fiilimsilerin alt kategorisini oluştururlar.

Sıfat fiiller ayrı bir kelime türü olmadığı gibi fiilimsiler de ayrı bir kelime türü değildir.

Sıfat fiil ekleri ne yapım ekidir ne de çekim ekidir. Bu ekler, fiilimsilere bağlı ayrı bir ek sınıfını oluştururlar.

Sıfat fiillerde bir zaman mefhumu vardır ancak bu durum sıfat fiillerin zaman eki olarak algılanmasını gerekli kılmaz. Zira zaman eklerinde bir bitimlilik varken sıfat fiil eklerinde böyle bir durumdan söz edilemez.

Sıfat fiiller, cümlede asıl unsur yardımcı unsur bağlamında tamlama oluştururlar.

Sıfat fiillerin varsayılanın aksine zamanlara göre değil, fonksiyonlara göre alışkanlık, diğerlerinden ayırma, oluş, istek, gösterme, rivâyet, tahmin, sınırlama ve yetkinlik gibi ana fonksiyonları vardır.

2. BÖLÜM: YÛNUS EMRE’NİN ESERLERİNDE SIFAT FİİL EKLERİ

Fonksiyonlar ve şekiller olmak üzere iki kısımda incelenen bu bölümde Yûnus Emre’nin eserlerinde yer alan tüm sıfat fiil fonksiyonları tespit edilmiştir.

2.1. Fonksiyonlar

Bu bölümde fiilimsilerin bir alt kategorisi olan sıfat fiiller, temel ve alt fonksiyonlarına göre alfabetik olarak sınıflandırılmıştır. Sınıflamada önce temel fonksiyona sonra alt fonksiyonlara yer verilmiştir. Yûnus Emre’nin eserlerinde belirlenen sıfat fiil fonksiyonları şöyledir:

2.1.1. Alışkanlık

Bu fonksiyon eylemin sürekli yapıldığı, alışkanlık haline getirildiği durumlarda kullanılır. “Bu fonksiyon, tamlanan, telaffuz edilsin veya edilmesin, sürekli tekrar ettiği, âdet haline getirdiği hareketleriyle nitelenmek istendiğinde kullanılmaktadır.” (Topçu 2011: 77) Yûnus Emre’nin şiirlerinde bu fonksiyonun gösterme, olgu/âdet gibi alt fonksiyonları kullanılmıştır.

-(e)r

göñlüm saña *egleridüm* gül diyüben *yıylaridum*

ğarîpseyüp *ağlaridum* âh nideyim ‘ömrüm seni (D205.A-1)

ol ki beni *bekleridi* her kıandasam *şaklaridi*

‘ışık urğanı ucındağı kıandildağı cāndayıdum (D131.B-4)

yûnus sen *severiseğ* haķîkat ma‘şûkayı

fâriğ ol cümlesinden kevn ü mekāndan fâriğ (D101.B-5)

dağı cihāna gelmedin cānum anı *severidi*

minnet degül yûnus saña nice tapu *kılurısam* (D131.B-2)

-gAn

danışmanın cāhili unamaz dervişleri

derviş ile danışman yavlağ *üleşgen* olur (D89.A-1)

seni hağdan *yığanı* her neyise vir gider

ne beslersin bu teni sinde kurd kuş yir gider (D74.B-2)

-an

‘ışğdan *da‘vī kılan* kişi hīç aňmaya hırş u hevā

‘ışğ evine girenlere ayruğ ne meyl ü ne cefā (D56.B-1)

-z

baña *namāz kılmaz* dime ben bilürem namāzumı

kılurısam kılmazısam ol hağğ bilür niyāzumı (D180.B-1)

‘ilim ‘ilim bilmegdür ‘ilim kendin bilmekdür

sen kendüni *bilmezisen* ya nice oğumağdur (RN21.1)

inanmazsañ baña sen kendüñ özle

benüm didügimi kendünde gözle (RN 32.B-1)

hağğdur seni *sevmezlere* cānsuz şüretdür dirisem

anuç için cānlulara senüñ gibi ma‘şuğ gerek (D109.A-1)

2.1.1.1. Alışkanlık - Gösterme

-r

her biri sözi tıyayıduñ ye bu ğamı yuyayıduñ

yürürken oynayayıduñ gideydi senden kār u bār (D69.A-5)

2.1.1.2. Alışkanlık - Olgu, Âdet

-(A/I)r

mūsā aydur göreyin işbu şu nirden gelür

ger böyle **aķarısa** zīr ü zeber eyledi (D186.B-5)

ne söz **söylerise** havşalası dar

ne dinse ıarlığundan biñ dahı var (RN 33.B-1)

saña yoldaş olanı sen bilürseñ

seni kırtarasın toğru **gelürseñ** (RN.33.A-1)

eger **dinleriseñ** diyem naşıhat

hasedle hıkdan şaķın begāyet (RN30.B-2)

eyleridi şatu bāzār bir pūl için gine bāzār

olmıř bu dūnye bi-zār yeñsüz göñlek geydi gider (D80.B-4)

ben eger ıapsam aña ol vaķtın **ıaparıdum**

řimdi hūd topraķ olup zīr ü zeber eyledi (D187.B-5)

ben andan **umarıdum** derdime dermān kıla

derdüm dahı arturdı ya' ni tīmār eyledi (D187.B-4)

gözet şabrı ki ta sen kān bulasın

şabrı **bekleriseñ** mercān bulasın (RN29.B-2)

benüm dost ile bāzārım yaradılalıdan degül

severidük ma' şūķayı henüz gelmedin cihāne (D162.A-4)

-z

algıl kendü elünle gine kendü hisābuñı

yoħsa serhengler elinde atı **yaramaz** olur hāl (D117.A-2)

gökden inen dört kitābı günde biñ kez ourısañ

vallāh dīdār görmeyesin **sevmeziseñ** dervīşleri (D198.A-4)

dutulmaz oldu peygamber hādīşı

hālāyık cümle hādan utlu oldu (D207.A-1)

bu dirliğı tıyan cānuñ hīç fikri bunda degüldür

yūnus dilin yumıřdurur bu tevhīdi **ayıtmeze** (D179.B-3)

er tıonunı giyübeni toğru yola **gelmezise**

ıkarsuñ ol tıonın yoħsa noşan irer tıondan aa (A.2.5)

sözüm ay gün iün degül sevenlere bir söz yeter

sevdiğüm **söylemezisem** sevmek dedi beni boğar (R.8.5)

hasūduñ anda bellü bāzārı

anuñ **gıtmez** olur hīç göñli tıarı (RN33.A-3)

eger ızzet sevene terk muhāldür

nola **şızmazsa** bunda anda āldür (RN 40.A-1)

dimesüñ kim müsülmānam alab emrine fermānam

tutmazısa hā sözüni fāyda yoğur dīnden aa (A.2.3)

bunda **orkmazısañ** yūnus anda orkkudurlar seni

eger dirligün hāısa řırātı geesin sehel (D113.A-6)

yüz biñ eger cevr ü cefâ uğrarısa şüretüme

hiç **eksilmez** şādılığum cümlesin yur seni sevmek (D109.B-1)

çü toprak bendese kıanda varam ben

şabır **kılmazısam** ne başaram ben (RN28.A-5)

görülmez oldı ol izi belürmez

nice izi ki hiç tozı belürmez (RN 26.B-6)

kıo sevme dünyeyi kim kala senden

dilersen **dilemezsen** ala senden (RN31.B-5)

çü şuçuñ **bilmezisen** bildireyin

tutup oğrıyı elünje vireyin (RN 32.B-4)

senüñ bigi biñi aldıdı dünya

inanmaz göre kimi tıtdı binye (RN 15.B-1)

görünmez oldı ol kıızlığ u āfet

mañırbāzcılar olurlar cümlesi māt (RN9.A-3)

hidāyet erdi kıamuya hevāsından **geçmezlere**

tevfik yüzün yire urup ‘ aşkıımı şır-gır (D143.B-3)

kim senüñ lezzetünđen cānı **dadalmazısa**

yürür bir cānsuz şüret ‘ ālem hālinden bī-gam (D141.A-3)

anıñçün kim tecellī balkıır aña

kayıkmaz zerrece ol degme yaña (RN40.B-5)

2.1.1.2.1. Alışkanlık - Olgu, Âdet / Rivâyet - Tespit / Farkına Varma

-(e)r

giderimiş bunda gelen dünya işi cümle yalan

ağlar ‘ömrün yavıķılan âh nideyin ‘ömrüm seni (D205.A-2)

bildüñ gelen *geçerimiş* bildüñ konan *göçerimiş*

‘ışķ şarâbın *içerimiş* bu ma‘niden her kim tıyar (D69.A-6)

-z

yaylalar *yaylamaz* olmuş kışlalar *kışlamaz* olmuş

bar dutmuş *söylemez* olmuş ağızda dilleri gördüm (D144.A-3)

2.1.1.2.2. Alışkanlık - Olgu, Âdet / Tasvir

- r

yüriridüm anda pinhân haķ buyruğı virmez aman

vaţanumdan ayırdılar bu dünyeye düşdi göñül (D113.B-3)

2.1.2. Diğerklerinden Ayırma

“Bu fonksiyon sayesinde, benzerleri söz konusu olsun veya olmasın, tamlanana has bir yer tahsis edilmektedir. Bu yüzden diğerklerinden ayırma adını kullandık.” (Topçu 2011: 82)

-r

ķo sevme dünyeyi kim ķala senden

dilersen dilemezsen ala senden (RN31.B-5)

-An

gel ırâķ isteme anı cānıñdan iķerü cānı

seniñle bile *turanı* görmeyen bî-başardurur (D93.B-4)

‘āşık **olanuŋ** nişānı vardur

melāmet olur bellü beyānı (D184.A-6)

duzağa **düşen** gülmez ‘āşıklar rāhat olmaz

söylerem dilüm bilmez bir ‘acep ile geldüm (D135.B-2)

kendüye yaramazı beriküye **şanan** ol

adı müselmān anuŋ kendü beŋzer keşīşe (D161.B-2)

ol işlere eli iren haq ‘ışkına göñül **viren**

dostını göze göz gören cümle varlıqdan māt olur (D88.B-1)

ağar pervāza kuşlar tesbīh okur ağaclar

himmet **alan** kardaşlar tur irte namāzına (D173.B-5)

-dlk

sen **olduŋuŋ** göñüller her dem cānın yeñiler

güç olmaz ol dīvānda hākimi sen olasın (D160.A-7)

şor **turduŋum** yiri baña gelürsen gösterem saña

bir zerrece haqdan ayru gözüm nesne görmez benüm (MLXI.5)

‘ışkuŋ odı yüregümde **yanduşma** ‘ālem tanuq

qanda bir od yanarısı nişānı var dütün düter (RVI.2)

-z

ayruq bize yas olmaya hīç göñlümüz bas olmaya

zirā haqdan gelen āvāz **şavulmaz** düğündür baña (D60.A-2)

2.1.2.1. Diğerlerinden Ayırma - Olgu, Âdet

-DIK

‘ışkun odına *yandıgum* ağlamak oldu *güldigüm*

dost saña zārī *kılduğum* münkîrlere savaş gelür (RXVIII.2)

mūsī *ağduğı* tırı yoksa beytü‘l-ma‘mūrı

isrāfil çalar sūrı cümle vücüdda bulduğ (KXXXIII.5)

guzāf yerde degül bu sen *didigün*

bulursın sen seni sen istedigün (RN41.B-1)

yazıklarımız dartıla anca perdeler yırtıla

bilmedüğün günāhlarıñ anda saña ‘ayān ola (D61.A-4)

rızkī ‘ömri tamām eyledi henüz

şeş cihet olmadın *tutduğı* kisvet (D63.A-3)

dostı yakın gören kişi bu *bağduğı* ırağ nedür

dostı yakın gören kişi bu *ağduğı* ırağ nedür (D77.B-2)

iy yārenler iy kardaşlar korağaram ben ölem deyü

öldüğümü kayırmazam itdüğümü bulam deyü (VLXXVI.1)

‘ışkdan haber bilenlerün ‘ışk derd ile tolanlarıñ

küfri imān olanlarıñ ayıplaman *güldüğünü* (YLXXXIII.3)

yüz biñ isiyile mūsī ‘ışkunda sergerdān gezer

‘acep derler beni dağı ‘ışk nihengi *yudduğumı* (YXCI.3)

‘ışk yūnusı eyledi lāl yūnus kanı ‘ışka hālāl

kon varın itsün pāy-māl görmesün *ayrılduğumı* (YLXXXIII.5)

mescīd medrese *olduğı* baņ cemā' at *kılnduğı*

ħalāyık şaf şaf *turduğı* ' ışk şükrānesidür zīre (D170.B-4)

ħaķ nazār *kıduğı* ana bir göz ile baķmaķ gerek

aņa kim ol nazār kıla ben anı nice yireyin (D151.B-3)

aydurlar fülān öldi mülk ile mālı ķaldı

ol mālun *irkılduğı* ıssı ölünceyimiş (D100.B-5)

uçmağ uçmağ *didüğün* ķulları *yiltedüğün*

uçmağun sermāyesi bir gönül itmek gerek (KXXXV.4)

hiç ayruķ ben ķorķmazam bir zerre ķayurmazam

ben şimdi kimden ķorķayın *ķorķduđumıla* yār oldum (D120.B-3)

-(y)An

' ışk ile gelen erenler iķer ağuyı nüş ider

ķapuđa *ķıķmayan* şular deņiz ile savaş eder (RXI.1)

düni günü zār olur ' ışķun ile yār olur

endişesi sen *olan* cümle teşvīşden geķer (RX.2)

dünyānuđ muħabbeti ağulı aşı beņzer

aķırın *şanan* kişi ağulı aşdan geķer (R.X.4)

yalancılıķ eylemegil ' ışķa yalan söylemegil

bunda yalan *söyleyenüğ* anda yeri zindāndurur (RXV.3)

yūnus cānuđı terk it bildükleriņi terk it

fenā *olmayan* şüret şāhuna vāşıl olmaz (ZXXVIII.8)

yol oldur ki oğru vara gz oldur ki akķı gre
er oldur alaķda ura yceden **baķan** gz degl (LXLIV.3)
arm gibi yoluma arķurı **inen** ķarlı ağ
ben yrmden ayru dşdm sen yolunu bağlar mısın (NLXXI.5)
ođurluķ **bekliyen** dost ķapusunda
gmnsuz ol bulur ilh devlet (D64.B-2)

2.1.2.2. Diğerlerinden Ayırma-Yetkinlik

-DIK

besledgm nazk teni terk itmeyem dirdim arı
ķara oprağa ben anı ķarayım andan varayım (MXLVI.7)
ynus aydur erenlern dirlgn dirilmedn
gcm **yitdgince** bari şoylarını şoylayayın (NLXXIII.7)
grdn yarın egridr nen varısa vir ķurtul
uşlulardan aberdr **işittgn** varısa (HLXXX.3)
iy yrenler aydamazam cnum neye **aldgını**
dil ile vaş idemezem gnlmi kim **aldgını** (YLXXXIII.1)
baķdgum yzde grdm aptgumun nrunu
maķřdum bugn bildm niderem ben yarını (YXCI.1)
iy yrenler kim işitdi ‘řķ tevbe **ķıldgını**
ye kim işitdi deņize od dşben **tutdgını** (YXCI.1)
şarrflğ grenmeyen bu gevheri boncuķ şanur
varur virr yoķ nesneye bilmez neye **şatdgını** (YXCI.5)

kon saña güvendigüm güvenüben yuvandıgum
kaldı külli **kazandıgum** āh nideyim ʿ ömrüm seni (YXCVII.5)
vardıgumuz illere şol şafā gönüllere
halka tapduk maʿ nāsin şaçduk elḥamdülillāh (D161.A-2)
istedüğümü buldum eşkere cān içinde
taşra isteyen kendü kendü nihān içinde (D165.A-1)
senüñ ḥikmetüñ irāk sensin cānlara turaḳ
sen **yandırdıgıñ** cıraḳ ebedi ʿ ömür yana (D91.B-3)
gitdi bekler mürveti binmişler birer atı
yidügi yoḳsul eti **içdügi** ḳan olısar (D91.B-3)
birbirine yanubana **itdügüm** ḳalur şana
yarın maḥşer güninde cümle ʿ ayān olısar (D91.B-5)
iy yūnus imdi senüñ ʿ ışḳ ile geḳsün günüñ
sevdüğüñ kişi senüñ cānuḡa cān olısar (D92.A-1)
ayıduḡ yūnusa tursun yüzini topraḡa sürsün
ögüdin kendüye virsün **okuduḡın** dutsun dimiş (D99.B-2)
hicābdasın bugün seni göstermezler belki saña
hicāp **didüğümü** aḡla dünyelikdür gözden bıraḳ (D102.A-3)
ʿ ilm ü ʿ amel sözi degül yūnus dili **söylediği**
dil ne bilür dost ḡaberin ben dostıla nice birem (D143.A-2)
ye ben anca ḳaçan olam oḡ **buyurduḡın** buyuram
ol geldi göḡlümüz tıldı ben aḡa bir kān buyuram (D120.B-5)

‘ aklı *irdügi* degül bu göz *gördügi* degül

dil söz *verdügi* degül bî-lisân bî-dür gerek (D106.A-2)

kullarına va‘ d eyledi yarın uçmak virem didi

ol dostlarının *sevindügi* yarınım bugündür baña (D60.A-5)

bu bizim ‘ işretümüz oldur bu lezzetmüz

içüp *esridüğümüz* ‘ ışk şerbeti gölidür (D67.B-4)

-(y)A

‘ ışkı *seve* ‘ âşık gerek ne olısar ‘ ışkdan yigrek

‘ ışkdur yire göge direk kalanı hep söz öküşi (D190.B-3)

-(y)An

giderimiş bunda *gelen* dünya işi cümle yalan

ağlar ‘ ömrin *yavıķılan* âh nideyin ‘ ömrüm seni (D205.A-2)

dost ile *bilışen* cân oldur kendüye kıyan

varlık leşkerin şıyan dağı çapükter gerek (D105.B-6)

eylegil şüretün *veren* cân sırrıdır aña *iren*

bağın gözidür dost *gören* zâhir gözi yabandadır (D93.A-3)

tağlar aşup berye çeküp iy uzak sefer *idenler*

istedüğün sendeyiken ‘ acep bunca seferdürür (D93.B-2)

cânım erenler yolu inceden inceyimiş

süleymâna yol *keseñ* şol bir qarıncayımış (D100.A-3)

iy çok kitâplar *okuyan* sen mi tutarsın baña dağ

ta bilesin sırrı ‘ ayân gel ‘ ışkdan dağı oğı bir sebağ (D102.B-3)

her da' viden **geçen** kişi dostdan yaña **uçan** kişi
' ışık şerbetin **içen** kişi geh esrük geh mestân ola (D58.B-1)
yûnus imdi miskîn ol hem miskînlere kul ol
zîre miskîn olanları **ârzûlayan** çalabdurur (D85.A-3)
özini **gözleyen** kimseye bakmaz
dağı n' iş diriseñ ol yaña akmaz (RN50.A-6)
dese görmese bühtân-ı ' azîmdür
buyuran böyle kur'ân-ı kadîmdir (RN49.A-5)
kulağı **işiden** şeklini görmez
ki görmek adı aña uyıvermez (RN46.B-4)
beri gel genci saña buldurayın
saña **buldurmayanı** büldüreyin (RN45.A-3)
bilüñi gel unut sen uşluyiseñ
sa' âdet **gösterene** hülüyiseñ (RN19.A-1)
şabırla vardı ol mi' rāca **varan**
diriyyiken ölür şabrı **başaran** (RN30.A-2)
kim ala bu topı çevgānumuzdan
top **uran** meydānda çevgān benümdür (D71.A-4)
dost sevgüsin göñülde cān ile **berkitmeyen**
tül-ı emel defterin **dürmeyen** ' aşık mıdur (D74.A-2)
yûnus imdi ol dostın cefāsına şabr eyle
yüregine ' ışık odın **urmayan** ' aşık mıdur (D74.B-1)

yatlık yokdur *bilene* dirlik *tutagelene*
bilelik *şoylayana* vuşlat yolu kavîdür (D77.A-5)
oldur *söyleyen* dilde varlık dostuñdur kılta
varlıgum hep ol ilde ben bunda ğarîp geldüm (D132.B-3)
yünusa kadeh *şunan* ene 'l-ħaķ demin *uran*
bir cur' a şundi baña içdüm ayılamazam (D130.A-2)
bu benim göñlüm *alan* ʔoludur cümle ' ğalem
ķancarı baķarısam ansuz yir görimezem (D129.B-5)
senüñ gibi cān var iken āb-ı ğayāt *isteyeni*
ķaranulığa *gireni* ben anı ğayvān dutaram (D122.A-5)
dervīşlik maķāmı ğāl içinde ğāl
ferāğatlık maķāmı dervīş *olana* muğāl (D116.A-3)
işıit işit key işit dost ķatına sensüz git
dosta *gidene* öñdin kendüsüz sefer gerek (D106.A-3)
kime az baķarısañ aşlı yüce yerededür
buñ yirinde *turana* şığınıgeçer ferîķ (D103.B-4)
taşum dervīş içim boş dilüm datlu sözüm ğoş
illa itdigüm işi dīnin *değşüren* itmez (ZXXIX.9)
bu yiri göki *yaradan* bu ' arş ü kürsi *durdıran*
biñ bir vardur yünus ol şāhib-i ķur' ā benem (ML.10)
şüretümde varlıgum göñül ile cānıdı
cümlesin yağmaladı baña ' ışķ *bağışlayan* (NLXVIII.3)

ikincisi tarikat kulluğa bil bağlaya

yolu toğru *varanı* yarlıgaya hōcası (D182.A-5)

zihī bahadur cān terkin urur

ķılıç mı keser himmet *geyeni* (D184.A-2)

tiz indürürler tahtes-serāya

biñ ķārūn gibi dünya *ķovanı* (D184.A-5)

ol *yüriyen* atları sürdü ādem üstine

ādeme mekr eyleyüp ya‘ nī zafer eyledi (D186.B-1)

yūnus imdi sen dahı girçeklerden olıgör

girçek *erenler* imiş cümleñüñ ziyāreti (D199.B-4)

ķanı mülke benüm *diyen* köşk ü sarāy *begenmeyen*

şimdi bir evde yaturlar taşlar olmış üstünleri (D193.B-3)

şūret gözi ne göriser dost meclisi ķadadur

cān ķulağıdur *işiden* bu ‘ aşıķlar nālesini (D180.A-4)

2.1.2.3. Diğerlerinden Ayırma - Zümre Oluşturma

-(y)An

bildük *gelenler* geçmiş *ķonanlar* girü göçmiş

‘ ışk şarābından içmiş kim ma‘ nī tıyarısa (D164.B-5)

ķıgırdı toğruluk yārenleri

öziyle şapmasuz *varanları* (RN51.B-5)

tođurlıķ cümlesinden yüksek üzer

tođurlıķ *besleyenler*‘ arşda gezer (RN52.A-2)

ıraq düşünlerüñ imānı yoǵdur

ki zīrā şūretinde cānı yoǵdur (RN11.B-1)

zekātın *vermeyen* ħāli budur

olur boynıña zencīr mālı budur (RN36.B-4)

niçe tahta *binenler*yire düşdi

niçe benin diyene siñek üşdi (RN11.A-4)

yūnus sözinde yalan görmedi münkīr olan

‘ömrünü zulmete *şalan* ma‘ rīfetün yoǵsulıdır (D68.A-1)

söz qaradan aǵdan degül yazup oqımaǵdan degül

bu *yürüyen* ħalkdan degül ħālīķ āvāzından gelür (D72.B-5)

yūnus aduñ şādīķdur bu yola geldürür

adın *degşürmeyenler* bu yola gelmediler (D78.B-3)

cānını ‘ıñķ yolına *ırmeyen* ‘āşīķ mıdır

cehdeyleyüp ol dosta *ırmeyen* ‘āşīķ mıdır (D74.A-1)

yatanlaruñ yatlı ħāli ħiç nesneye irmez eli

seher eser raħmet yeli tañla seher vaķtinde tur (D83.A-4)

dervīş göñülsüz gerekdür *sögene* dilsüz gerekdür

dögene elsüz gerekdür ħalka berāber gerekmez (ZXXVII.2)

‘ıñķdan ħaber *bilenlerüñ* ‘ıñķ derd ile *tañanlaruñ*

küfri imān *olanlaruñ* ayıplaman güldüğüni (YLXXXIII.3)

göñüle *giren*i günendi dirler

göñüle sen de gir kim güneşin (D155.B-5)

istedüğimi buldum eşkere cān içinde
taşra *isteyen* kendü kendü nihān içinde (D165.A-1)
cān içinde dostı bulan ayruḡ ne yirde istesin
anı taşra *şananlaruḡ* ʿömri geçdi perākende (D175.B-5)
ʿayne'l-yaḡıyn *gören* kişi ırmaz gözin dost yüzinden
nice görebilsün anı bu sevüden taşra *duran* (D159.B-3)
īmān aldaḡuçları bilüḡ çoḡdur bu yolda
nefsine *uyanlaruḡ* gitmez yüzi ḡarası (D199.A-1)
seni *sevenlerüḡ* ola mı ʿaḡlı
bir dem uşluyısa her dem delidür(D86.B-3)
şol ḡahr ile *ḡazananlar* güle güle yidürenler
getürdüm perdelerini didāruma baḡsun dimiş (D99.A-4)
ben dervişem diyenler ḡarāmı *yemeyenler*
ḡarāmıḡ yenmediḡi ele girinceyimiş (D100.B-4)
kimisi boynını egmiş tenini topraḡa şalmış
anasına küsüp gitmiş boynın *buranları* gördüm (D144.A-6)
ol ikindiye *ḡılanlar* arı dirlik *dirilenler*
olardur ḡaḡḡa *irenler* dāʿīm ḡaḡḡa irse gerek (D108.A-4)
ʿışḡ odına *yananlaruḡ* küllī vücūdı nūr olur
ol od bu oda beḡzemez hiḡ belürmez zebānesi (YXCVIII.2)
uçan ḡuşlar uçanur seni yel görse ḡurur
divler ḡükmüḡe girür belḡıys süleymān mısın (D157.B-5)

evvel nişānı budurur yermeye cümle milleti

yerenler yerini aldı yir degmedi *yirenlere* (D163.B-4)

dutu diyü aırur orı daı aırur

bu ne  acāip orı *aıran* iinde (D165.A-3)

 ış bezirganı sermaye cānı

bahadur gōrdüm cāna *ıyanı* (D184.A-1)

ol ahr ile azananlar gūle gūle *yidūrenler*

getürdüm perdelerini didāruma dimi (D99.A-4)

gōcenler menzile yitdi vardı anda arār itdi

 ömür gedi avil yetdi gūnildüm u geer oldum (D145.A-2)

bunda ālimlik *eyleyen* nefsi arāmla *toylayan*

yüzleri ara opısar öz cānları rāhat degül (D115.A-5)

-Ar

yār yūregim yar gōr ki neler var

bu alk iinde bize *gūler* var (RIX.1)

girdük bu yola  ışı ile bile

gurbetlik ile bizi *alar* var (RIX.4)

o gūlen gūlsün a bizüm olsun

gāfil ne bilür aı *sever* var (RIX.2)

2.1.3. Gösterme

“Bu fonksiyonu adlandırmada Turan (2008) tarafından kullanılan gösterme teriminin ortaya ıkmasında, dierlerinden farklı olarak hibir ekilde telaffuz edilen bir

tamlananın varlığını kabul etmemesi, bu sayede görev kategorisindeki tamlananın hareketine vurgunun yapılması amacının etkin olduğu söylenebilir.”(Topçu 2011: 90)

-ar

katılığdan işi yavlağ uzatdı

gözi *bağarisen* māl yire batdı (RN36.A-3)

2.1.3.1. Gösterme - Alışkanlık

-ar

ışkun odı yüregimde yandığına âlem tanuğ

ğanda bir od *yanarisa* nişanı var dütün düter (LXLII.4)

2.1.3.2. Gösterme - Farkında Olma

-ar

küfrini *atarıkan* imānuğ vurma şağın

hırş bizümle düşmāndur bilişlidür il degül (LXLII.4)

2.1.3.3. Gösterme - Olgı, Âdet

-er

gelün şoralum cānlara şüretinden noldı gider

dün gün senünjem *diriken* sebep neyi buldı gider (D80.A-5)

ğased odı anuğün yağdı anı

yürürken sağ esen döküldi qanı (RN33.B-2)

yiryüzinde *gezeridüm* uğradum milketler yatur

kimi ulu kimi kiçi key kuşağı berkler yatur (RXIX.1)

gice gündüz oğlancıklar *söyleriken* bülbül gibi
ayrılmışlar anaları sinleri bekler yatur (RXIX.6)

-ya

bu ne hâldür saña zulmet içinde
niçe *uyuyasın* gaflet içinde (RN23.A-2)

2.1.3.4. Gösterme - Yetkinlik

-ür

ko bu māl eksilince ben öleyin
gözüm *görüriken* nice vireyin (RN35.A-5)
gözün *görüriken* gel haq yolına
komağıl nefsünjı kendüligine (RN42.A-3)

2.1.4. İstek

Yûnus Emre'nin şiirlerini incelediğimizde en fazla karşılaştığımız sıfat fiil fonksiyonu istek ana fonksiyonudur. Bu üst fonksiyonun emir, istek ve gereklik gibi ana alt fonksiyonları vardır.

2.1.4.1. İstek - Emir

Yûnus Emre'nin şiirleri nasihatname özelliği taşıdığı için istek-emir ana alt fonksiyonu en çok karşılaştığımız sıfat fiil türü olmuştur.

-Ø

şol ağzuñdan kelecı yüz biñ şükrāneyile
destür *gelsin* taşraya *söylesün* dil u dudak (D104.A-5)
tangrı kadīm kul kadīm ayrılmadum bir adım
gör kul kim tangrı kimdür *anla* iy şāhip-kul (D112.A-2)

şoruñ taptuqlu yūnusa bu dūnyeden ne añladı

bu dūnyeniñ qararı yoq sen neyimiş ben neyimiş (D100.A-2)

saña direm iy veli *tur* irte namāzına

eger degülseñ öli *tur* irte namāzına (D173.B-3)

namāzi kıl zikreyle elüñ *götür şükreyle*

ölecegüñ *fikreyle tur* irte namāzına (D174.A-1)

yūnus sözi ‘ālimden zinhār *alma* zālimden

korqadurun ölümünden cümle doğan ölmüşdür (RXVII.5)

yavuzlıq *eyleme* şaқın ecel saña senden yaқın

niçelerüñ aşlın kökin yurd eyleyüp bozadurur (RXXIII.2)

2.1.4.1.1. İstek - Emir / Acıma

-Ø

ikinci қapusında ik‘ arslan vardur anda

niçeleri қorқutmış *olmasın* kim қorқasın (D147.B-3)

2.1.4.1.2. İstek - Emir / Arzû, heves

-Ø

şöyle *hayrān eyle* beni bilmeyeyin dinden günü

isteyeyin dā’im seni ayruқ naқşa қalmayayın (NLXIV.2)

‘āşıқ olayın ol güle *düşsün* ‘āleme gulgule

hezār destan olubanı dost bağına yaylayayın (NLXXIII.5)

2.1.4.1.3. İstek - Emir / Gereklik

-Ø

öğret imdi dil ne *disün* şartı oldur seni *söylesün*

tevfikle yâri kalurısa ğayrı dile söyletmeyem (D123.A-2)

var dîn imân gerek ise eyü *diril* bu dünyede

yarın anda bitmez işün bugün bunda bitmeyince (HLXXVIII.3)

güzâf *görmen* siz ‘ ışkı kime uğradıyısı

sultânı iltür başdan yitirür hanmânını (YLXXXIX.7)

öldüren ol dirgören ol yünus imdi *hakıyla ol*

hağdan artuğ hiç kimsene yok nesneyi var eylemez (ZXXVI.7)

miskîn yünus *neylesün* derdin kime *söylesün*

varsun dostı toylasun lezzetlü nesnedür ‘ ışık (KXXXII.7)

yünus imdi *yavıvar* bulımasun il ü şâr

kim hağ *disün* kim bâtlı dervîş burd ü bâr gerek (D106.A-5)

gören pervâneleyiñ nice oda *düşmesün*

gözlerinüñ bağışı cân olur iki çırağ (D104.B-3)

terezî kırup otralar sermâyemüz getüreler

ol siyâset meydânında bu tertîpleri *bil* gerek (D110.B-4)

pâyânlu devr-i zamân nic ‘ *eglesün* yünusı

pâyânsuz devre irdük devrânı yağmaya virdük (D107.B-5)

dileriseñ iresin ferâgat menzîline

var çanâ ‘ at dârında nefsi boğazından *as* (D98.B-4)

iş ‘ amel ile biter lāyık olursa yiter
gerekse ‘ uryān **yūri** gerek ise **gey** aṭlās (D98.B-3)
dost yüzini göricek nice **karār kılsun** cān
şöyle yağmaya varur yüz biñ zühd ü imān (D159.A-2)
cān içinde dostı bulan ayruḡ ne yirde **istesin**
anı taşra şananların ‘ ömri geçdi perākende (D175.B-5)
oḡduḡ yidi muşḡafı ha tā‘ at gösterür şafı
çünki ‘ amel eylemedüḡ gerekse **var** yüz yıl **oḡı** (D193.A-1)
varḡıl ayıtḡıl mūsā raḡmet ideyin aḡa
secde itsün ādeme çün istiḡfār eyledi (D187.B-2)
muştılaḡuz ‘ aşıklara bu ‘ ışḡ ulu devlet olur
‘ ışḡ kime kim degdiyise cānında bil ‘ işret olur (D88.A-1)

2.1.4.1.4. İstek - Emir / İhtâr

-Ø

çün deḡize ḡarḡ olduḡ boḡazuḡa geldi şu
deli bigi **talbımma** iy biçāre batduḡ tüt (D62.B-3)
şakıḡıl kim bulardan olmayasın
ki nefis dīvānına yazılmayasın (RN5.A-3)
saḡa **uḡratma** kibrüḡ endişesin
uyarsaḡ kibre ıraḡa düşesin (RN11.A-5)
çün oḡrı yoldaşı başını virür
ḡasūdlık **bil** seni yavlaḡ düşirür (RN32.B-5)

ko ayruklar sözini sen seni güt

kınama kimseyi sen işit ögüt (RN50.B-1)

olur ma' nî sözi şekkerden ırak

bulayın diriseñ sükkeri ***burak*** (RN45.B-4)

boz yapaak devlengice emek ***yime*** erte gice

anuñ işi gözsepekdür şalup ördek alur degül (D115.B-4)

cümle ' âlemün göñlünde vardur anuñ muhabbeti

anı cāndan sevmeyenün ***bil*** kim imānı taş oldu (D184.B-5)

komaduñ aradan nesneyi ***götürmegil***

komaduñuñ götürmek budura yatlu pîşe (D161.B-3)

yūnus sen ' āşıkısañ ' ışka muvāfıkısañ

korqma ger ' āşıkısañ ne olursañ olasıñ (D160.B-3)

yūri yūri yolıñ ile gāfil olma biliñ ile

key ***şakın*** ki diliñ ile cānıña dağ ide bir söz (D95.A-4)

bu yolda ' acāyip çok sen ' acebe ***aldanma***

' acāyip anda ola dost yüzini göresin (D147.A-2)

bu kelāmun ma' nîsi evliyānuñ hōnudur

yidirmegil cāhile ki zīrā aşı degül (LXLI.5)

nefse uyup biş barmağın bir kezden iltme ağzuña

kes birisin vir miskine girek ola ***unutmağıl*** (LXXXVII.7)

dünyā çerb ü şirindürür ādem gerekdür

kem nesneye tama' idüp kösüp kömürüp ***yutmağıl*** (LXXXVII.6)

söylediğini kelecini işitdiğini gibi söyle
kendözünden zireklenüp birkaç söz dağı **katmağıl** (LXXXVII.5)
dilerisen bu dünyayı âhirete degşüresin
dün ü gün kılğıl tã' atı ayağ uzatup **yatmağıl** (LXXXVII.3)
gördün ki bir derviş gelür yüz vur anuñ kademine
senden şey' ullâh idicek kaşuñ karağuñ **çatmağıl** (LXXXVII.4)
eyâ gönül açğıl gözün fikriñ yavlağ **uzatmağıl**
bağğıl kendü dirligüne kimse aybıñ **gözetmegil** (LXXXVII.1)
bakma dünyâ sevisine **aldanma** halk gövüsine
dönüp didâr arzūsına ol haqqa yüz tutmağ gerek (KXXXIV.7)
senün ' ışkuñ denizine düşübeni garğ olayım
kimsenem yoğ elüm ala **koma** beni batmayayım (MLII.3)
yünus girçek ' aşıkısañ mülke şüret **bezemegil**
mülke şüret bezeyenler kara toprağ olmış yatur (RXX.7)
yünus sen bunda meydân **isteme**
meydân içinde merdâneler var (RIX.6)
yünus imdi bildüm **dime** miskünlüğü elden **koma**
kimde miskînlik varısa hağ didârın ol göriser (RV.7)
miskîn yünus erenlere **tekebbür olma** toprağ ol
toprağda biter küllisi gülistân toprağ baña (AI.5)
ayıtmasun çün gün toğar etüm tenüm üşütmeye
çün vücüdün delük degül şu' le irmez günden aña (AII.4)

ol kişi kim şağırdurur *söyleme* hağ sözün aña
ger dirisne zāyi‘ olur naşıp yokdur sözden aña (AII.6)
söyle dirilgil halk ile öliceğiz söyleşeler
bāķi dirlik budur cānum yavuz ad ile *gitmegil* (LXXXVII.2)

2.1.4.1.5. İstek - Emir / İmhâl

-Ø

yūnus imdi tevbeye gel cān sendeken eyle ‘amel
‘ ışık ile gel *kuşanıgör* bu dervişlik palhengini (D182.A-1)
her kim hāli hāllendi ol bek oldı kullandı
yūnus sen *kul olgör* bek söyleşür kul ile (D167.B-3)
iy kopus ile çeşte aşluñ ne işde
saña su’āl şoraram *aydıvr* baña uşde (D167.B-4)
ben seni sevdüğümi söyleşür hāş u ‘ām
söyleşenler *söyleşsün* sensüz dirliğüm harām (D141.A-2)
yūnus *añlayıvar* hālün şuña uğrayısar yoluñ
bunda elün ireriken hayr işlere düşdi göñül (D115.A-1)
benüm gibi mücrim kul bir dağı *isteyebul*
dilümde ‘ilm ü uşül dileğüm dünyā sever (D75.A-5)
kanā‘ at faķr ile uş gele şimdi
bakadur düşmene gör nide şimdi (RN8.A-2)
dilerseñ devleti kapuda *turgıl*
umarsañ hil‘ ati tapuda *turgıl* (RN11.B-4)

yūnus aydur er kılıyam ıaptuğumuz dost yüzidür

işbu söze inanmayan *idebilsün* itdigüni (YXCI.7)

2.1.4.1.6. İstek - Emir / İmkân

-Ø

şart u farz olmaz anda cānı ‘ışka ıalanda

cevāpsuz dil söylenür nice *bilsün* bu lisān (NLXVIII.5)

tuymayanlar hālūmi dinin ıodı dir baıa

neyile din *beslesün* cānsuz göñülsüz ıalan (NLXVIII.2)

2.1.4.1.7. İstek - Emir / İntizâr

-Ø

dün ü günin ıekerler ol ııl *üzülsün* diyü

‘ömrin anda berk itmiş yedilür bir ıılıla (D167.B-1)

kim bize ıaş atarısıa güllere nişār olsun aıa

ıırağuma ıaşd idenüı ıaı *yandursın* ıırağımı (D.200.A-4)

2.1.4.1.8. İstek - Emir / Öneri

-Ø

bu cān ni‘meti ıanı *gelüı* bulalum anı

āsāyış ıılan cānı evliyā şoıbetidür (D73.B-2)

uşlu degül delüdüı ıalkıa sālulııı şatan

nefsin müselmān *itsün* varısa kerāmeti (D199.B-1)

ıayıf ol ıişiye ıala bu yoldan

idünsün ıāre ıurtulsun bu hālden (RN25.B-3)

2.1.4.1.9. İstek - Emir / Rica

-Ø

yūnus *bak* niredesin ne yerde ne gökdesin

bekle edep perdesin *gel* imdi *gel tapu kıl* (D112.B-3)

gel imdi hiçābuñ *aç* senden *ayrıl* saña *kaç*

sende bulasın mi' rāc saña gelür cümle yol (D112.B-1)

bize birlik sarāyın toğru beşāret ayın

geç ikilik fikrinden *koğıl* benligi ya kul (D112.A-3)

inanmayan *gel* sinüme dost adını *ayıt kığır*

kefen tonın para kılup toprağumdan turigelem (D127.B-2)

ne kim diriseñ *di* baña *komā* beni benden yaña

benüm hācetüm oldurur seni baña istetmeyem (D123.A-3)

öğret imdi dil ne disün şart oldur seni söylesün

tevfikle yāri kalurısa ğayrı dile söyletmeyem (D123.A-2)

iy yārenler *ayduñ* baña ben nicesi dolanayım

ne dürlü tedbir ideyim ya niçe sağınç şanayım (MLIII.1)

hūri gelüp aydırısa göñül baña *virgil* deyü

dostdan artuğ kimesneye ben göñlümi virimezem (MXLIX.3)

işidün iy yārenler kıymetlü nesnedür ' ışk

degmelere bitimez hürmetlü nesnedür ' ışk (KXXXII.1)

ıy beni ayıplayan *gel* beni ' ışkdan *kurtar*

elünđen gelmezise söyleme fāsıd haber (D66.A-4)

bunalup saña geldüm hālümü bil

mededüñ varısa gözüm yaşın *sil* (RN6.A-6)

begenme gel seni ayruñ düşesin

çalup dermānde ‘ucb ile ıalasın (RN11.B-5)

ıaçan dost gele diyü *hazır olğıl*

sarāyunı düzetgil *hazır olğıl* (RN22.A-4)

hüner *gözle* hüner ere eresin

er ile varasın dostı göresin (RN13.A-4)

ıo *sevme* dünyeyi kim ıala senden

dilersen dilemezsen ala senden (RN31.B-5)

yünus miskın delidür hem sözünden bellüdür

ayıplaman yārenler eksüklüğü varısa (HLXXX.8)

ıoldur bize ıadehi ‘ışık şarābından iy sākı

ol denizden içir bize ıı andan içer şeyh u fakı (D192.B-2)

bize ‘ışık şerbetinden *şun* iy deli

bize uçmaıda kevşer gerekmez (D94.B-2)

şirın hulklar *eylegil* tatlu sözler *söylegil*

şoşbetlerde yünusı hergiz unutmayalar (D91.A-6)

yünus imdi *söyle* haıı allāh oldu saña sakı

gider gönlümdeki şeki elündeki menkıür nedür (D90.B-5)

şol ıahr ile ıazananlar güle güle yidürenler

getürdüm perdelerini didāruma *baısun* dimiş (D99.A-4)

her dem söylenür haberin hergiz bulunmaz eşerün
götür yüzünden perdeyi didāruña göyüneyin (D152.B-5)
kılırsın riyā namāz çok hayruñ az
dinle neye varur söz cehennemden bitersin (D150.A-4)
miskīn bī-çāre yūnus gördüm bildim dimegil
dut erenler etegin *düşgil* şuyına bir gün (D149.B-2)
‘ışk kuşağın *kuşangıl* dostuñ yolını *vargil*
mücāhede çekersen müşāhede göresin (D147.A-3)
‘aqluñ irerse *şor* baña ben evvelde kadayıdum
dilerisen diyivirem ezeli vañandayıdum (D117.B-1)
her kim saña şorarisa i‘ tiñaduñ nedür hañka
öpgil elini ayağın budur cevābına su’āl (D117.A-4)

2.1.4.1.10. İstek - Emir / Tahrik

-Ø

hañkate bañarısan nefsün saña düşmān yiter
var imdi ol nefsün ile *urıñ savaş tokıñ* yürü (YXIV.2)
‘ışk odına *yan* dirisen gönüllere *gir* girisen
karanular aydın ola ne kāndil ü çırağ baña (AI.3)
yār yüregim *yar* gör ki neler var
bu hañk içinde bize güler var (RIX.1)
her kim merdāne *gelsün* meydāna
kalmasun cāna kim de hüner var (RIX.5)

2.1.4.1.11. İstek - Emir / Tavsiye

-Ø

pādişeh haznesinde mennā^ç öküş

uyğudan uyanup **dut** sözüme gūş (RN44.A-3)

ço ayruklar sözini sen seni güt

kınama kimseyi sen **ışit** ögüt (RN50.B-1)

kimin kim renci varısa derdine dermān **istesün**

kesdi benüm bu rencimi dermān oldı bu derd baña (AI.2)

yūnus miskīn kendözün toprağ **eylegil** yüzün

ma^ç şūķaya yaraşur bir miskīnligüm vardır (D87.A-4)

nefs-i cüz[’]i varlığın ^ç aql-ı külle **ulaşdur**

varlığıñ yoğa **degsür** kalmasun sende heves (D98.B-5)

öldür nefşün dileğini **ilet** teneşir üstine

yoğsa keksüz öliceğüz saña fermān olur ğassāl (D117.A-3)

korķarısañ tamudan **alçak** **olgıl** kamudan

ol günü ince şırātđan kamular geçmek gerek (D110.A-2)

sen seni elden **burak** dost yüzine sensüz **bak**

manşūrlayın ene[’]l-ħağ dahı sebūkbār gerek (D105.B-4)

gel imdi ħicābıñ **yık** hırş evinden taşra **çık**

ħağ bağışlaya tevfiğ kaşdıla hüner gerek (D105.B-2)

sen dünyeniñ **terkin** **urgıl** gelüp ^ç ışğ odına **girgil**

ilerki menzile **irgil** girü kalmağ neğdür senün (D106.B-2)

kuşlar ile *turgıl* bile *kıl* namāzı imām ile
yalvar günāhuñı dile tanla seher vaqtinde tur (D83.A-5)
yūnus eger ‘āşıkısañ varlıguñ *değsür* yoqlığa
imān kuşağın berk *kuşan di* hep eksüklik bendedir (D76.B-4)
kesgil harāmdan elüñ *çekgil* ğaybetden dilüñ
‘azrā’ il el irmeden bu dükkānı dir gider (D74.B-5)
yūnus bu sözleri koğıl kendözünden elüñ *yuğıl*
senden ne gele bir digil çün haqdan gelür hayr u şer (D69.B-1)
bir bağıl sağa şola kayıkma degme yola
diñile kuş ünini nice dürlü sāz gelür (D65.B-4)
yoğdur toğanla birligi ye haqka lāyık dirliği
şol kişiden *um* erligi anuñ şafā’ nazarı var (D68.A-5)
deñe kibr ıssını hiç rāhatı yoğ
nireye varurısa zaħmeti çoğ (RN12.A-5)
‘ağıl cāsūslara söyler dīvānda
yürüñ buluñ düzenlik şafı kanda (RN26.A-2)
bilüñi gel *unut* sen uşluyiseñ
sa‘ ādet gösterene hülüyiseñ (RN19.A-1)
key çapük *oynağıl* utılmayasın
hevāye kibre sen tutilmayasın (RN15.B-2)
‘ağıl aydur gele bir gözlerüñ *aç*
şaħāvet kadayısa ol yaña *kaç* (RN38.B-6)

ögüt gerekise şabr ile iş *it*
uzayın diriseñ şabr ile *bit* (RN29.B-4)
tamarlaruñ cümle *şaykal urğıl*
ki herbirine bir kullık *buyurğıl* (RN44.B-4)
eger genc gerekise renc *iletgil*
ögüt dutarısañ gel gence *gıtgil* (RN45.A-2)
eger varısa ‘aqluñ ğaybeti *ko*
ki ğaybet kıoyanuñ ğazinesi tolu (RN44.A-2)
vücūhuñ yoğısa göñüllere git
boyun vermez tamarlarını *sekit* (RN42.B-4)
koğıl ayruğ sözi sen seni *gözle*
senüñ şuçunı ile sen seni *yüzle* (RN49.B-3)
yūnus yüzün *kaldırmağıl* ‘aşıklaruñ ayağundan
eyle fidi yüz biñ cānı andan bulasun sübhānı (YXCVI.7)
yūnus bu cezbe sözleriñ cāhillere *söylemegil*
bilmez misin cāhillerin nice geçer zemānesi (YXCVIII.6)
yūnus imdi hoş söylersiñ diñleyene şerh eylersin
halka naşihat şatınca er ol yolınca *koş* yūri (YXIV.8)
kimse bağına *girmegil* kimse gülünü *dirmegil*
var kendü ma‘ şūkuñ ile bağçede ol *alış* yūri (YXIV.6)
haqıyqāte baqarısan nefsün saña düşmān yiter
var imdi ol nefsün ile urış savaş tokış yūri (YXIV.2)

‘āşikısañ miskīn yūnus ḥāzrete *duḡıl* yüzünü
anlayana gevherdürür söz sarrāfa şatdum aḡī (YXCII.6)
gördün yarın egridür neñ varısa *vir kırtul*
uşlulardan ḥaberdür işittüñ varısa (HLXXX.3)
ansuz sözün *gör* nedür çok söz ḥayvān yükidür
‘ārife bir söz yeter tende gevher varısa (HLXXX.5)
bir söz diyeyin saña *diñle* cānuñ varısa
kem tāmā‘lık *eyleme* ‘aqluñ saña yārısa (HLXXX.1)

2.1.4.1.12. İstek - Emir / Teklif

-Ø

‘ilm-i ḥikmet okuyanlar ışqdan ferāgatdur bunlar
manşūr oldum *aşuñ* beni her dillerde söyleneyin (D153.A-1)

2.1.4.1.13. İstek - Emir / Telkin

-Ø

yūnus imdi söyle ḥaqqı münkir *dutsun* saña dağı
bişübdürür ḥaqqıñ ḥōnı ‘ārifler *datsun* duzumı (D181.A-4)
durış *kazan yi yidür* bir gönül ele *getür*
yüz қа‘beden yigrekdür bir gönül ziyāreti (D199.A-5)
gel imdi miskīn yūnus hevāseti elden *bırağ*
çalabum *rüz* ‘*eyle* bize ḥanā‘ at bıçağını (D200.A-6)
ezeliden dilümde uş tañgrı birdür ḥağdur rasūl
bunı böyle bilüriken *şanma* ki gümāndayıdum (D118.A-4)

bir ʿ imāret **göster** başa kim şonı vīrān olmaya
kazan şol mālı kim senden dökilüp girü qalmaya (D173.A-2)
yūnus sen **bahrı olgı** ʿ ışk göllerine **tolgı**
bu haq **sözleri algı** iresin kānumuza (D177.B-6)
hālümüze hāldaş ol sırrumuza sırdaş ol
müškiliñ ʿ ayān olsun **baş indir** ulumuza (D177.B-3)
gögü ayıtdı **dön** didi ay u gün **yürsün** didi
şuyu muʿ allaq dutup üstini yir eyledi (D185.A-4)
zinhār iy yūnus gördüm **dimegil**
oda yaqarlar gördüm diyeni (D184.A-9)
iy miskīn yūnus nişānuñ ʿ ışkdan esridi bu cānuñ
dergāhında her dem anuñ vālih ü hayrān **kaladur** (D92.B-3)
yaramazdur buhl u hāsed kibār mübārizdür gāyet
köküni **kaz** yabana **at** fāriğ **otur** iy ğam-güzār (D82.B-2)
bu devrāndan **ütegör** kervān gitdi **yetegör**
korqu var sağda şolda kayıqmadan giderler (D79.A-4)
zinhār gözünji **açagör** nefis duzağını **seçegör**
dost menziline **göçegör** andan yigrek duraq nedür (D78.A-1)
bize geldünise endişe yime
ne kılam diyübeni **guşsa yime** (RN8.A-1)
uñat gör haq yolu göñlünde sırdur
bu cümle hāşlar göñülde birdür (RN12.B-2)

şüret yıkılmadın kibri *yıkagör*

bu düşvârlık maķâmından *çıkagör* (RN12.A-4)

ayudın şabr kim tiz *dutsun* anı

harâb itdi ʿil ü şehri diyârı (RN26.B-4)

aşaklık üzeredür yir ile gök

ögersen cümleden alçaqlığı *ög* (RN18.A-1)

inanmazsan başa sen kendün *özle*

benüm didüğimi kendünde gözle (RN32.B-1)

çün alçaqlık irişdi kibr erine

bakadur bir kişiyi biñ görine (RN16.B-6)

gönüllerde ig olmağıl maḥfillerde çig olmağıl

çig nesnenün ne dadı ver *gel* ıışk odına *biş yüri* (YXIV.7)

yort iy gönül sen bir zamân âsüde fâriğ *koş yüri*

korķum kayurma kimseden guşsa vu ğaman boş *yüri* (YXIV.1)

nefsdür eri yolda koyan қalur nefse uyan

ne işün var kimseyile nefsüne *қakı* boş *yüri* (YXIV.3)

yünus aydur mevlânâ epem *otur* yerinde

bu şöḥbete doymayan şonra sevişgen olur (D89.A-5)

terk eylegil ten tertîbin gider senden benlik adın

içün ʿimâret olmadın taşundağı maʿmür nedür (D90.A-5)

hey bî-çâre danışman *it* derviş-i perîşân

dervişlere irişen işine peşmân olur (D89.A-4)

ele *getir* dügeli *harc eyle* miskînlere

dünyeyi kimse dutmaz şoñ ucı ölüm vardır (D87.A-3)

yūnus imdi bu sözi sen ‘ aşıkā *dî* ‘ aşıkā

kim saña ben şıdık olam hem der ü hem mennān olam (D140.A-2)

ayıduñ yūnusa *ursun* yüzini toprağa *sürsün*

ögüdin kendüye *virşün* okuduğın *dutsun* dimiş (D99.B-2)

iy çok kitāplar okuyan sen mi tutarsın başa dağ

ta bilesin sırrı ‘ ayān *gel* ‘ ışkdan dağı *olu* bir sebağ (D102.B-3)

oğumağıl ‘ ilmüñ yüzün ‘ ilme ‘ amel gerek güzin

aç göñüldeñ bātin gözin ‘ aşık ma‘ şük hāline *bağ* (D103.A-1)

nefs-i cüz’i varlığın ‘ akl-ı külle ulaşdur

varlığın yoğa degşür qalmasun sende heves (D98.B-5)

her bir kişi dosta vara armağanın dosta vire

anda bizi anmayanlar bunda da *unutsın* dimiş (D99.A-5)

ye gel bildüğüñden ayıt yāhūd bilenlerden *işit*

teslimüñ ucunı dutup hîç sözi uzatmayalar (D91.A-2)

ya‘ nî er qopdı erden elin çekmez murdārdan

deccāl qopısar yerden anlar *uyan* olısar (D91.B-4)

‘ ışk erinüñ göñli tolı pādişāhdan nevāledür

‘ ışksuz ‘ ādem nice *ağlasun* çün şerî‘ at havāledür (D92.A-2)

gir göñüle *bul* andadur benligüñ defterini *dür*

ol hāş gevher *bil* andadur şanma kim ol ‘ ummāndadur (D93.A-1)

kelecilerü *bişirgil* yaramazını *şeşirgil*
sözün uş ile *düşürgil demegil* çağada bir söz (D95.A-1)
egriligün koyasın toğrı yola gelesin
kibr ü kīni *çıkarğil* erden nasīp olasın (D153.B-5)
diken olma gül *ol* eren yolında
diken olurısañ oda yanasın (D155.A-3)
aydur ki aşlum ağaç koyın kirişi birkaç
gel ʿ işretüm *diñle geç* ʿ aklı kıoma beleşde (D167.B-5)
anı baña şoranlara nice nişān *aydıvirin*
diliyle kim aydabile bu ʿ ışkuñ durağı kıanda (D176.A-4)
biñ kez hacca vardıñısa biñ kez gāzā kılduñısa
bir kez göñül irdüñise gerekse var yollar *dokı* (D193.A-2)
varğil ayıtgıl mūsā rahmet eylesün baña
tevbe kıldum işüme hoş istiğfār eyledi (D187.A-5)
evvel ezel bezminde kim dost yüzün gördise
anuñ cānıdur ʿ āşıq *şor* andan ʿ ışık haberin (D157.A-3)
üçüncüsü maʿ rifet cān göñül gözin açar
bak maʿ nī sarāyına ʿ arşa degin yücesi (D182.A-1)
sözüm maʿ nīsine *irüñ* bī-nişāndan haber *virüñ*
derdlü ʿ āşıqlara *şoruñ* benüm bu derdlü sözümü (D181.A-1)
yūnus sevdüğüñ *gözle* ʿ ışık yolını key *izle*
rāzı göñülde *gizle* söze hākim sen misin (D158.B-1)

işidüñ ey yārenler eve dervīşler geldi

cān şükrāne virelüm eve dervīşler geldi (D197.A-2)

īmān aldağuçları *bilüñ* çokdur bu yolda

nefsine uyanlaruñ gitmez yüzi қarası (D199.A-1)

dost elinden ölürisem hīç gümānsuz giri gelem

ğanīmet *görüñ* bu demi cān şükrāne virigelem (D127.A-1)

yūnus tap *uzat* bu sözi allāhuñā *dutğıl* yüzi

dīdārdan *ayırma* bizi allāh saña şundum elüm (D125.B-2)

2.1.4.1.14. İstek - Emir / Temenni

-Ø

gideridüm ben yol sıra yavlaқ ağac

böyle laţif böyle şīrīn göñlüm aydur birқаç sır *ac* (D61.B-1)

uñat *gör* haқ yolu göñlünde sırdur

bu cümle hāşlar göñülde birdür (RN12.B-2)

ilāhī bir ‘ışқ *vir* baña қandalıgum bilmeyeyin

yavıқılayın ben beni isteyüben bulmayayın (NLXXIV.1)

hayıf ol kişiyе қala bu yoldan

idünsün çāre *қurtulsun* bu hālden (RN25.B-3)

ya elüm al *қaldur* beni ya vaşluña *irdür* beni

çok ağlatdın *güldür* beni gel gör beni ‘ışқ neyledi (YXCV.4)

al gider benlügi *doldur* içime senlügi

dirliğünde *öldür* beni varup anda ölmeyeyin (NLXXIV.3)

gönül usanmadun sen bu seferden
çalabum **şaklasın** seni haşarden (NLXVI.1)
öyle idüptür ol beni seçemezem dünden günü
alsun teni alsun cānı kon ben aña alınayım (MLIII.3)
her kim merdāne gelsün meydāna
kalmasun cāna kimde hüner var (RIX.5)
yūnus daḥı ‘āşık saña **göster** dīdārını aña
yārūm daḥı sensin benüm ayruk niğārūm yokdurur (D87.B-5)
kim bize taş atarisa güller nişār **olsun** aña
çırağuma kaçd idenüñ haḥ **yandursın** çırağımı (D.200.A-4)
ben bende seyriderken ‘acep sırra irdüm aḥī
birsiz daḥı siz de **görün** dostı bende gördüm aḥī (D195.A-5)
iy yūnus imdi senüñ ‘ışık ile **geçsün** günün
sevdüğün kişi senüñ canıñā cān olısar (D92.A-1)
egerleyin aydurısam gör boynuñda borc **kalmasun**
kaçır boşar söger baña aydur ki iy haḥḥı görmez (D97.A-1)
yarlıgağıl sen yūnusı günāhlu kullarıñ ile
eger yarlıgamazısañ key katı firāḥ çalabum (D128.A-3)
kullar senüñ sen kullarıñ günāhları çok bunlaruñ
uçmağa **koy** bunları **binsünler** burak çalabum (D127.B-5)

2.1.4.1.15. İstek - Emir / Yetkinlik

-Ø

‘aynel yakıyn gören kişi ırmaz gözin dost yüzinden

nice *görebilsün* anı bu sevüden taşra duran (D159.B-3)

kanğı bir nesneni dil nice şerh *eylesün*

ilāhī sen bakmağıl yavuz gözlerden ırak (D104.B-5)

2.1.4.2. İstek - Gereklik

-e

dirlik budur ‘āşıka ma‘ şük yolında *öle*

şorarlarısa aydam ‘āşıkuñ burhānını (YLXXXIX.4)

-AsI

dügeliden bu ‘ışk yakın yünus haṭā‘ kılma şakın

‘ışkdan naşip şunulıcağ cevāp *viresi* hāl gerek (D11.A-1)

gök perdelerin açalar eyü yavuzdan seçeler

ol dem kıncaru kaçalar baş *kurtarası* yer gerek (D110.B-3)

2.1.4.2.1. İstek - Gereklik / İstidât, Liyâkat

-(y)AsI

çağrışalar ata ana kıardaş kıardaşdan uşana

yalvaralar ol sübhāna *niyāz kılası* er gerek (D110.B-5)

çeşmelerden bardağun tıldurmadın kıorısan

biñ yıl anda tırursa kendü *tolası* degül (D111.B-1)

yaratdı ھاķ dũnyeyi peyg̃amber dostlığına

dũnyāya gelen gider **bāķi ƙalası** degũl (D111.B-3)

yũnus gũzũn gũrũrken yarađıñ eyle bugũn

gelmedi anda varan **girũ gelesi** degũl (D111.B-4)

2.1.4.2.2. İstek - Gereklik / Tahmin

-se

her kim mũsũlmān olmadı beş vaķt namāzı ƙılmadı

bilũn mũslũmān olmayan ol şamuya **girse** gerek (D105.B-2)

bekleriseñ dĩn ğayretin virmegil nefse murādın

yũnus nebĩ řalavātın ‘ ışķ ile **degũrse** gerek (D108.B-4)

2.1.4.2.3. İstek - Gereklik / Tavsiye

-sA

mũsũlmānam diyen ķiři şartı nedũr **bilse** gerek

tañđrınũñ buyruğın şutup beş vaķt **namāz ƙılsa** gerek (D108.A-1)

2.1.4.2.4. İstek - Gereklik / Temenni

-sA

ol ikindiyi ƙılanlar arı dirlik dirilenler

olandur ھاķķa irenler dā’im ھاķķa **irse** gerek (D108.A-4)

2.1.4.3. İstek – İstek

“İstekin diğerlerine nazaran istemeye yũnelik şiddeti daha az olan bu ana alt fonksiyonun arzu, heves; eğilim, İhtār gibi alt fonksiyonları tespit edilmiştir.” (Topçu 2011:114)

-A

terk idesin taht u t̄acı bulasın itdügün güci

muḥammed ḥaḳ yalvarıcı ūefā' atumuz andadur (D76.B-3)

dilersen ğaybeti ben *bildüreyin*

ūeḳāvet perdesini *ḳaldurayın* (RN49.A-3)

-All

virgil su'āle cevāp *dutalum* olsun sevāp

ūu' le kime gösterir ' ışḳ evinüñ bacası (D182.A-3)

gele bir iki ṭanıū idelüm

ki ḥalvet ḳandasa aña *gidelüm* (RN24.A-3)

diyelüm diñle ḳārūnuñ zevāli

verüp imānını virmedi mālin (RN34.B-6)

-sA

sa' ādet *olsa* ḥaḳ verse başiret

ğöreydün ne ḳılur saña bu ğaybet (RN51.A-5)

2.1.4.3.1. İstek - İstek / Arzû, Heves

-(y)A

dilerisen *iresin* ferāgat menziline

var ḳanā' at dārında nefsi boğazından as (D98.B-4)

diyem saña baḥlilün neyidügin

ūaḳınur kendüden kendü yidügin (RN31.A-4)

niteki ol ma' şük ile ben rāzumı bir *eyleyem*

ğark *olam* müşāhedeye irmege tedbīr *eyleyem* (D143.A-3)

dilüm dutup yürüdügüm yadlıguma delīl imiş

yaşam yadlık perdesini hicābumı ben *kiderem* (D142.B-2)

anuñla aḥvālümü 'ālemlere *bildürem*

çağıruban *muştulayam* 'ālemi üstüme *direm* (D142.B-3)

geh dönüp *hāmūş olam bī-hiş olam serhüş olam*

söyleyem destān olam hem bağ u hem *bustān olam* (D139.B-5)

gāh baṭn-ı hüt içinde yūnus ile *söyleşem*

geh *çıkam* 'arş üzere biñ *cān olam selmān olam* (D137.A-5)

gönlüm aydur *varayın* saña girü *geleyin*

gönlüm uyduğı baña dostı buluncayımış (D100.A-4)

gelürse göynügüm dile kim söge baña kim güle

bari *yanayın* derd ile ḥālüm dile gelmeyeyin (NLXXIV.4)

-sA

yūnus bir ḥaber virür işidenler şād olur

gence *oğrasam* diyen izlesün izin izin (D151.A-3)

kişi gerek çok bile ol gerek öğüt ala

menzile *irsem* diyen belürsin ḥazīn ḥazīn (D150.B-4)

ben emīn *olsam* diyen ye emīnlik isteyen

geçsün bu kāl ü kıylden toprağa ursun yüzün (D151.A-1)

iki kiři söyleřür yūnusu *görsem* deyü

biri aydar ben gördüm bir ‘ aşık kıocayımış (D100.B-6)

2.1.4.3.2. İstek - İstek / Eğilim

-(y)A

‘ ilm-i hikmet okuyanlar ‘ ışkıdan ferāgatdur bunlar

manşür oldum aşuğ beni her dillerde *söyleneyin* (D153.A-1)

aydıvıram ne kıldığın benim ile ol dil-peziş

her dem yeni şiveyile beni yeni kılıur esir (D89.B-1)

ne oda *yanam tağulam* ne dara *çıkam* bağulam

işüm bitince *yüriyem* teferrüce geldüm ahı (D196.A-2)

biğ yıl eger vaşfın *diyem* bir zeresin *düketmeyem*

biğ kıatrede yüz biğ deniz bir kıatresin *ayıtmayam* (D122.B-3)

ne meşel bağlamam olur ne hōd göņül kıarar bulur

kim benizde mişl ü mişal hāřā ki ben *benzetmeyem* (D122.B-4)

iblis ü ādem kim olur ye *aza* ye *azdıra*

cümle benim ayutur kıamusın benden dutaram (D122.A-3)

ne kim diriseğ di bağa kıoma beni benden yağa

benüm hācetüm oldurur seni bağa *istetmeyem* (D123.A-3)

inanmayan gel sinüme dost adını ayıt kıığır

kefen tonın para kıilup toprağumdan *tungelem* (D127.B-2)

biğ yıl toprağta yatarsam ben kıomayam ene'l-hakkı

ne vağt gerek olurısa ‘ ışkı nefesin *urigelem* (D127.B-1)

ol dost bize gelmezise ben dostu girü *varayın*

çekiş cevri ü cefâyâ dost yüzün *görüvireyin* (D151.A-4)

ikinci kapusunda ik^ç arslan vardır anda

niçeleri korkutmuş olmasın kim *korkasın* (D147.B-3)

muhaqqıklar göredurur yünus gözi ne gördüğün

düşüm *söyleyeyim* saña necm ile ta^ç bîr eyleyem (D143.B-4)

geh *duram* dâvüd olam taht-ı süleymâna *çıkam*

gâh *dönem* güm-râh olam hem-râh olam hicrân olam (D139.A-6)

gâh *inem* esfellere şeytân ile şerler *düzem*

geh *çıkam* ^ç arş üzre vü seyrân cevân olam (D137.A-6)

geh feleklerden meleklerden dilekler *eyleyem*

gâh ^ç arş u şemsde gerdün olam gerdân olam (D137.A-1)

uram yıkâm nefis evini oda yana hırş u hevâ

el *getürem* şimden girü nefis ile şavaş eyleyem (D134.A-4)

gerkse ^ç illiyyinde yüz biş kez minber *uram*

gerkse şirk *besleyem* şıdık u gümândan fâriğ (D101.B-1)

eger diñlerisen *diyem* naşihat

hasedle hıkdan şağın beğâyet (RN30.B-2)

ider feryâd yire ço vereyin

ki boynumdan vebâli *indireyin* (RN35.A-2)

^ç ışkdan da^ç vî kılan kişi hiç *anmaya* hırş u hevâ

^ç ışk evine girenlere ayruş ne meyl ü ne vefâ (D56.B-1)

ķamu oĝan günü giceye beņzer

neye **beņzedeyin** ye neye beņzer (RN46.B-1)

yavıķılındum ne re yrrem dn gün vre

şoranlara cevp budur isteyüben **şorıgelem** (D127.A-5)

yırtam yaķamı il  şr dn güni **ķılam** h u zr

degben derdlü başuma zrılıķlar eyleyem (NLXXIII.6)

ben bu ĥırmn digdm getürdüm uş yine

ynus aydur bu dkknı **direyim** andan varayım (MXLVI.8)

besledigm nzk teni terk itmeyem dirdim anı

ķara opraĝa ben anı **ķarayım** andan varayım (MXLVI.7)

girek saņa  řıķısam arlanmaķlıķ nemdür benüm

şukrne cnumı **virem** ger melmet onın **geyem** (MXLV.5)

 ıřķuņ beni fş itdi **řaķlayam** dirdm veli

n seni  ayn gördüm pinhn ķayusı degül (LXL.4)

2.1.4.3.3. İstek - İstek / Gereklik

-(y)A

ikilik eylemeye hi yalan söylemeye

 lem bulanurısa bulanmadın **ķurıla** (D167.A-2)

ataņ anaņ ĥaķın yitrdņise

yeşil onlar **geyesin onanasın** (D155.B-2)

sen ezelde beni  sı yazasın

ķoldurasın  leme vzesin (D208.A-3)

dost işi ‘acep işdür cān denize ʔalmışdur
cānsuzlara bir düşdürür gel **yorasin** sen bu düşi (D190.A-5)
ikincisi ʔarīkat ʔulluĝa **bil bağlaya**
yolu ʔoĝru varanı yarlıĝaya ĥōcası (D182.A-5)
terezı ʔurup otralar sermāyemüz **getüreler**
ol siyāset meydānında bu tertipleri bil gerek (D110.B-4)
ʔurılmışdur dost dükkānı dost içine girmiş gezer
günāhum ʔoĝ gönlüm sizer ben dosta ʔoĝ **yalvarayın** (D151.B-2)
şükrāne cānum üstine ben dost için ölürisem
ölmek lāzımdur ʔamuya ben ölümdede ʔanca **varam** (D143.A-1)
gerekse ehl-i millet farīzasın **bekleyem**
gerekse şöhret **kovam** şöhret ü dīnden fāriĝ (D101.A-5)
vuşlat eri olan kişı gerek varlıĝdan el **yuya**
işbu yola giden kişı bir **görelüm** yaraĝ nedür (D77.B-3)
nola bir gün eger küfrün **yeşesin**
seni şerĥ eyleyüp seni **bilesin** (RN51.A-1)
göreyin dirisen ʔo bu cihānı
duta öĝüdüm ol kim ola cānı (RN46.A-4)
niçe perdedürür dostı görenler
ye neye **ķayıkā** göñül verenler (RN40.A-2)
dirlik budur ‘āşıkā ma‘ şūĝ yolında öle
şorarlarısa **aydam** ‘āşıkūñ burhānını (YLXXXIX.4)

gözüyle gördüğünü **örte** etegiyile

bu yol key ince yoldur yüregi tayan gelsün (NLXXV.3)

saña erden ‘ aşā girek bu yola

ṭayanursan ‘ aşāya **ṭayanasın** (NLXVII.6)

kime kim ‘ ışk ulaşa her dem kaynaya **ṭaşa**

eyü dirlik hem yavuz dört yanında ṭurmışlar (RXII.3)

-AsI

ol ilüñ zavādası cefā duta **gidesi**

şeker ayruğa şunup sen ağı dada mısın (D156.A-3)

er ile yoldaş olan **key olası** gönülde

‘ ālem yoldaş olurdu olurmuşsa dil ile (D167.A-4)

yūnus imdi şalādur gel gidelüm yoqlığa

gözleriñ lāyıkısa dost didārın **göresi** (D199.A-3)

dost yüzünü gören kişi kendözünü **ḳoyasıdur**

dünye dutan gelen ḥarīf dutsaḳ olurlar erkānda (D176.B-1)

-sA

öyle namāzın ḳılasın her ne dilersenḡ bulasın

nefs düşmanın öldüresin nefis hemişe **ölse** gerek (D108.A-3)

bilür misiz iy yārenler girçek erenler ḳandadır

ḳanda **baksam** anda ḥāzır ḳanda **istesem** andadır (RXV.1)

2.1.4.3.4. İstek - İstek / İhtâr

-(y)A

key çapük oynagıl *utilmayasın*

hevāye kibre sen *tutilmayasın* (RN15.B-2)

ikinci nişānı oldur ki nefsin *semirtmeye*

zinhār siz andan olmañuz nefsin kıl olanlara (D163.B-5)

küfrün atarken şağın imānuñ *urmayasın*

yoħsa şırsın güveci sebil olur güveci (D183.A-2)

dördüncüsi haqīkat ere eksük *bakmaya*

bayram ola gündüzi kadir ola gecesi (D182.B-2)

kime kim dost gereğise aydayın ne kılasını

terk eyleye kendözini hiç *anmaya* nolasını (D179.B-4)

bu yol yavlağ uzakdur aña duzağdur

bu duzağa oğrayan *komaya* kulavuzın (D150.B-5)

miskīn ādem yañıldı uçmağda buğday yidi

işi hağdan bilenler şeytāndan *tutmayalar* (D91.A-5)

kişi bile söz demini *dimeye* sözün kemini

bu cihān cehennemini sekiz uçmağ ide bir söz (D95.A-3)

‘ārifler ortasında şūfilik *şatmayalar*

çün şūfiye ihlāş oldı ‘ışkā riyā *katmayalar* (D90.B-6)

haber viriserem nefsün elinden

ümüdün varısa *gidesin* andan (RN4.B-2)

‘ ışık etegin tutmak gerek ‘ âkıbet zevâl *olmaya*

‘ ışıldan okuyan elif kimseden su ’âl *olmaya* (D58.B-4)

dünyede ne ola kim âhirette ol *olmaya*

hürıla gılmân gelicek ‘ aşık elin *uzatmaya* (D58.A-1)

baḥîl kândayısa kârūıladur

gümân *tutmayasın* muṭlaḳ belādur (RN37.B-3)

kayıkmaz nesneye hiç gönül eri

kabûl itmeyeler terksiz buları (RN40.A-3)

sekiz uçmağın hürîsi gelürise bir araya

hergiz mânendün *olmaya* sen onlara katmayayım (MLII.4)

-All

bu dünyāya kalmayalum fânîdür *aldanmayalum*

bir iken *ayrılmayalum* gel dosta gidelüm gönül (LXXXVIII.5)

bir nazarda *kalmayalum* gel dosta gidelüm gönül

ḥasret ile *ölmeyelüm* gel dosta gidelüm gönül (LXXXVIII.1)

2.1.4.3.5. İstek - İstek / İhtimâl

-(y)A

‘ acep öyle kim ola bulamadın *turıla*

öylelik isterüsen yoldaş olgıl er ile (D167.A-3)

hem beni oḳur subḥānum işigine dün gün yönüm

anda çıkar benüm günüm bunda neye *egleneyin* (D152.B-1)

yidi tamu didükleri katlanmaya bir āhuma

sekiz uçmağ aldanmaya bunda neye **aldanayın** (D152.B-2)

yüz biñ hūrī gelürise aldanmaya bir cānumı

‘ışkuñ göñlüm yağmaladı senden nice **uşanayın** (D152.B-3)

senüñ ‘ışkuñ tıydı cānum terkinı urdum cihānuñ

hergiz bilinmez mekānuñ seni qanda **arayayın** (D152.B-4)

gerek sen zengi vü pası yuyasın

saña lāyık mıdur anı **qoyasın** (RN44.B-2)

2.1.4.3.6. İstek - İstek / İmhâl

-a

gel imdi **aydayın** boşu haberin

birin birin saña göñülde varın (RN19.B-1)

2.1.4.3.7. İstek - İstek / İmkân

-(y)A

bu yūnusun gördüğünü eger zühre **göreyidi**

çengini elden bırakıp unudayıdı sâzını (D188.B-5)

ben kaçan **dervîş olam** ta ki aña iş olam

yüz biñ benüm gibiyi ‘ışk hırqa-püş eyledi (D191.A-5)

nice **diyeyim** ben anı qabül itmez yüz biñ cānı

aña lāyık kıymet qanı yoqdur anuñ deki tüşı (D190.B-2)

elestde **bileyidük** göz açduq belı didük

ayıdan yūnus idük cümle birden eyledi (D190.A-1)

ol ben sevdüğüm nigār nidem ol benden fāriğ

ne verüp hoş *görünem* iki cihāndan fāriğ (D101.A-1)

-alu

bu ʿ ışk deñizine ʃalan hācet degül aḡā gemi

yāḡūd kanda *bulalum* bu şoḡbet ile demi (YXCVI.1)

-sA

ne virseḡ elüḡ ile şol varur senüḡ ile

ben *disem* inanmazsın varıcağaz göresin (D154.A-1)

2.1.4.3.8. İstek - İstek / İntizâr

-(y)A

toğurlık göstere göz bakışıma

ki senden cümle yavuz iş *taşına* (RN53.B-1)

kimse doymaz bu nazara ʿ ışk ile kim pençe ura

bu nazara karşı duran ḡānumānın ġarḡa *vire* (D170.A-5)

eger ḡoḡşı ḡaḡı boynuḡdayısa

cehennemden yarın bāḡī *kalasın* (D155.B-3)

severseḡ dünyeyi miḡnet *bulasın*

erenler sırrını ḡaçan ḡuyasın (D155.A-2)

incidesin āḡ *ideler* ʿ ömrüḡ kökin *ḡurıdalar*

gözsüz olasın *yideler* ta bilesin dervişleri (D198.A-2)

gökden inen dört kitābı günde biḡ kez oḡurısan

vallāḡ dīdār *görmeyesin* sevmeziseḡ dervişleri (D198.A-4)

yūnus degül bunı diyen ¼udret dilidür söyleyen

kāfir ola inanmayan evvel āhır hemān benem (D135.A-3)

saña uğratma kibrünj endişesin

uyarsañ kibre ırağa **düşesin** (RN11.A-5)

2.1.4.3.9. İstek - İstek / İstidât

-e

nice ticāret kesb **gösterem** ben aña

şöyle kādirdür ol kim sūd u ziyāndan fāriğ (D101.B-2)

2.1.4.3.10. İstek - İstek / Tahayyül

-sa

niçe āvāreliğla saña böyle

bir iki gün nola **olsañ** senünjle (RN50.B-4)

2.1.4.3.11. İstek - İstek / Takdir

-a

halāl ola saña uçmağ uçmağda hūrī қоçmağ

kevşer şarābını içmek ¼anla seher vaқtinde ¼ur (D83.B-3)

2.1.4.3.12. İstek - İstek / Tasarı

-AsI

erenlerün şöhbeti arturur ma^ç rifeti

bī-derdleri şöhbetden her dem **süresim** gelir (D84.A-4)

her ¼apuda bir kişi yüz biñ çerisi vardur

ç ışk ¼ılıcın ¼uşanup cümle **ķirasım** gelür (D84.A-3)

2.1.4.3.13. İstek - İstek / Tavsiye

-(y)A

oķına ķur'ān ü yāsin ķulaķ urup *dinleyesin*

tağca güneher *yuyasın* tanla seher vaķtinde tur (D83.B-1)

-All

gelün tanışık *idelüm* işin kolay *tutalum*

sevelüm sevilelim dünyāya kimse ķalmaz (D96.A-4)

bā'dyalar tolu tolu *içelim* biz

biz esrük olmazuz humar gerekmez (D94.B-3)

2.1.4.3.14. İstek - İstek / Teklif

-(y)A

baņa cānı sen virdiņ ' azrā'ile buyurduņ

teslīm *ideyin* cānı yalan da' vī ķılmazın (D156.B-6)

-all

bu cān ni' meti ķanı *bulalum* anı

āsāyiş ķılan cānı evliyā şöhetidür (D73.B-2)

biz bizi *ķoyalum* anlar biz *olalum*

birliği tıyanlar ikilik ķoyalar (RIV.5)

gelün biz *varalum* yūsufi *görelüm*

ki yüzi nürından biņ açlar tıyalar (RIV.2)

2.1.4.3.15. İstek - İstek / Telkin

-(y)A

yūnus dost mürüvvetin *irmaya* kendözinden

kişi neyi severse cānı aña uyaqdı (D192.B-1)

karaņu yirde *olasın* ‘ amelüñ ile *kalasın*

çok āh idüp *söyleyesin* peşmānlıgıñ nengini (D181.B-5)

ye gel bildügiñden ayıt yāhūd bilenlerden işit

teslīmüñ ucunı dutup hīç sözi *uzatmayalar* (D91.A-2)

‘ āriflerden nişān budur her gönülde hāzır ola

kendüyi teslīm *eyleye* sözde kıyl ü qāl olmaya (D59.A-2)

sen ayruq yidügiyle toymayasın

anuñla cism ü ‘ ömri *yuymayasın* (RN50.B-3)

2.1.4.3.16. İstek - İstek / Temenni

-(y)A

nefesinñden misk ile ‘ anber *düte*

budağınñdan il ü şār *yimişlene* (HLXXVII.2)

kaçan kim göz gönülñden toğru *bağa*

işitmez kulagaña haqqı çağa (RN49.A-5)

öküşdür ma‘ şiyet endişe dāyim

dilerim buğlden ben *kurtulayım* (RN38.B-1)

dilerem kim baña feryād *iresin*

güç olmuş kişiye sen dād *iresin* (RN38.B-3)

ger alçaq **varasın** meydān seniñdür

cevāhir sende biter kān seniñdür (RN17.B-5)

elünj ala saḥāvet gide bile

göresin ḥaḳ yolın ḥoş tertip ile (RN39.A-1)

ecel **şalam** iḳlīmle vaşiyet **kılam** ‘āşıqlara

ma‘ şūḳadan **diyem** şaḳın oynar ‘āşıḳ göñlin atar (RVI.4)

nesi kim varısa terk itdi yola

bu yolıla varan ma‘ şūḳı **bula** (RN39.B-9)

iki cihān toptolu baḡ u bostān olurısa

senünj ḳoḳundan eyü gül bustān içinde **bitmeye** (D57.A-5)

gül ü reyḥān ḳoḳusu ‘āşıqlara ma‘ şūḳ yeter

‘āşıḳ olanuḡ ma‘ şūḳı hergiz öñinden **gitmeye** (D57.B-1)

süleymāndan ilerü **olmayasın**

ḥaḳıḳatdür cihānda ḳalmayasın (RN31.B-5)

toḡurlıḳ ḥil‘ atın ol vaḳt **geyesin**

ḥās u ‘ām ḥarcıya toḡru **diyesin** (RN53.A-6)

toḡurlıḳ **göstere** göz baḳışına

ki senden cümle yavuz iş taşına (RN53.B-1)

bu işler tamām olıcaḳ ḥalvet olur ma‘ şūḳ ile

ma‘ şūḳ yüzün gören kişi gerek yana vü **dükene** (D162.A-2)

her dem söylenür ḥaberin hergiz bulunmaz eşerin

götür yüzün den perdeyi didāruna **göyüneyin** (D152.B-5)

şöyle hayrān eyle beni ʿ ışkuñ odına **yanayın**
her kıncaru baķarısam kördüğüm seni şanayın (D152.A-5)
gönüllerin pasını ger **sileyim** diriseñ
şol sözi söylegil kim ol sözün hūlāşasıdur (D69.B-3)
saķāvet ideriseñ ʿ ışķ **alasin**
tamām terk olıcaķ ʿ ışķda **ķalasin** (RN41.A-3)
ne iderler hānumānı ye sensüz iki cihānı
iki cihān fidi saņa kimesne gümān **dutmaya** (D57.B-4)
ki ʿ ālem cismine sen cān olasin
yer ü gök olmaya sensiz **tolasin** (RN25.A-3)
ķo bu māl eksilince ben **öleyin**
gözüm görüriken nice vireyin (RN35.A-5)
saņa yoldaş olanı sen bilürseñ
seni **ķurtarasin** toğru gelürseñ (RN33.A-1)
bir gün yüzüñ gören kişi ʿ ömrünce hiķ unutmaya
tesbīhini dilinde ayruķ nesne **ayıtmaya** (D57.A-1)
ağzına şekker oluban gözleri saņa tüş olan
unıda ol şekerini ayruķ çeyneyüp **yutmaya** (D57.A-3)
evvel kıpu şerīʿ at ʿ ömrü nehyi bildürür
yuya günāhlarıñı her bir kıur ʿān hecesi (D182.A-4)
öyle namāzın **ķılasın** her ne dilerseñ **bulasin**
nefs düşmanın **öldüresin** nefsi hemişe ölse gerek (D108.A-3)

gök perdelerin *açalar* eyü yavuzdan *seçeler*
ol dem kıncaru *kaçalar* baş kırtarası yer gerek (D110.B-3)
ölicegez *şükrideler* sinden yaña *iledeler*
allāh adın *zikrideler* çok şüküre irdi gönül (D114.B-3)
şu *getüreler* yumağa kefen *şaralar* kıomağa
ağaç ata *bindüreler* tenesire düşdi gönül (D114.B-4)
dost elinden ölürisem hiç gümānsuz giri *gelem*
ğanīmet görüñ bu demi cān şükṛāne *virigelem* (D127.A-1)
şol kuşuñ kim yuvası toğan kıatında *ola*
ol anda kaçınsa *gide yayına* bir gün (D149.B-1)
başuma *dikeler* hece ne ırte bilem ne gice
‘ālemler ümīdi hōca saña fermān *olam* bir gün (D146.B-4)
gerek cānlu kışı cānın *şakına*
kı takşīr itmeye kendü hākına (RN11.B-2)
tekebbür eyleme kim *sevrikesin*
sevürkımişler yolına *birikesin* (RN11.B-3)
tekebbür nedür aña *uyasın* sen
ümīdüñ yok mı hākkı kıuyasın sen (RN12.B-6)
ben ‘ışkıñdan *ayrılmayam* dergāhıñdan *ırılmayam*
eger benden giderisem senüñ ile *varam* baña (D60.A-3)
bāķī tertīblerimi *şerh ideyim*
‘ināyet mevcūdı sem‘u başāret (D63.A-5)

şakıngıl kim bulardan olmayasın

ki nefis dīvānına *yazılmayasın* (RN5.A-3)

yūnus seni seveliden beşāret oldı cānına

her dem yeñi dirlikdedür hergiz ‘ömrin *eskitmeye* (D58.A-2)

hüner gözle hüner ere *eresin*

er ile varasın dostı göresin (RN13.A-4)

ki her bir mevcde bir kân *bulasın*

dür ü yāķūt ile mercān *bulasın* (RN17.B-2)

kaçan kim göz gönülden toğru baķa

işitmez ķulađuņa ģaķķı *çaka* (RN49.B-1)

dür ü gevher bulasın ģazneler

bulna cümle sende kân u ma‘ den (RN45.A-5)

niçe ģālden ģāle gerek düşesin

gece çok rüzigār andan *aşasın* (RN44.B-5)

gerek fānī cihāndan dartınasın

muģālif işlerüñden hep *yunasın* (RN44.A-6)

-AII

kulağuz olđıl sen baņa *günilelüm* dostdan yaņa

baķmayalum öñden saņa gel dosta gidelüm gönül (LXXXVIII.7)

mü ‘miniseñ gel gel berü cebbār ola burc u bārū

fahr idelüm erenleri ma‘ lüm münkür nedür (D90.B-3)

cān tūtagelürisen ye bunda cānum var dirisen

cānı şumar idersen külli *sağincılasın* (NLXX.2)

isteyelüm iş ıssını bulup görelüm kıandadır

cān kıulağı açuğısa işbu sözüüm tırvendür (D76.A-2)

-sA

bārī kıapuben *kıaçmasağ* göčkünci gibi *göçmesağ*

ölüm şarābın *ıçmesağ* āh nideyin ‘ ömrüm seni (D205.A-4)

sa‘ ādet olsa kıağ *verse* başıret

göreydüğ ne kıılır sağa bu ğaybet (RN51.A-5)

2.1.4.3.17. İstek - İstek / Şaşıрма

-A

sen uyursın ol uyanuğ eksüğüni kıılır bayığ

dağı nice *bulam* tanığ dāyım senünle yārdurur (D93.B-5)

ne hāldeyin ne *bilem* duzağdayam ne *gülem*

bir ğarıpce bülbülem ötmege güle geldüm (D135.B-5)

2.1.4.3.18. İstek - İstek / Vaad

-A

beri gel genci sağa *buldurayın*

sağa buldurmayanı *büldüreyin* (RN45.A-3)

2.1.4.3.19. İstek - İstek / Yetkinlik

-(y)A

sen ayru ben seni kıanda *bulayım*

sensüz bu kıaķ nefes    mr m s rilmez (ZXXIV.4)

ķ  Őuķuķ bilmeziseņ bildireyin

ķutup oğrıyı el ne *vireyin* (RN32.B-4)

ben bu dem seni g rd m nicesi *Őabreyleyem*

seni bir dem g rmege muŐt kđur c mle    lem (D141.A-)

ben ol y ri sevd ğ mi nice bir *gizley bilem*

g nl me Őıđmaz *nideyin* meger r zum ile *diyem* (D142.B-1)

başuma dikeler hece ne irte *bilem* ne gice

   lemler  m di ĥ ca Őaņa ferm n olam bir g n (D146.B-4)

ķaķ naķar kıduğı c na bir g z ile baķmaķ gerek

aņa kim ol naķar kııla ben anı nice *yireyin* (D151.B-3)

ben andan umarıdum derdime *derm n kııla*

derd m dağı arturdu ya   n  t m r eyledi (D187.B-4)

ben nicesi *diy bilem* cem li tert bin anuņ

kim c n dudadığur anuņ kıılıncı  ozumu (D188.B-1)

y nus emremiņ bu Ő zi c na  oldı  v zesi

k rd r m nkirler ņ g zi ben nicesi *g stereyin* (D153.A-2)

on ikid r ĥ cresi yid derv zesi vardur

anda iki dilber var bilmezsın ki *Őorasın* (D154.A-3)

2.1.5. Olgu

“Olgunun, gerçekleşmiş fiillerin içinde bulunulan süreçte devam eden tesirleriyle ilgili bir durumun vurgulaması neticesinde ortaya çıkan bir fonksiyon olduğu görülmüştür.” (Topçu 2011: 122)

2.1.5.1. Olgu - oluş

-ık

‘ ışka **tanışık** şıgmaz degme cān göke ağmaz

pervāneleyin oda yanmayan ‘ aşık mıdur (D74.A-3)

gelün **tanışık** idelüm işün kolayın tūtalum

sevelüm sevililüm dünyeye kimse kıalmaz (D96.A-4)

2.1.6. Rivâyet

“Bu fonksiyon, geçmişte gerçekleşmiş ancak etkisi hala sürmekte olan bir fiil ile tamlananın nitelenmesini sağlayan bir fonksiyondur.” (Topçu 2011: 126)

-DI

her yire **bağdumısa** er oturur

göñlin aldum yüz yere sürmegile (D162.B-3)

yūnus aduñ şādıkdur bu yola **geldünise**

adıñ degşürmeyenler bu yola gelmediler (D78.B-3)

sağaya sen yūnus **verdünise** erk

ayıt imdi bu yolda neyledün terk (RN42.B-3)

‘ ışkda kaçırılar çok olur ‘ aşıklara gayret gerek

yūnus ‘ **āşık olduñısa** ‘ aşıklarda ‘ ār olmadı (D206.A-3)

ger uluya *irdünise* şüret nakşı nehdür senün

ma‘ nıye yol *bulduñsa* işbu dünyā nehdür senün (D106.B-1)

bir hasteye *varduñsa* bir içim *virduñise*

yarın anda qarşu gele haq şarābın içmiş gibi (D207.B-2)

-mİş

gitdi bekler mürveti *binmişler* birer atı

yidügi yoqsul eti içdügi kan olısar (D91.B-3)

biñ er tonlu tururlar kapusunda

esir itmiş cihānı tapusunda (RN5.B-5)

‘ ışkı var göñül yanar yumşanur muma döner

taş göñüller *kararmış* şarp katı kışa beñzer (RXIV.3)

başdan ayağa degin haqdur ki seni *dutmuş*

haqdan ayru ne vardur qalma gümān içinde (D165.B-4)

2.1.6.1. Rivâyet - Benzetme

-mİş

bu dünyāda bir nesneye yanar içüm göyner özüm

yigid iken ölenlere gök ekini *biçmiş* gibi (D207.B-1)

işbu söze haq tanıqdur bu cān gevdeye konuqdur

bir gün çıka gide kafeşden kuş *uçmuş* gibi (D207.A-4)

bu dünya bir gelindür yeşil kızıl *donanmış*

kişi yeñi geline baqubanı toyamaz (D98.A-4)

bu bizden öndin gelenler ma' nîyi pinhân kılanlar

ben anadan *toğmuş* gibi geldüm ki ' uryân eyleyem (D120.A-5)

otuz iki mirvâri mercâna *düzmiş* gibi

kıymeti dürden olmuş yaraşur inciden aķ (D104.B-1)

geldi geçdi ' ömrüm benüm şol yıl esüp *geçmiş* gibi

hele baņa şöyle şol göz açup *yunmuş* gibi (D207.A-3)

bir dem gelür isî gibi ölmüşleri diri kıılır

bir dem girer kibr evine fir' avun ile hāmān olur (RVII.8)

bir hasteye varduñısa bir içim virdiñise

yarın anda karşı gele haķ şarābın *içmiş* gibi (D207.B-2)

2.1.6.2. Rivâyet- Diğerlerinden Ayırma / Zümre Oluşturma

-miş

bî-çāre yūnusun çoķdur günāhı

anuñ dergāhına yüz *tutmuşam* ben (NLXIV.8)

nice yıl bir kişi ğaybete *uymuş*

serencām ' aķıbet kendüyi *tuymuş* (RN51.A-6)

dilerem kim baņa feryād iresin

güc *olmuş* kişiye sen dād iresin (RN38.B-3)

yaradılmış baņa karşı tıramaz

benümle bir nefes hemdem olamaz(RN19.B-5)

tekebbür eyleme kim sevrikesin

sevürmüşler yolına birikesin (RN11.B-3)

2.1.6.3. Rivâyet - İhtimâl

-du

ma‘nî nedür iblîs fuzûllıkdurur bizde

tuyduŋısa işbu sözden sırr âşikâr eyledi (D188.A-2)

2.1.6.4. Rivâyet - Küçümseme

-miş

bu şarın hayâlleri dürlü dürlü hâlleri

aldamış gâfilleri câzû ‘ ayyâra beŋzer (RXIII.5)

2.1.6.5. Rivâyet - Olgu

-DI

bir kez gönül *yıkduŋısa* bu kılduğun namâz degül

yitmiş iki millet daħi elin yüziŋ yumaz degül (LXLIV.1)

bunun gibi tertîp ile benüm işüm varmaz başa

elimden iş *kıldıysa* cânımdan iş kıalmaz benüm (MXLVII.3)

yünus *oldıysa* adum pes ne ‘ accep

oğuyalar defter ü dîvânımı (YLXXXII.8)

ataŋ anaŋ haqın *yitürdünise*

yeşil tonlar geyesin tonanasın (D155.B-2)

yedi deŋiz ü dört ırmağ seni mısmıl eylemeye

çünkü işün o haqkıla *olmadısa* kılduŋ ırmağ (D102.B-1)

muştılaŋuz ‘ âşıklara bu ‘ ışğ ulu devlet olur

‘ ışğ kime kim *degdiyise* cânında bil ‘ işret olur (D88.A-1)

çünkü gördüm ben hakkımı hakk ile oldum biliş
her kancaru *bakdumisa* hep görünendür cümle hak (D102.A-2)
kime *indiyise* ol nuzül aña gelür cümle uşul
ta^ç ziyete varurisa ol ölüye rahmet olur (D88.B-2)
anuñ gibi ma^ç şūka kim gönül *virdiyise*
terbiyetden geçmek gerek ol andan bundan fāriğ (D101.B-4)

-miş

dost işi ^çacep işdür cān denize *talmışdur*
cānsuzlara bir düşdürür gel yorasın sen bu düşi (D190.A-5)
bilenlere şormak gerek bu tendeki cān *neyimiş*
cān hōd hakkıñ kudretidür tamardağı kan *neyimiş* (D99.B-3)
ka^ç be senüñ işigüñdür *bilmiş* ol
bulmazsın yol çeküp armağıla (D162.B-5)
bildük gelenler *geçmiş* konanlar girü *göçmiş*
^çışk şarābından içmiş kim ma^ç nī tıyarisa (D164.B-5)
ezelī bilişidük birliğe *bitmişidük*
mevcūdāt düşdi ırağ vücūd cān yatağıdur (D77.A-4)
kanı anuñ mülk ü mālī *terk eylemiş* cümlesini
ol padişeh dergāhına hemān ^çamel aldı gider (D80.B-2)
bunda biliş olan cānlar anda *bilişürlerimiş*
bilişiben hōcam ile hālüm ^çarz itmege geldüm (D126.A-2)

ḥaḳdan iren dürlü naşîp cânlara

olmazımış ka‘ beye varmağıla (D162.B-4)

cümle *yaradılmışa* bir göz ile baḳmayan

şer‘ üñ evliyāsıyla ḥaḳıyḳāte āsıdur (D69.B-5)

yūnus aydur aydur yārenler iy gerçeğüm erenler

bu yolda olan ḥāller allāha *ḳalmıŝ* benüm (MLIX.6)

giceye iresini kimse bilmez

ṭül-ı emel başın *uzatmıŝam* ben (NLXIV.6)

hiç bilmezem kezek kimüñ aramızda gezer ölüm

ḥalkı bostān *idimiŝdür* diledigün üzer ölüm (D136.A-5)

ma‘ nide *getürmiŝler* ḳardaŝtan yār yigrekdür

oğuldan daḥı ṭatlu eger ṭoğrı yārisa (HLXXX.2)

ulu kişi erenler *dimiş* bizi sevenler

ḳayıḳmasun girüye ol ŝāha gelen gelsün (NLXXV.4)

allāh benüm didüğine *virmiş* virür ‘ ıŝḳ varlığın

kimde ki var bir zerre ‘ ıŝḳ çalab varluğı andadur (RXV.5)

ölümüŝidi ot u ŝecer dirildiler u bitdiler

müŝriklere nükte yiter var eyledi nesli yine (D172.B-3)

eyle ki dost *olmıŝıdı* ol işler *düzülmüŝidi*

bellü bilüñ cân ŝüretüñ ŝaḳalına güldi gider (D80.B-3)

2.1.6.6. Rivâyet - Sınırlama

-düg

allâh benüm *didüğine* virmiş virür ʿ ışk varlığıñ

kimde ki var bir zerre ʿ ışk çalab varlığı andadur (RXV.5)

-DI

tenüm dahı cānum dahı hîç bilmedi ene ʿl-ħaqqı

şimdiye dek *bilmedise* şimden girü tüş eyleyem (D134.A-5)

biñ kez ĥacca *varduñisa* biñ kez ġazā *ılduñisa*

bir kez göñül *irdüñise* gerekse var yollar doğı (D193.A-2)

dünyālīgum yoğdur dime bu ġuşşayı öküş yime

maʿ şūķı ger *sevdüñise* gider göñlündeki ġamı (YXCVI.2)

ġüzāf görmen siz ʿ ışkı kime *uġradıyisa*

sultānı iltür başdan yitirür ĥānmānını (YLXXXIX.7)

-mİş

derviş bilür dervîşi ĥaķ yolına *turmuşı*

dervişler hümā kuşı çaylaķ u baykuş degül (LXLIII.3)

geyiklinüñ ol ĥasan söz *ayıtmış* kendüden

ķudret dilidür söyler kendünin söz nesidür (RXVI.5)

yūnus emre sen bu sözi dahı tamām *itmemişsin*

tek yürileyin neyleyem üstāduna gelem bir ġün (D146.B-5)

2.1.6.7. Rivâyet - Şaşırma

-miş

peşimân oldı vu dil-teng ü ğamkîn

neler *itmiş* aña bu ğaybet ü kîn (RN51.B-1)

2.1.6.8. Rivâyet - Tahmin

-DI

kimünj kim buhl *oldıysa* hâli

elin urmağa mâle yok mecâli (RN37.B-6)

dostdan ayrı kimse bilmez kâfir müselmân kimdügin

ben kıluram namâzumı haq *geçirdise* nâzımı (D180.B-2)

-mİş

el *bağlamışdur* kâmusı haq çalabdur umusı

nökerli kızdur kimisi alınmadın çoqlar yatur (RXIX.8)

kurılmışdur dost dükkânı dost içine girmiş gezer

günâhum çok gönlüm sizer ben dostda çok yalvarayın (D150.B-2)

2.1.6.9. Rivâyet - Tasvir

-mİş

görem bir şahş gelür beñzi *şararmış*

dutulmuş dili ‘ aklı yavıvarmış (RN6.A-1)

div ü perî ins ü melek sever seni her maħlûkat

ħayrân olup ileyünde *durmuş* midur ħür ü melek (D109.A-3)

dost baña gelsün demiş benüm kaydumı *yimiş*
ben yüzüm qarısından teberrükler düzerem (D119.A-3)
çarh benüm hükümüdedür her kıanada ben *oturmuşam*
mülk benüm elümeddür yağan yanan benem (D129.A-5)
kurılmışdur dost dükkānı dost içine *girmiş* gezer
günāhum çok göñlüm sizer ben dosta çok yalvarayın (D151.B-2)
kimi zāri kıalup ağlar zebāniler cānın tağlar
dutuşmuş sinleri oda çıқан düttünleri gördüm (D144.B-1)
göre āhī niceleri toprağlar *kaçmış* yatur
bizi de anlar gibi ala kıayıra bir gün (D149.A-5)
teferrüc eyleyüverdim şabāhın sinleri gördüm
karışmış kıara toprağa şu nāzik tenleri gördüm (D143.B-5)
çürümiş toprak içre ten sin içinde yatur pinhān
boşanmış tamar *aķmış* kıan *batmış* kefenleri gördüm (D144.A-1)
bir kıurı ağacıdum yol üzre *düşmüş idüm*
er baña kııldı tāze cüvān oldum ben (D153.B-3)
dürlü dürlü ʿ imāret köşk ü sarāy yapan ol
kıāra nikāb *dutunmuş* girmiş hān içinde (D165.B-3)
şunlar ki çokdur mälları gör nice oldı halleri
şoñucu bir göñlek *geymiş* anuñ da yoğdur yeñleri (D193.B-2)
ilerü vardı mūsā gördi laʿ ĩni ađlar
gözi *yaşıyımış* şu gözün bıñar eyledi (D187.A-1)

esilmiş incü dişleri *dökülmüş* şaru saçları

ķamu *bitmiş* teyvişleri emr ü nemde ermiş yatur (RXX.5)

āb-ı hayātuñ çeşmesi ʿāşuķlaruñ vişālidür

şoĥbeti ʿıřķla ider *şuşamışları* yakmaĥa (D56.A-2)

görem bir şaĥş gelür beñzi *şararmış*

dutulmuş dili ʿaķlı yavıvarmış (RN6.B-1)

kimisi boynını *egmiş* tenini topraĥa *şalmış*

anasına küsüp gitmiş boynın buranları gördüm (D144.A-6)

yıķılmış sinleri *tolmuş* hep evleri ĥarāp olmuş

ķamu endişeden ķalmış ne düşvār ĥālleri gördüm (D144.A-2)

gideridüm ben yol sıra yavlaķ *uzamış* bir ağac

böyle laţif böyle şirīn göñlüm aydur birķaç sır ac (D61.B-1)

2.1.6.10. Rivâyet - Tespit

-miş

yūnus imdi sen ben iken ʿāşıķlara ne sen ü ben

yoklıķdamış dostı seven ķomaz ayruķsı baķıřı (D190.B-4)

ķiři kim maʿşūķaya esrimeye

ķalālet *almış* anı ne dimeye (RN22.A-2)

batmış dünya mālına baķmaz ölüm ĥāline

batmış ķārūn mālına zihī iř düşvārlıĥı (D191.B-2)

ʿāşıķ dünyeyi nider ʿāķibet bir gün terk ider

ʿıřķ etegin *dutmuş* gider her kim gelürse şalādur (D92.B-1)

‘āşukların gönlü gözi ma‘ şük dapa *gitmiş* olur

gönlüm ile kûl *itmişem* bāşed ki ma‘ şūka irem (D142.B-4)

2.1.6.10.1. Rivâyet - Tespit / Eleştiri

-miş

miskîn âdem oğlanı nefse *zebûn olmuşdur*

hayvân cānāvar gibi otlamağa *kalılmışdur* (RXVII.1)

bekler azdı yolından bilmez yoqsul hālinden

çıkdı rahmet gölinden nefis göline *talılmışdur* (RXVII.4)

dügeli ‘ ömrümi hārcına sürdüm

ziyāndan bellüdür ne *utmuşam* ben (NLXIV.7)

bu hāl ile kalursan bî-çāresin

içün şirk ile *tolmuş* şūr u şersin (RN14.B-5)

2.1.6.10.2. Rivâyet - Tespit / Farkına Varma

-miş

çün ben beni *unutmuşam* söyle ki saña gitmişem

ne kâlde ne hāldeyisem bir dem kararum yoqdurur (D87.B-3)

yimiş kurd kuş bunı keler nicelerin bağırıñ deler

şol ufacıq naresteler gül gibice şolmuş yatur (RXX.3)

başu hayli zamāndur yolu almış

kimesn‘ izlemeyüp *gizlenikalmış* (RN26.A-1)

yūnus er dīvānında tāze güller *açılmış*

gerçek er bülbül ise nazarda ötmek gerek (KXXXV.6)

bu ʿömrüm yok yire *harcatmışam* ben
cānumı gör ne oda *atmışam* ben (NLXIV.1)

ʿāmelüm ne ki varsa hep riyādur

ʿacepdür iḥlāşı *unutmuşam* ben (NLXIV.5)

balık kavağa çıkmış zift tırşusun yimege

leylek kōduḳ *toğurmuş* baḳa sözini (YXCIX.9)

ādem toprak *yatmışdı* at ʿālemi *tutmuşdı*

fikrine baḳ iblisün yaʿ nī hüner eyledi (D186.A-5)

yıkılmış sinleri tōlmüş hep evleri ḥarāp *olmuş*

ḳamu endişeden *ḳalmış* ne düşvār ḥālleri gördüm(D144.A-2)

2.1.6.10.3. Rivāyet - Tespit / Yeterlik

-miş

dün ü günin çekerler ol ḳıl üzülün diyü

ʿömrin anda *berk itmış* yedilür bir ḳılıla (D167.B-1)

2.1.6.10.4. Rivāyet - Tespit / Yetkinlik

-dI

ger sen seni *bildünise* şüret terkin *urduñise*

şıfat nedür *bildünise* ne kim idersen şaḳa ḥaḳ (D102.B-4)

evvel ezel bezminde kim dost yüzün *gördise*

anuḳ cānıdur ʿāşık şor andan ʿışḳ ḥaberin (D157.A-3)

-miş

yüz biñ riyā çerisi bilün vardır bu yolda

nefs **öldürmiş** er gerek ol çeriyi kırası (D199.A-2)

er ile yoldaş olan key olası gönülden

‘ālem yoldaş olurdı **olurmuşa** dil ile (D167.A-4)

dört yüz kırk dört tabakāt evliyāya

virilmiş anlara kerāmetün var (D86.A-1)

ikinci kapusunda ik‘ arslan vardır anda

niçeleri **korlutmuş** olmasın kim korqasın (D147.B-3)

andan isrāfil şūr ura ölenler yerinden tura

geçe devrān-ı ruzigār eyle **yazmış** celle celāl (D113.A-4)

çalabım bu dünyāyı kaħır için **yaratmış**

gerçeğin gelenlerün kaħrını yutmağ gerek (KXXXV.2)

baħr ‘ummāna **dalmışam** anda sādef **bulmuşam**

cevher alup **gelmişem** ‘ummān kayusu degül (LXL.10)

yir benümdür gök benümdür ‘arş benüm

gör nicesi **germişem** şayvānumı (YLXXXII.7)

işit sözümi iy ğafil tanla seħer vaħtinde tur

eyle **buyurmuş** ol kāmil tanla seħer vaħtinde tur (D83.A-1)

dartmış kudret kılıcın çalmış nefsün boynını

nefsini **depelemiş** elleri kan içinde (D165.A-5)

2.1.6.11. Rivâyet - Varsayım

-du

işit yünüsü işit yine delü oldı hoş

erenler ma' nisine *şaldumisa* ne oldı (YLXXXV.5)

erenler şöhetinde deste kıızıl gül idüm

açıldum ele geldüm *şoldumisa* ne oldı (YLXXXV.3)

isteridüm allâhı *buldumisa* ne oldı

ağlarıdum dün ü gün *güldümise* ne oldı (YLXXXV.1)

2.1.7. Tahmin

Yûnus Emre'nin şiirlerinde istek ana fonksiyonundan sonra en çok karşımıza çıkan sıfat fiil fonksiyonudur.

-A

yazuqlarımız *dartıla* anca perdeler *yirtıla*

bilmedigün günâhlarıu anda saña ' ayân *ola* (D61.A-4)

yanlaruma *ķona* elüm söz söylemez *ola* dilüm

ķarşuma *gele* ' amelüm nitdümise *görem* bir gün (D146.B-1)

beş ķaruş bezdürür tonum ilan çıyan *yeye* tenüm

yıl *geçe* ubrıla sinüm unıdı lup kalam bir gün (D146.B-3)

-e / icked

ol işler tamâm ol dirligi *dirilecek*

gözün hiçâbın silicek yer gök tolu didârdurur (D94.A-3)

isrāfil şūrın urıcaķ maḥlūkāt *tırugelicek*

senüñ ünüñden artuķ hiç kulağum işitemeye (D57.B-2)

-(A/I)r

gerekmez dünya bize çünkü bākī bünyād degül

bir kul biñ de *yaşarisa* öliceķ bir sâc at degül (D115.A-2)

dileriseñ devleti kapuda turgıl

umarsañ hilc atı tapuda turgıl (RN11.B-4)

ger şuretüm *düşerse* nice zevāl ere baña

ol kadīmī kimsevenin nice düşüp tururısam (D131.A-5)

-AsI

kırk kişi bir ağacı tağdan gücin indüre

ye bunca mürīd muḥīb şırāt nice *geçesi* (D183.A-1)

miskīn ol bre miskīn gide senden kibr ü kīn

rüzgār gelür geçer pes kime ne *kalasıdur* (RXVI.6)

hergiz ölümün şanmaz *ölesi* günün aņmaz

bu dünyādan uşanmaz gāflet öñin almışdur (RXVII.2)

-yİsAr

cān alıcı ḥōd *geliser* emāneti vir *diyiser*

ben emāneti issına vireyim aņdan varayım (MXLVI.3)

yūnus imdi sen ḥaķķa dün ü gün göñlün ḥaķķa vir

göñül gözi görmeyince hiç baş gözi *görmeyiser* (D67.A-5)

gör imdi ‘ aql aña ne *diyiser*

bize gelen hasedden el *yuyısar* (RN38.B-4)

2.1.7.1. Tahmin - Endişe

-(y)A

derviş olan kişiler ‘ acep nite *dirile*

yol taķazan budur bir ola her birile (D167.A-1)

içümde yanar ‘ ışķ odı gönlümde anuñ hasedi

‘ ışķ odunuñ tütününden yünusuñ beñzi *şarara* (D170.B-5)

niçe bir *besleyesin* bu ķadd ile ķāmeti

düşdüñ dünye zevķına unuttuñ kıyāmeti (D199.A-4)

gözüñ görmez dirisem *ķaķıyasın*

o ŗamardan beni ĥod doķıyasın (RN47.A-1)

ģāfil olma evüñe oğrı *gele*

ķatı uyurısañ dīvār *dele* (RN23.B-1)

çü buğz u ġaybet ile *gide* ŗā‘ at

gerek bu ikiden etmek ferāġat (RN44.A-5)

ne iş kim *işleye* kendüye ziyān

kim ola kendözine eyle kıyan (RN31.A-1)

çü çekdiler ķoğayı çıķdı ŗaşra

zihī devletlü kim şabrı *başara* (RN28.B-5)

ģāfil olma evüñe oğrı *gele*

ķatı uyurısañ dīvār *dele* (RN23.B-1)

-eceg

namāzı kııl zikreyle elün götür şükreyle

ölecegün fikreyle tur irte namāzına (D174.A-1)

-IsAr

böyledür dervîş dirliği kıoya cümle ayrılığı

andan *bulisar* erlügi kıahırlar çok yutmaq gerek (KXXXIV.6)

kıayış şerrüm *yazılısar* ‘ömrüm ipi *üzüliser*

şüret benden *bozulisar* āh nideyim ‘ömrüm seni (YXCVII.3)

şabırla benüm işüm nice *varısar* başa

cānuma cān bağışlar şol dostumuñ nüvāhtı (D192.A-4)

bu ‘amele yūnus niçe *geçiser*

rāyigān cümleye çok rahmetün var (D86.A-3)

benüm ileyüme kim *katlanısar*

ki kıışmumdan deñiz oda *yanısar* (RN19.B-2)

tekebbür kışinün fāyidesi yok

kıomazsa kibri peşmān *olısar* çok (RN13.A-3)

-ur

bu şoħbete gelmeyenler kıaķ nefesi almayanlar

sürün anı bundan kıitsin *tururısa* çok iş ider (RXI.4)

2.1.7.2. Tahmin - Gereklik

-(y)A

dünyāda göñlini *çeke* eliyile arpa *eke*

ununa yarı kül *kata* güneşde kurutmağ gerek (KXXXIV.4)

tuta şabr u kanā^ç ati taħammül eyleye qatı

terk eyleye şüretüni bildüğün unutmam gerek (KXXXIV.3)

yoğ yire geçürdim günü āh *nideyim*^ç ömrüm seni

senünle olmadum ganī āh *nideyim*^ç ömrüm seni (YXCVII.1)

bile rızqımı haqdan nañnü qasemnā pinhān

nefsin bilmiş er gerek göz hicābın silesi (D200.B-5)

cānum qurbān qılurıdım cānı qabül qılurısa

kaçanısa öliserem niçün böyle diri *duram* (D142.B-5)

-acag

biz de varavuz ol ile kaçan ki va^ç demüz gele

kişi *varacağı* yire göñlüni berk itse gerek (KXXXVI.3)

-(y)AsI

dünyā çerb ü şirindürür ādem gerekdür *yıyesi*

kim nesneye tama^ç idüp körüp kömürüp yutmağıl (LXXXVII.6)

bu söz yūnusa qandan haber *vıresi* cāndan

meger ol sulţān luţfi aña nazār eyledi (D185.B-6)

erenler bir deñizdür^ç aşık gerek *talası*

bağrı gerek deñizden yirüp gevher *alası* (D200.B-1)

yüri var epsem ola simsârlık şatarsın

‘âlî gibi er gerek işbu sırra **eresi** (D200.B-3)

muḥammed ḥaḳḳı bildi ḥaḳḳı kendüde gördi

cümle yerde ḥaḳ ḥâzır göz gerekdür **göresi** (D200.B-4)

bile rızḳını ḥaḳdan naḥnû ḳasemnâ pinhân

nefsin bilmiş er gerek göz hicâbın **silesi** (D200.B-5)

didüm işbu nefesi ‘âşıklar ḥükmeyleye

baḥıllıksuz er gerek bir ḳarâra **turası** (D201.A-1)

dilsüzler ḥaberiñi ḳulaḳsuz **dinleyesi**

dilsiz ḳulaḳsız sözün cân gerek **añlayası** (D202.A-4)

-ısar

böyledür dervîş dirlügi ḳoya cümle ayrulığı

andan **bulısar** erlügi ḳahırlar çok yutmaḳ gerek

‘ıḣḳı seve ‘âşık gerek ne **olısar** ‘ıḣḳdan yigrek

‘ıḣḳdur yire göke direk ḳalanı hep söz öküşi (D190.B-3)

2.1.7.3. Tahmin - İhtimâl

-(y)A

gönül nite **dolana** ma‘ şükın bulmayınca

kimse ‘âşık mı olur gönülsüz ḳalmayınca (D163.A-3)

andan isrâfîl şür **ura** ölenler yerinden **tura**

geçe devrân-ı ruzigâr eyle yazmış celle celâl (D113.A-4)

yigil yidürgil bî-çāre eksilürse tañrı vire
bir gün tenüñ yere **gire** girü kıalan neñdür senüñ (D107.A-3)
isrāfil şūrı **urıla** yirüñ yüzi **değşirile**
ħarāp **ola** yaş u ħurı ħarħ-ı felek de **yarıla** (D169.B-3)
ağac ata **bindüreler** sinden yaña **göndereler**
yer altına **indüreler** kimse ayruħ görmez ola (D175.B-1)
ol dost için ağlarısam gözüm yaşını kim **sile**
ye bunca āh u zār ile bu gözyaşı becīd **gele** (D174.A-5)
isrāfil şūrını ura tağlar depeler sur ile
bir ħarınca cevābını biñ süleymān **virimeye** (D173.A-6)
iy diriğā nidelüm biz de ‘amel idelüm
ħışm idüp **yapışalar** bu kefen donumuza (D172.A-1)
emāneti senden **ala** gevdeni ħuru boş **şala**
vebāller boynuñda **ķala** nefşüñ **ura** gülbengini (D181.B-2)
anı baña şoranlara nice nişān aydıverin
diliyle kim **aydabile** bu ‘ışķuñ durağı ħanda (D176.A-4)
bu şüretde kim var daħı yönin ayruħ yaña **döne**
benim varlıgum dost aldı eşerümdür kıalan bunda (D176.A-3)
eger beni öldüreler külüm göke şavuralar
tıprağum anda **çağıra** baña seni gerek seni (D202.A-2)
ata oğuldan bize **bakmaya** ana kıza
şol gün geliser başa unutma ‘araşātı (D204.B-2)

günāhların *tartalar* andan şırāt ilteler
zebāniler *dutalar* figānlar ola katı (D204.B-1)
iki ferişteh *ine gele* karşıya *tura*
günāhlarını *yaza şala* boynuğa bitı (D204.A-5)
zinhār vermegil gönül dünyā payına bir gün
dünyeye gönül viren *düşe* tayına bir gün (D149.A-3)
ol ilde ay gün almaz ay gedilüp tolnmaz
tertipler terk idüben işmar *unuda* mısın (D156.A-4)
ol ilün bağı olur şerbeti ağı olur
kadeh dutmaz ol ağı idüp *yuda* mısın (D156.A-2)
‘ağıl çün fenāya *vara* delü olan ne *başara*
delülere sensin çäre delü oldum bes nitmeyem (D123.A-1)
katı şart eyledi ‘öşrini vire
bī-çārelik naşibin kim *gidere* (RN35.B-5)
hudādan mühruruldı himmetine
gelüp kim *diplene* anuñ katına (RN37.A-3)
sensin baña cān u cihān sensün baña genc-i nihān
sendendür aşşı ziyān ne iş *gele* benden baña (D60.B-2)
bir gün saña zevāl *ire* yüce kadun *ine* yere
budaqlarun oda *gire* kaynaya kazan *kıza* saç (D61.B-5)
hāş u ‘ām muti‘ vāsı dost kulıdur cümlesi
kime *idibilesin* gel eviñden taşra çık (D104.A-2)

-eceg

cāhildir ma^ç nīden almaz oturur qarārı gelmez

öleceğini hīç şanmaz yüz biñ yıllık teşvīş ider (RXI.5)

-(A/I)r

her kim bizi *yererise* haq dilegin vīrsün aña

urmaqlığa qaşd idenüñ düşem öpem ayağını (D200.A-3)

gökden inen dört kitābı günde biñ kez *oqurisan*

vallāh dīdār görmeyesin sevmeziseñ dervīşleri (D198.A-4)

yūnus dost mürüvvetin ırmaya kendözinden

kişi neyi *severse* cānı aña uyaqdı (D192.B-1)

ç ıñk kuşağın kuşanğıl dostuñ yolını vurğıl

mücāhede *çekerseñ* müşāhede göresin (D147.A-3)

yüz biñ eger cevr ü cefā *uğrarsa* şüretüme

hīç eksilmez şādılığum cümlesin yur seni sevmek (D109.B-1)

qara taşa şu *koyarsan* elli yıl *işladurisañ*

hemān taş gine bayağı hünerlü taş olur degül (D116.A-1)

cercīsleyin ol dost beni yitmiş kez *öldürürise*

biñ dahı *ölürisem* yüz biñ kez ileri gelem (D127.A-3)

aydurlarisa baña senüñ göñlün kim aldı

nice haber vireyin ağların aydımazam (D129.B-4)

niçe ki ben seni sevem ecel eri irmeyiser

qaçan şunar ç azrā^ç il el ben seni *cānlanurisam* (D131.A-4)

‘ ışık didügin tıyarisañ ‘ ışka cāndan **uyarisañ**

‘ ışık yoluna cāndur fidi aña fidi māl olmaya (D58.B-5)

tā‘ ata tıran zāhidün gözleri seni **görürse**

tesbīhini unudup ol ayruķ secde de itmeye (D57.A-2)

nice **söylerisen** sen haķķı söyle

icāzet yokdurur ayruķsı meyle (RN50.A-3)

neye kim **baķarısañ** ol yüzüñdür

kime ne **sanurısañ** kendözüñdür (RN53.A-4)

‘ aķıl bir kişidür allāha baķar

uyarsañ ‘ aķla uy ol buħlı yaķar (RN38.B-5)

yürüsem önümdesin **söylerisem** dilümdesin

oturursam yanumdasin ayruķda ne bāzārum var (D72.A-4)

dīn ü millet **şorarısañ** ‘ āşıklara dīn ne hācet

‘ āşık kişi ħarāb olur ‘ āşık bilmez dīn diyānet (D64.B-4)

‘ aķlımuñ ħaberi bugünki degül

anı er derisen evvel ki āyet (D63.B-1)

yüzyıllar ħoşlıgıla ‘ ömrüñ **olursa** yūnus

şoñ ucı nefesdür geç andan da ütdüñ tıt (D62.B-4)

-(y)AsI

yüz biñ riyā çerisi bilüñ vardur bu yolda

nefs öldürmiş er gerek ol çeriyi **ķırası** (D199.A-2)

menzil' irak bu yolun bu yola kim *varası*

müşkili çok bu yolun bunu kim *başarası* (D198.B-1)

ne kapu vardur *giresi* ne yimek vardur *yiyesi*

ne ışık *göresi* dün olmuşdur gündüzleri (D194.A-1)

yüri hey şüfi zerrāk ne salūşlık satarsın

hağdan artuk kim ola kula dilek *viresi* (D201.A-3)

biz sevdük ' aşık olduk sevüldük ma' şük olduk

her dem yiñi dirlikde sizden kim *uşanası* (D202.B-1)

ben andan geldüm bunda girü *varasum* anda

ben anda varasumı anda tanışup geldüm (D124.A-4)

ol geminün tahtası her nice muhkem olsa

deniz mevci kat' olsa tahta *uşanasıdur* (D70.A-2)

kulil hağ didi çalab sözi toğru diyene

bugün yalan söyleyen erte *utanasıdur* (D69.B-4)

-(y)IsAr

vuşlat hālin *aydıсарam* vuşlat hālin bilenlere

yidi dürlü nişān gerek hağikāte irenlere (D163.B-2)

yā' ni er kopardı erden elin çekmez murdardan

deccāl *kopıсар* yerden anlar uyan olıсар (D91.B-4)

yarın maşşer kopicāğaz kamu kul nefsum *diyiser*

ben yūnusı hiç anmayam taptuğı getürem dile (D175.A-1)

çalab aydur şol kula ʿ ināyet benden ola
ne şeytan **azdurisar** ne kimse kār eyledi (D18.A-3)
ʿ ışka mecnūn olanlar aşşı ziyāndan fārīg
korkmaz ıssı şavukdan bes ne biliser odı (D196.B-5)
kim yol **bulisardur** aña ol kağırur andan yaña
devler irdi andan baña hācet degül hümā kuşı (D190.A-4)
yūnus anlayuvar hālün şuña **uğrayisar** yolun
bunda elün ireriken hayr işlere düşdi göñül (D115.A-1)
bunda zālîmlîk eyleyen nefsi hārāmıla toylayan
yüzleri kara **kopisar** öz cānları rāhat degül (D115.A-5)
2.1.7.4. Tahmin - İmkân
-(y)A
yūnus imdi sen senden ayru degülsün cāndan
sen sende bulmazısan qanda **bulasın** anı (YLXXXVIII.5)
beni benden alana irmez elüm
qadem kim **basa** sultāndan içeri (YXCIII.5)
viren alan sen olıcaq kim cünbiş **eyleyebile**
her qandasa qudret senün pır ü yigit oynatmağa (D179.A-1)
felek benüm işüm **başarımaya**
melek benüm yolımı **varımaya** (RN20.A-2)
vaʿ de kesildi qamuya ki yarın **göreler** anı
benüm yarınım bugündür bunda göründi ol qadır (D89.B-5)

-ecek

eyā uşlu kişi sen bir haber vir

nerede var bize *gizlenecek* yir (RN24.A-3)

bu ne *gülecek* yirdür ağlasağa katı

düşdün dünya zevkına unuttun kıyāmeti (D204.A-3)

-(y)IsAr

‘acep bu benim derdüme ney için dermān bulunmaz

kim *bulisar* dermān aña kişiyi kim beri dutar (RVI.5)

nicesi *olisar* bu iş müyesser

çü sultān sözi şındı oldı ebter (RN24.A-1)

koğıl dünya bezegeni bu dünya yildür ye hayāl

ne *kılisar* bize vefā çünkü puşudadır zevāl (D116.B-4)

-(A/I)r

ben bir kitāp okudum kalem anı yazmadı

mürekkep *eylerisem* yetmiye yidi deñiz (D97.B-4)

iki cihān varlığı ger benim *olurisa*

sensüz baña gerekmez iş senünledür tamām (D141.B-1)

ikilik eylemeye hiç yalan söylemeye

‘ālem *bulanurisa* bulanmadın tırıla (D167.A-2)

geçüp gitmek *dileriseñ* düşmeyeyin *diriseñ*

şol kazandığın mālunı tengriçün virmek gerek (D110.A-3)

2.1.7.5. Tahmin - Kıyas

-iser

aşak varan kişi devlet iletdi

ağa kim *yitiser* uzadı gitdi (RN18.A-2)

-ür

kime gönül *virürisem* benüm ile yâr olmadı

hâlüm bilüp derdüm şorup bağa vefādār olmadı (D205.B-1)

2.1.7.6. Tahmin - Tasarı

-ur

biñ yıl topraқта yatarsam ben kıomayam ene'l-ħaqqı

ne vaqt gerek *olursa* ı ışık nefesin urıgelem (D127.B-1)

2.1.7.7. Tahmin - Temenni

-a

varlıkdur ħicāb katı kim *yıka* bu ħicābı

dost yüzinden niķābı götürmege er gerek (D105.A-5)

-(y)IsAr

yūnus senün sözlerün ma' nīdür bilenlere

söyleniser sözlerün devr-i zamān içinde (D166.A-3)

ol dost ile benüm işüm ölüp dağı *bitmeyiser*

ben nice ola kim bite çün gönülde dost sevile (D174.B-6)

niçe ki ben seni sevem ecel eri *irmeyiser*

kaçan şunar ı azrā'ıl el ben seni cānlanırsam (D131.A-4)

şabırlu devleti dāyım olısar

naşibi şabr olanlar *uluyısar* (RN27.B-4)

kime şabr olsa dünyāda müyesser

aña haq *viriserdür* mülk-i diğeri (RN26.A-5)

bu yükden sini ol *kurtarısar* bil

sa' âdet yoldaşuñ oldu ay u yıl (RN16.A-3)

-e / ür

eylük erün yārıdır *ölürs'* uçmaq yiridür

senden şonra söylenür ne dirligün varısa (HLXXX.7)

öyle namāzın kılasın her ne *dilerseñ* bulasın

nefs düşmanın öldüresin nefis hemişe ölse gerek (D108.A-3)

2.1.7.8. Tahmin- Şaşırma

-a

seni sevenlerün *ola* mı ' aklı

bir dem uşluyısa her dem delidür (D86.B-3)

2.1.7.9. Tahmin - Vaad

-a

qullarna va' deyledi yarın uçmaq *virem* didi

ol dostlaruñ sevindügi yarınım bugündür baña (D60.A-5)

-(y)IsAr

çünkü olısar yiri dar qazançlı qazancı qadar

mü'minlere geldi haber ' aşıqlar didār *göriser* (RV.3)

ki her kimde olursa şabr hâli

olusar hayr ile anuñ me'âli (RN29.A-5)

2.1.7.10. Tahmin - Yetkinlik

-(y)IsAr

cihânda kim *girisir* bu işüñ arasına

ye kim hükmedibile sultân u hândan fâriğ (D101.A-3)

şabırlu devleti *dâyim olusar*

naşibi şabr olanlar uluyısar (RN27.B-4)

haber *viriserem* nefsün elinden

ümîdüñ varısa gidesin andan (RN4.B-2)

‘ ışık ile biliş cānlara ezel ebed olmayısar

gümrah olup bu cihânda kimse bākī *kalmayısar* (D67.A-1)

-(y)A

‘ ışık ilinüñ haberin disem *işide* misin

yoladaş olup ol yola sen bile *gide* misin (D156.A-1)

eger senden boşu gitmeye kıala

‘ azrā ’il ol tamardan cānuñ *ala* (RN23.A-4)

göremedin gözün n‘ *añlaya* gönül

ķabül itmezse göz n‘ *eyleye* gönül (RN47.B-3)

-(A/I)r

iy dün ü gün haķķ isteyen bilmez misin haķķ ķandadır

her ķandasem anda hāzır ķanda *baķarsam* andadır (D92.B-4)

yūnusun bu sözinden sen ma' nī **añlarisañ**
konya menāresini göresin bir çuvāldūz (D98.A-1)
erenlerūñ himmetini ben baña yoldaş eyleyem
her kıncarı **varurısam** cümle işüm hoş eyleyem (D134.A-1)
dağı elest belürmedin ben ' āşıkıdum ol ma' şūķ
gözümü yüziñe tutam yüz biñ kaba **girürisem** (D131.B-1)
' acep degül senūñ içün biñ cān fidi **kılurısam**
senūñ varlığūñ yiter hoşdur cānsuz **kalurısam** (D131.A-2)
dilerisem ten eyleyem **dilerisem** cān eyleyem
göñlümi tūr cānum mūsā taht-ı süleymān eyleyem (D120.A-1)
' aķluñ **irerse** şor baña ben evvelde kıandayıdum
dilerisenñ diyivirem ezeli vañandayıdum (D117.B-1)
nūşdur senūñ elūñ ile zehr-i kıatil **içerisem**
bilmezin ne ma' nīsi var ol olur cānuma tiryak (D109.A-4)
ger şehd ü şekker **yirisem** sensüz ağudur cānuma
çün cānumuñ sensin dādı kıanda bulam senden yigrek (D109.A-5)
ögüt gerekise şabr ile iş it
uzayın **dirisenñ** şabr ile bit (RN29.B-4)

2.1.8. Yetkinlik, Elverirlik

Bu sıfat fiil fonksiyonu tamlananın nitelendiği eylemi yapabilmesine yetkin olduğunu ifade eden bir fonksiyon sınıfıdır.

-ür

saña yoldaş olanı sen *bilürseñ*

seni kırtarasın toğru gelürseñ (RN33.A-1)

-(y)An

hele biz işbu yola gelmedük riyâyıla

bu melâmetlik tonın bizümle *geyen* gelsün (NLXXV.2)

şormanş yünusdan haber dost kandese anda ver

haberini *gören* virür ben tenhâ yörügeldüm (MLXIII.7)

nemrüd adın ibrahime ben bağ u bustân eyledüm

küfür yüzinden toğuban gine odı *yakan* benem (D129.A-1)

ğafillıkdur bizi bu yolda kıoyan

nite ğāfil olur ma' şūkı *duyan* (RN25.B-4)

-dUg

hiç bilmezem kezek kimünğ aramızda gezer ölüm

halkı bostân idimüştür *dilediğün* üzer ölüm (D136.A-5)

şüret gözi degül bu göz didiğüm

bilürem ben neden ne *istedüğüm* (RN48.A-5)

geçüp gitmek dileriseñ düşmeyeyin diriseñ

şol *kazandugun* mālunı tangrı için virmek gerek (D110.A-3)

-guç

imān *aldağuçları* bilünğ çokdur bu yolda

nefsine uyanlarunğ gitmez yüzi kıarası (D199.A-1)

-ici

ol kâdir-i kün feyekün *lüfîdici* raḥmān benem

kesmedim rızķını viren cümlelere sulṭān benem (ML.1)

-z

dostdan ayrı kimse *bilmez* kāfir müsülmān kimdügin

ben kıluram namāzumı ḥaķ geçirdise nāzımı (D180.B-2)

kaçan kim göz gönülden toĝru baķa

işitmez kulagunı ḥaķķı çaķa (RN49.A-5)

gözi *görmez* kişinüñ sevgisi yok

gözi olandurur sevgüyile toķ (RN47.B-5)

2.1.8.1. Yetkinlik, Elverirlik - Alışkanlık

-(A/I)r

aydurlardı baķa ʿ āşık āvāre olur

geldi başuma gördüm ol söz yerinceymiş (D100.B-2)

toĝrı *varurdu* yolları kalem *tutardı* elleri

bülbüle beñzer dilleri danışman yigitler yatur (RXIX.3)

-dig

uçmaĝ uçmaĝun *didigün* mü 'minleri yiltedigün

vardur ola birķaç ḥürī ārzüm yokdur uçmaĝıçün (D145.B-2)

-z

vücūhun yoĝısa gönüllere git

boyun *vermez* tamarlarını sekit (RN42.B-4)

2.1.8.2. Yetkinlik, Elverirlik - İmkân

-An

ki yüz biñ *da'vî kılan* aña irmez

anuñ izi tozını kimse görmez (RN40.B-2)

fikir yomiş oğlanıdur endişe kayğu kanıdur

bu āh u vāh 'ışk tonudur taht' *oturan* hñan neyimiş (D99.B-4)

nider iki cihānı dosta giden

'ışkdur sermāye gel baña *bāzār iden* (RN41.A-1)

2.1.8.3. Yetkinlik, Elverirlik - Olgu, Âdet

-(y)An

ka' be vü büt imān benem çarhuruban dönen benem

bulut olup havāya ağup rahmet olup *yağan* benem (D140.B-1)

bir çeşmeden *şızan* şu acı datlı olmaya

edebdir bize yirmek bir lüleden şızaram (D118.B-5)

şol senüñ mü'min kullaruñ dünye zindānı anlaruñ

bu dünyede *mü'min olan* hurrem oluban şād degül (D115.A-4)

kimdedürler kim *iren* aña dün gün *tā'at kılan* aña

virilür uçmağ anlara zire bilişdür yād degül (D115.B-1)

ma'nī eri bu yolda melül olası degül

ma'nī *tuyan* gönüller hergiz olesi degül (D111.A-2)

yigil yidürgil bī-çäre eksilürse tañrı vire

bir gün tenüñ yire gire girü *kalan* neñdür senüñ (D107.A-3)

ben emīn olsam diyen ye emīnlik *isteyen*

geçsin bu kāl ü kıylden toprağa ursun yüzün (D151.A-1)

‘ışkdan şikāyetüm yokdur kendü t̄ālīimdendürür

kendü yolın *aramayan* ādem degül er olmadı (D205.B-3)

ādem iblīs kim ola işi *işleden* çalab

ay ü günü yaradup leyl ü nehār eyledi (D188.A-1)

cümle ‘ālemünj üstine hayr u şerri *şaçan* sensin

hışm u rahmet havāledur kendü aşlına katmağa (D179.A-3)

anı *göstermeyen* kīn ile gaybet

o şağınçdan saña heyhāte heyhāt (RN46.B-5)

-dUK

muḥakḳıklar göredurur yūnus gözi ne *gördüğün*

düşüm söyleyeyim saña necm ile ta‘ bir eyleyem (D143.B-4)

dilüm dutup *yürüdüğüm* yadlıguma delīlimiş

yaşam yadlık perdesini hicābumı ben giderem (D142.B-2)

ben seni *sevdüğümü* söyleşür hāş u ‘ām

söyleşenler söyleşsin sensüz dirligim ḥarām (D141.A-2)

yidi t̄āmu *didükleri* katlanmaya bir āhuma

sekiz uçmağ aldamaya bunda neye aldanayın (D152.B-2)

-z

yarlıgağıl sen yūnusı günāhlu kullaruñ ile

eger *yarlıgamazısañ* key katı firāk çalabum (D128.A-3)

hırka ne şuçı var sen yolına *varmazsañ*
varğıl yolınca yürü er yolu kalmaç degül (LXXXIX.2)
gözün *görmez* dirisem kaçıyasın
o şamardan beni hōd doқыyasın (RN47.A-1)
yenür ni metleri şāhuñ bayağı
hīç *eksilmez* durur dana darağı (RN34.A-5)
görilmez oldı ol izi *belürmez*
nice izi ki hīç tozı *belürmez* (RN26.B-6)
kibir aldı eri görünmez oldı
dağı yüksek yere *binemez* oldı (RN18.A-4)
kendüye *yaramazı* keriküye şanan ol
adı müselmān anuñ kendü beñzer keşişe (D161.B-2)
kişi kendüligiyle dosta lāyık *olmazımış*
maħabbet burcında ol qor ‘ aşıkun ılduzunı (D188.B-4)
bu dirliği tuyan cānuñ hīç fikri bunda degüldür
yūnus dilin yumışdurur bu tevħīdi *ayıtmeze* (D179.B-3)
danışmanuñ cāhili *unamaz* dervişleri
derviş ile danışman yavlaq üleşgen olur (D89.A-1)
yanlaruma qana elüm söz *söylemez* ola dilüm
qarşuma gele ‘ amelüm nitdümise görem bir gün (D146.B-1)
‘ ilm oқымақтан gerek kendözini bilmekdür
kendözünü *bilmezsen* bir hayvāndan betersin (D150.A-1)

ol dost bize *gelmezise* ben dostu girü varayın

çekeyin cevri ü cefâyı dost yüzün görüvireyin (D151.A-4)

2.1.8.4. Yetkinlik, Elverirlik - Sebep Belirtme

-DIK

iy yârenler iy arkadaşlar kırkaram ben ölem diyü

öldüğümü kayırmazam *itdiğümü* bulam deyü (VLXXVI.1)

erenlere muhîp iken ye münkir *oldığın* neden

key şaķıngıl datlu cânuñ oğları çıķmadan yaydan (NLXIX.1)

yıl onki ay bu ʿ ışķ güli od içinde bitüpdürür

yandıgumca artar kırkum devrim geçüp şolmaz benüm (MLXVII.6)

ben dervişem diyenler haramı yemeyenler

haramuñ *yenmediği* ele girinceyimiş (D100.B-4)

ʿ âşıkūñ gözi yaşı dün ü gün turmaz aķar

ʿ âşık kan *ağladığı* maʿ şük şoruncayımış (D100.B-1)

gönlüm aydur varayın saña girü geleyin

gönlüm *uyduğı* baña dostı buluncayımış (D100.A-4)

sen bilme misin müsâ ben neden *ayrıldıgum*

şunlar öñüme düşer beni evkâr eyledi (D187.A-4)

2.1.8.5. Yetkinlik, Elverirlik - Sınırlama

-dig

şu *didigüm* sözlerüm vücüddan taşra degül

tefekkür kıılırısan cümle sende bulasın (D148.A-4)

-(y)An

beni benden *alana* irmez elüm

ķadem kim basa sulķāndan iķeri (YXCIII.5)

bu dūnyā bir bāzārdur ŗuretler dūkkān almıŗ

bu dūkkāna girūben oldur *ŗatan* bu ķanı (YLXXXVIII.3)

ŗorman yūnusdan ķaber dost ķandasa anda var

yūz biķ gūherden fāriĝ ‘ iŗķ deņūzine *ķalan* (NLXVIII.8)

deņiz kenārında ova ķuyuda *iŗleyen* ķova

īsānuķ aĝzunda du‘ ā’ oldum bile iŗe geldüm (MLVII.7)

yūnus kim öldürür seni *viren* alur yine cānı

yarın göresin sen anı er naķarından gitmegil (LXXXVII.8)

mūsī aĝduĝı ķūrı yoķsa beytül- ma‘ mūrı

iŗrāfil *ķalan* ŗūrı cümle vücūdda bulduķ (KXXXIII.5)

ķaķı *ķuyanlara* bugün yarın yoķ

iŗūņ bugün bitür gözleme ayruķ (RN41.B-5)

aŗaķlıķdur yer ü göki *götüren*

yedi ķat yirden aŗaĝa ķuran (RN17.B-6)

ķaķa *giden* yolu göņli iķinde

göremez ol anı yaddur ilinde (RN12.B-1)

ele *gireni* zindāna ururlar

ayaĝına da demür buyururlar (RN7.A-4)

buçuk gün *turmayan* ‘ aklıñ katında
ne lâyıķ ola şāhuñ hāzretinde (RN6.A-5)
diyen ol *işiden* ol *gören* ol *gösteren* ol
her sözi *söyleyen* ol şüret cān menzīlidür (D67.B-2)
an‘ anam dirsın anuñ *söyleyen* oldur söz anuñ
ol bizimdür biz anuñ bu ğayr tesbīh dilidür (D67.B-5)
haķdan *gelen* şerbeti içdük elhamdülillāh
şol kıdret denizini geçdük elhamdülillāh (D160.B-4)
dost ‘ ışķdan ‘ ālem tatdı her bir ‘ āşık andan aldı
‘ ışksuz *biten* çiçek şoldı ‘ ışķıladur dostlık hoşı (D190.B-1)
seni ne bile fülān ne söylerise yalan
dünye çirkine *ķalan* işin gümān eyledi (D189.B-5)
bencileyin *gören* kişi ben sevdüğümün yüzini
delü ola tağa düşe yavuķıla kendözini (D188.A-5)
harāmiyle hamir tutdı cihānı
fesād işler *iden* hürmetlü oldı (D206.B-1)
bundan kendözün *giden* oldurur yolda ķalan
benüm bir ķarıncaya vallāh istādum vardır (D87.A-4)
dürlü dürlü cefānun adunı ‘ ışķ virmişler
bu cefāya *ķatlanan* dosta hālvet irmişler (RXII.1)
bu şārın sultānı var cümleye ihsānı var
sultān ile *bilışen* yoğ iken vara beñzer (RXIII.7)

2.1.8.5.1. Yetkinlik, Elverişlik - Sınırlama / Zümre Oluşturma

-(y)An

iy sözlerüñ aşlın bilen gel di bu söz kıandan gelür

söz aşlını *anlamayan* şanur bu söz benden gelür (D72.B-3)

hey bî-çâre danışman it dervîş-i perişân

dervîşlere *irîşen* işine peşmân olur (D89.A-4)

tur didüm göklere tırdı gökler dağı karar kıldı

yüz biñ dürlü âdem geldi getürüp *gederen* benem (D134.B-4)

et ü deri süngük *çatan* hükmeyleyüp diri *dutan*

kıudret beşiginde *yatan* hikmet südin *emen* benem (D140.B-5)

yire göke bünyâd *uran* ırılmadın kayım *turan*

ırmaqlara göl *çağıran* yünus ‘ummân benem (D141.A-1)

yaz yaradup yir *tonadan* gönlümüz evi hânedân

hoşnûdam ata anadan kıullık kıadrin *bilen* benem (D140.B-2)

yıldırım olup *şakıyan* kaçıyup nefsin *dokıyan*

yir kıarasında berkiyen şol ağılu yılan benem (D140.B-3)

hâmzayı kıâfdan *aşuran* elin ayağın *şeşüren*

gözsüzlerüñ gözinedeki bozpusaruğ tuman benem (D140.B-4)

her kim sever allâhı rahmet kıılır vallâhi

dil sevgisiyle olmaz ‘ışık ile *göyen* gelsün (NLXXV.5)

kerpiç kıoydum kıazana poyraz ile kıaynatdum

nedür diyü *şorana* bandum virdüm özünü (YXXCIX.3)

kırdum bu nefsün çerisin bir itdüm burc u bārūsın
pāk eyledüm iĉerüsün mülketini **yuyan** benem (D128.B-1)
bu cümle cānda **oylayan** tamarlarında **kaylayan**
küllü dillerde **söyleyen** külli dili **diyen** benem (D128.B-5)
ol hallāc-ı manşūr ile söyleridüm ene ʾl-ħaĉĉı
benem gin ʿ anuĉ boynına dār urĉanın **daĉan** benem (D129.A-2)
ĉarĉ benüm ĉükmümedür her ĉanada ben oturmuşam
mülk benüm elümedür **yaĉan** benem **yanan** benem (D129.A-5)
bir ĉarāra dutdum ĉarār sırrımı benüm kim tıyar
gözsüz beni ĉanda gören göñülde **gizlenen** benem (D130.A-4)
ħalk iĉinde dirlik **düzen** dört kitābı toĉru **yazan**
aĉ üstine ĉara **dizen** ol **yazılan** ĉur ʿ ān benem (D130.B-3)
dost ile birlige **biten** buyruĉı neyise **dutan**
mülk yazayup dünyā düzen ol baĉĉavān hemān benem (D130.B-4)
ħamzayı ĉāfdan **aşıran** elin ayaĉın **şesiren**
sımurĉ-ı ĉāf ardındaĉı ol aĉılı ılan benem (D130.B-5)
yūnus degül bunı **diyen** kendüligidür **söyleyen**
kāfir olur **inanmayan** evvel aĉır hemān benem (D131.A-1)
ĉırĉdan birisine caldumıdı neşteri
ĉırĉından ĉan ʿ ibret **gösteren** benem (D126.B-1)
ʿumar-ı ĉaĉĉāb ile hem ʿ adl ü dād işledüm
aĉlıla fişĉ eyleyüp ĉadde **başılan** benem (D126.B-2)

‘abdurrezzāk ol dervīş yoldaş idindi beni
hallāc-ı manşūr ile dāra **asılan** benem (D126.B-3)
adımı yūnus dakdum sırrum ‘āleme çağdum
bundan ilerü daħı dilde **söylenen** benem (D126.B-6)
yıldırım olup **şakıyan** gökde melā’ik **doğuyan**
bulutlara hüküm **süren** yağmur olup **yağan** benem (D121.A-5)
sekiz uçmak ‘āşıklara köşk u sarāydur bilene
mūsileyin hayrān olup tūr tağında **kalın** benem (D121.B-2)
şāh balabān şahīn toğan zihī ögmiş anı **ögen**
toğan za‘if olurısa toğanlıktan kalur degül (D.B-5)
gevher **seven** gönüller yüz biñ yol iderise
hağdan naşip olmasa cānlar alası degül (D.111.A-4)
yūnus gözün görürken yarağın eyle bugün
gelmedi anda **varan** girü gelesi degül (D11.B-4)
dünyeye **gelen** kişiler yola bile gelmek gerek
ölümünü aňubanı dün ü gün ağlamak gerek (D109.B-3)
gören pervāneleyin nice oda düşmesün
gözlerinüñ bakışı cān alur iki çırağ (D104.B-3)
yūnusun bu danışı genc-i nihān sözidür
dosta ‘āşığ **olanlar** iki cihāndan fāriğ (D104.A-3)

2.1.8.6. Yetkinlik, Elverişlik - Uyarı

-z

ķoya dñnyāyı ķoma yitemezsin

ecel baēladı yolu *ütemezsin* (RN14.A-4)

tekebbür kişinñ fāyidesi yoē

ķomazsa kibri peşmān olısar çoē (RN13.A-3)

ķanā' at didüğünü eger sen *dutmazısañ*

nefsüne uyarısañ ser-gerdān ol yor imdi (D203.A-2)

nefsümñ ejderhāsı döndi baņa haml' itdi

ķanā' at hāy *dimezse* yir ü köki yir imdi (D202.B-5)

yūnus imdi sen senden ayru degülsün cāndan

sen sende *bulmazısan* ķanda bulasın anı (YLXXXVIII.1)

her kim anuñ dīdārunı bunda ' ayān *görmezise*

yarın ol ser-gerdān geze hiç bilmeye nitdüğünü (YXCI.6)

2.2. Şekiller

Bu bölümde Yūnus Emre'nin şiirlerinde tespit ettiğimiz sıfat fiillerin şekle göre sınıflaması yapılmıştır. Önce şekillerin verildiği bu bölümde şeklin altına şekillerin hangi fonksiyonu icra ettiği birer örnekle verilmiştir.

2.2.1. -Ø

İstek - Emir

şol aēzuñdan kelecı yüz biñ şükrāneyile

destūr *gelsin* taşraya *söylesün* dil u dudak (D104.A-5)

İstek - Emir / İmkân

şarḫ u farz olmaz anda cānı ʿışka alanda

cevāpsuz dil söylenür nice *bilsün* bu lisān (NLXVIII.5)

İstek - Emir /Arzû, heves

şöyle *ḥayrān eyle* beni bilmeyeyin dinden günü

isteyeyein dā'im seni ayru nasa almayayın (NLXIV.2)

İstek - Emir / İntizâr

kim bize taş atarisa güllere nişâr olsun aa

ırauma aşd idenü ḥa *yandursın* ıraını (D.200.A-4)

İstek - Emir / Acıma

ikinci apusında ik ʿ arslan vardur anda

nieleri orkutmuş *olmasın* kim orkasın (D147.B-3)

İstek - Emir / Yetkinlik

ʿaynel yaıyn gören kişi ırmaz gözin dost yüzinden

nice *görebilsün* anı bu sevüden taşra duran (D159.B-3)

İstek - Emir / Teklif

ʿilm-i ḥikmet ouyanlar ışdan ferāgatdur bunlar

manşür oldum *aşu* beni her dillerde söyleneyin (D153.A-1)

İstek - Emir / Öneri

bu cān ni ʿ meti anı *gelü* bulalum anı

āsāyiş ılan cānı evliyā şoḥbetidür (D73.B-2)

İstek - Emir / Tahrik

haķikate baķarısan nefsün saņa düşmān yiter

var imdi ol nefsün ile *urış savaş tokış* yürü (YXIV.2)

İstek - Emir / Gereklik

ögret imdi dil ne *disün* şartı oldur seni *söylesün*

tevfikle yāri ķalırısa ğayrı dile söyletmeyem (D123.A-2)

İstek - Emir / İmhāl

yūnus imdi tevbeyle gel cān sendeken eyle ‘amel

‘ışık ile gel *ķuřanıģör* bu dervīřlik palhengini (D182.A-1)

İstek - Emir / Temenni

gideridüm ben yol sıra yavlaķ ağac

böyle laķıf böyle řirīn ğönlüm aydur birķaç sır *ac* (D61.B-1)

İstek - Emir / Rica

yūnus *baķ* niredesin ne yerde ne gökdesin

bekle edep perdesin *gel* imdi *gel şapu ķıl* (D112.B-3)

İstek - Emir / İhtār

ķün deņize ğarķ olduņ boğazuņa geldi şu

deli bigi *şalbınma* iy biķāre batduņ şut (D62.B-3)

İstek - Emir / Tavsiye

pādiřeh ğaznesinde mennā‘ öķüř

uyğudan uyanup *dut* sözüme ğüş (RN44.A-3)

İstek - Emir / Telkin

yūnus imdi söyle haqqı münkir *dutsun* saña daqı

bişübdürür haqqıñ hōnı ‘arifler *datsun* duzumı (D181.A-4)

2.2.2. -(y)A

Diğerlerinden Ayırma - Yetkinlik

‘ışkı *seve* ‘aşıq gerek ne olısar ‘ışkıdan yigrek

‘ışkıdur yire göke direk qalanı hep söz öküşi (D190.B-3)

Gösterme - Olgu, Âdet

bu ne hāldür saña zulmet içinde

niçe *uyuyasın* gāflet içinde (RN23.A-2)

İstek - İstek

terk idesin taht u tācı bulasın itdügün güci

muḥammed haq yalvarıcı şefā‘ atumuz andadır (D76.B-3)

İstek- İstek / Arzû, Heves

dileriseñ *iresin* ferāgat menziline

var qanā‘ at dārında nefsi boğazından as (D98.B-4)

İstek - İstek / Eğilim

girçek saña ‘aşıqısam arlanmaqlık nemdür benüm

şukrāne cānumı *virem* ger melāmet tönin *geyem* (MXLV.5)

İstek - İstek / Gereklik

ikilik eylemeye hiç yalan söylemeye

‘ālem bulanurısa bulanmadın *turıla* (D167.A-2)

İstek - İstek / İhtar

key çapük oynadı *utilmayasın*

hevāye kibre sen *tutilmayasın* (RN15.B-2)

İstek - İstek / İhtimâl

gerek sen zengi vü pası yuyasın

saña lâyıķ mıdur anı *koyasın* (RN44.B-2)

İstek - İstek / İmhâl

gel imdi *aydayın* boşu haberin

birin birin saña gönülde varın (RN19.B-1)

İstek - İstek / İmkân

bu yünusuñ gördüğünü eger zühre *göreyidi*

çengini elden bırakıp unundaydı sâzını (D188.B-5)

İstek - İstek / İntizâr

severseñ dünyeyi miñnet *bulasın*

erenler sırrını kaçan tuyasın (D155.A-2)

İstek - İstek / İstidât

nice ticâret kesb *gösterem* ben aña

şöyle kâdirdür ol kim sūd u ziyāndan fâriğ (D101.B-2)

İstek - İstek / Tavsiye

oķına qur'ân ü yâsin kulaķ urup *dinleyesin*

tağca güneşler *yuyasın* tanla seher vaķtinde tur (D83.B-1)

İstek - İstek / Takdir

halāl ola saña uçmağ uçmağda hūrī қоçmağ

kevşer şarābını içmek tanla seher vaktinde tur (D83.B-3)

İstek - İstek / Teklif

baña cānı sen virdiñ ‘ azrā’ ile buyurduñ

teslīm *ideyin* cānı yalan da‘ vī kılmazın (D156.B-6)

İstek - İstek / Telkin

sen ayruğ yidügiyle toymayasın

anunla cism ü ‘ ömri *yuymayasın* (RN50.B-3)

İstek - İstek / Temenni

elünj ala saḥāvet gide bile

göresin hağ yolın hoş tertip ile (RN39.A-1)

İstek - İstek / Şaşıрма

ne hāldeyin ne *bilem* duzağdayam ne *gülem*

bir ğaripce bülbülem ötmege güle geldüm (D135.B-5)

İstek - İstek / Vaad

beri gel genci saña *buldurayın*

saña buldurmayanı *büldüreyin* (RN45.A-3)

İstek - İstek / Yetkinlik

çü şuçuñ bilmeziseñ bildireyin

tutup oğrıyı elünje *vireyin* (RN32.B-4)

İstek - Gereklik

dirlik budur ‘ aşıkā ma‘ şūḳ yolında *öle*

şorarlarısa aydam ‘ aşıḳuḳ burhānını (YLXXXIX.4)

Tahmin

yazuḳlarımız *dartıla* anca perdeler *yırtıla*

bilmedigūḡ günāhlarıḡ anda saḡa ‘ ayān *ola* (D61.A-4)

Tahmin - Endişe

dervīş olan kişiler ‘ acep nite *dirile*

yol taḳāzan budur bir ola her bir ile (D167.A-1)

Tahmin - Gereklik

dünyāda göḡlini *çeke* eliyile arpa *eke*

ununa yarı kül *ḳata* güneşde ḳurutmaḳ gerek (KXXXIV.4)

Tahmin - İhtimâl

anı baḡa şoranlara nice nişān aydıverin

diliyle kim *aydabile* bu ‘ ıḡḳuḡ duraḡı ḳanda (D176.A-4)

Tahmin - İmkân

yūnus imdi sen senden ayru degūlsūn cāndan

sen sende bulmazısan ḳanda *bulasın* anı (YLXXXVIII.5)

Tahmin - Temenni

varlıḳdur ḫicāb katı kim *yıḳa* bu ḫicābı

dost yüzinden niḳābı götürmege er gerek (D105.A-5)

Tahmin - Şaşırma

seni sevenlerüñ *ola* mı ʿ aklı

bir dem uşluyısa her dem delidür (D86.B-3)

Tahmin - Vaad

kullarna vaʿ deyledi yarın uçmak *virem* didi

ol dostlaruñ sevindügi yarınım bugündür baña (D60.A-5)

Tahmin - Yetkinlik

ʿ ışık ilinüñ haberin disem *işide* misin

yoladaş olup ol yola sen bile *gide* misin (D156.A-1)

2.2.3. -(y)AcAK

Tahmin

ol işler tamām ol dirliği *dirilecek*

gözün hiçābın silicek yer gök ʿ tolu didārdurur (D94.A-3)

Tahmin - Gereklik

-(y)AcAK

biz de varavuz ol ile kaçan ki vaʿ demüz gele

kişi *varacağı* yire göñlüni berk itse gerek (KXXXVI.3)

Tahmin - Endişe

namāzı ʿ kıl zikreyle elün götür şükreyle

öleceğün fikreyle ʿ tur irte namāzına (D174.A-1)

Tahmin - İhtimâl

câhildir ma' niden almaz oturur kararî gelmez

öleceğini hiç şanmaz yüz bin yıllık teşvîş ider (RXI.5)

Tahmin - İmkân

eyâ uşlu kişi sen bir haber vir

nerede var bize *gizlenecek* yir (RN24.A-3)

2.2.4. -AII

İstek - İstek

virgil su 'âle cevâp *dutalum* olsun sevâp

şu' le kime gösterir ' ışık evinün bacası (D182.A-3)

İstek – İstek / İhtâr

bu dünyâya kalmayalum fânîdür *aldanmayalum*

bir iken *ayrılmayalum* gel dosta gidelüm gönül (LXXXVIII.5)

İstek - İstek / İmkân

bu ' ışık denizine talan hâcet degül aḡâ gemi

yâḡûd kanda *bulalum* bu şöḡbet ile demi (YXCVI.1)

İstek - İstek / Tavsiye

gelün tanışık *idelüm* işin kolay *tutalum*

sevelüm sevillelüm dünyâya kimse kalmaz (D96.A-4)

İstek – İstek / Teklif

gelün tanışık *idelüm* işin kolay *tutalum*

sevelüm sevillelüm dünyâya kimse kalmaz (D96.A-4)

İstek- İstek / Temenni

isteyelüm iş ıssını bulup görelüm kıdadur

cān kulağı açuğısa işbu sözüm turvendür (D76.A-2)

2.2.5. -(y)An

Alışkanlık

‘ ışkdan *da‘vi kılan* kişi hıç aņmaya hırş u hevā

‘ ışk evine girenlere ayruķ ne meyl ü ne cefā (D56.B-1)

Diğerlerinden Ayırma

gel irak isteme anı cānıñdan içerü cānı

seniñle bile *turanı* görmeyen bī-başardurur (D93.B-4)

Diğerlerinden Ayırma - Yetkinlik

giderimiş bunda *gelen* dünya işi cümle yalan

ağlar ‘ ömrin *yavıķılan* āh nideyin ‘ ömrüm seni (D205.A-2)

Diğerlerinden Ayırma - Olgu, Âdet

‘ ışk ile gelen erenler içer ağuyı nüş ider

tapuğa *çıkmayan* şular deniz ile savaş eder (RXI.1)

Diğerlerinden Ayırma - Zümre Oluşturma

bildük *gelenler* geçmiş *konanlar* girü göçmiş

‘ ışk şarābından içmiş kim ma‘ nī tıyarısa (D164.B-5)

Yetkinlik, Elverirlik

şormanı yūnusdan haber dost kıdese anda ver

haberini *gören* virür ben tenhā yörügeldüm (MLXIII.7)

Yetkinlik, Elverirlik - İmkân

ki yüz biñ *da' vî kılan* aña irmez

anuñ izi tozını kimse görmez (RN40.B-2)

Yetkinlik, Elverirlik – Olgu, Âdet

ka' be vü büt imân benem çarhuruban dönen benem

bulut olup havāya aġup rahmet olup *yaġan* benem (D140.B-1)

Yetkinlik, Elverirlik - Sınırlama

beni benden *alana* irmez elüm

ķadem kim basa sultāndan iķeri (YXCIII.5)

Yetkinlik, Elverirlik - Sınırlama / Zümre Oluşturma

hey bî-ķāre danışman it dervîş-i perîřān

dervîşlere *irişen* işine peřmān olur (D89.A-4)

2.2.6. -(y)AsI

İstek - İstek / Gereklik

ol ilüñ zavādası cefā duta *gidesi*

şeker ayruġa şunup sen aġı dada mısın (D156.A-3)

İstek - İstek / Tasarı

her ķapuda bir kişi yüz biñ ķerisi vardur

‘ iřķ kılcın ķuřanup cümle *ķirasım* gelür (D84.A-3)

İstek - Gereklik

dügeliden bu ‘ iřķ yakın yünus ģaķā‘ ķılma řaķın

‘ iřķdan naşıp řunulıķ cevāp *viresi* ģāl gerek (D11.A-1)

İstek - Gereklik / İstidât, Liyâkat

çağrışalar ata ana kardaş kardaşdan uşana

yalvaralar ol sübhâna *niyâz kılası* er gerek (D110.B-5)

Tahmin

kırk kişi bir ağacı tağdan gücin indüre

ye bunca mürîd muhîb şırâṭ nice *geçesi* (D183.A-1)

Tahmin - Gereklik

dünyâ çerb ü şîrîndürür âdem gerekdür *yiyesi*

kim nesneye ṭama^ç idüp körüp kömürüp yutmağıl (LXXXVII.6)

Tahmin - İhtimâl

yüz biñ riyâ çerisi bilün vardır bu yolda

nefs öldürmiş er gerek ol çeriyi *kırası* (D199.A-2)

2.2.7. -DI

Rivâyet

her yire *bağdumısa* er oturur

gönlin aldum yüz yere sürmegile (D162.B-3)

Rivâyet - İhtimâl

ma^ç nî nedür iblîs fuzûllıkdurur bizde

tuyduṅısa işbu sözden sırr âşikâr eyledi (D188.A-2)

Rivâyet - Olgu

bir kez gönül *yıkduṅısa* bu kılduṅuñ namâz degül

yitmiş iki millet daḫi eliñ yüziñ yumaz degül (LXLIV.1)

Rivâyet - Sınırlama

tenüm daħı cānum daħı hîç bilmedi ene ʔl-ħaħķı

şimdiye dek *bilmedise* şimden girü tüş eyleyem (D134.A-5)

Rivâyet - Tahmin

kimün kim buħl *oldıyısı* ħāli

elin urmaġa māle yoħ mecāli (RN37.B-6)

Rivâyet - Varsayım

erenler şoħbetinde deste kıızıl gül idüm

açıldum ele geldüm *şoldumısa* ne oldı (YLXXXV.3)

Rivâyet - Tespit / Yetkinlik

ger sen seni *bildünise* şüret terkin *urduñise*

şıfat nedür *bildünise* ne kim iderseñ saña ħaħ (D102.B-4)

2.2.8. -DIK

Diġerlerinden Ayırma - Yetkinlik

besledüğüm nazik teni terk itmeyem dirdim arı

ķara topraġa ben anı ķarayım andan varayım (MXLVI.7)

Diġerlerinden Ayırma - Olgı, Âdet

ı ışķun odına *yandığım* ağlamak oldı *güldüğüm*

dost saña zārī *ķılduğım* münķirlere savaş gelür (RXVIII.2)

Rivâyet - Sınırlama

allāh benüm *didüġine* virmiş virür ı ışķ varlıġın

kimde ki var bir zerre ı ışķ çalab varlıġı andadur (RXV.5)

Yetkinlik, Elverirlik

şüret gözi degül bu göz didigüm

bilürem ben neden ne *istedügüm* (RN48.A-5)

Yetkinlik, Elverirlik - Alışkanlık

uçmağ uçmağuş *didigün* mü 'minleri yiltedigün

vardur ola birkaç hürî arzüm yokdur uçmağıçün (D145.B-2)

Yetkinlik, Elverirlik - Olgu, Âdet

muhaqqıklar göredurur yünus gözi ne *gördüğün*

düşüm söyleyeyim saña necm ile ta'bir eyleyem (D143.B-4)

2.2.9. -gAn

Alışkanlık

danışmanıñ cāhili unamaz dervişleri

derviş ile danışman yavlağ *üleşgen* olur (D89.A-1)

2.2.10. -gUç

Yetkinlik, Elverirlik

īmān *aldaguçları* bilün çokdur bu yolda

nefsine uyanlarıñ gitmez yüzi qarası (D199.A-1)

2.2.11. -(y)IcI

Yetkinlik, Elverirlik

ol kâdir-i kün feyekün *lütfidici* rahmān benem

kesmedim rızqını viren cümlelere sulţān benem (ML.1)

2.2.12. -(I)k

Olgu - oluş

‘ ışka *tanışık* şıgmaz degme cān göke ağmaz

pervāneleyin oda yanmayan ‘ aşık mıdur (D74.A-3)

2.2.13. -(y)IsAr

Tahmin

cān alıcı hōd *geliser* emāneti vir *diyiser*

ben emāneti ıssına vireyim anđan varayım (MXLVI.3)

Tahmin - Endişe

hayır şerrüm *yazılısar* ‘ ömrüm ipi *üzüliser*

şūret benden *bozulısar* āh nideyim ‘ ömrüm seni (YXCVII.3)

Tahmin - İhtimâl

vuşlat hālin *aydıсарam* vuşlat hālin bilenlere

yidi dürlü nişān gerek haķıķate irenlere (D163.B-2)

Tahmin - İmkân

‘ acep bu benüm derdüme ney için dermān bulunmaz

kim *bulıсар* dermān aņa kişiyi kim beri dutar (RVI.5)

Tahmin - Kıyas

aşak varan kişi devlet iletdi

aņa kim *yitiser* uzadı gitdi (RN18.A-2)

Tahmin - Temenni

yūnus senūñ sözlerūñ ma‘nīdūr bilenlere

söyleniser sözlerūñ devr-i zamān içinde (D166.A-3)

Tahmin - Vaad

ki her kimde olursa şabr hāli

olusar hayr ile anuñ me‘ālī (RN29.A-5)

Tahmin - Yetkinlik

cihānda kim *giriser* bu işūñ arasına

ye kim hükmedibile sultān u hāndan fāriğ (D101.A-3)

2.2.14. -mİş

Rivāyet

biñ er tonlu tūrurlar kapusunda

esir itmış cihānı tapusunda (RN5.B-5)

Rivāyet - Benzetme

bu dünyāda bir nesneye yanar içüm göyner özüm

yigid iken ölenlere gök ekini *biçmiş* gibi (D207.B-1)

Rivāyet - Diğerlerinden Ayırma / Zümre Oluşturma

bī-çāre yūnusun çokdur günāhı

anuñ dergāhına yüz *tutmuşam* ben (NLXIV.8)

Rivāyet - Küçümseme

bu şarın hayālleri dürlü dürlü hālleri

aldamış ğafilleri cāzū ‘ayyāra beñzer (RXIII.5)

Rivâyet - Olgu

cümle *yaradılmışa* bir göz ile bakmayan

şer‘ üñ evliyâsıyla haqıyqâte âsıdur (D69.B-5)

Rivâyet - Sınırlama

dervîş bilür dervîşi haq yolına *turmuşı*

dervîşler hümâ kuşu çaylaq u baykuş degül (LXLIII.3)

Rivâyet - Şaşıрма

peşimân oldu vu dil-teng ü gamkîn

neler *itmiş* aña bu gaybet ü kîn (RN51.B-1)

Rivâyet - Tahmin

el *bağlamışdur* kamusu haq çalabdur umusu

nökerli kızdur kimisi alınmadın çoqlar yatur (RXIX.8)

Rivâyet - Tasvir

kurılmışdur dost dükkânı dost içine *girmiş* gezer

günâhum çok göñlüm sizer ben dosta çok yalvarayın (D151.B-2)

Rivâyet – Tespit

‘âşık dünyeyi nider ‘âkıbet bir gün terk ider

‘ışık etegin *dutmuş* gider her kim gelürse şalâdur (D92.B-1)

Rivâyet - Tespit / Farkına Varma

çün ben beni *unutmuşam* söyle ki saña gitmişem

ne kâlde ne hâldeyisem bir dem qarârum yoqdurur (D87.B-3)

Rivâyet - Tespit / Eleştiri

bekler azdı yolından bilmez yoğsul hâlınden

çıkıdı rağmet gölınden nefis göline *ğalmışdur* (RXVII.4)

Rivâyet - Tespit / Yeterlik

dün ü günin çekerler ol kııl üzölsün diyü

‘ömrin anda *berk itmiş* yedilür bir kıılıla (D167.B-1)

Rivâyet - Tespit / Yetkinlik

yüz biğ riyâ çerisi bilün vardur bu yolda

nefs *öldürmiş* er gerek ol çeriyi kıırası (D199.A-2)

2.2.15. -(A/I)r

Alışkanlık

göñlüm sağa *egleridüm* gül diyüben *yıylaridum*

ğaripseyüp *ağlaridum* âh nideyim ‘ömrüm seni (D205.A-1)

Alışkanlık - Gösterme

her biri sözi tıyayıduğ ye bu ğamı yuyayıduğ

yürürken oynayayıduğ gideydi senden kâr u bâr (D69.A-5)

Alışkanlık - İstidât

dağı cihâna gelmedin cānum anı *severidi*

minnet degöl yünus sağa nice tapu *kılurısam* (D131.B-2)

Alışkanlık - Olgu, Âdet

müsâ aydur göreyin işbu şu nirden gelür

ger böyle *ağarısa* zîr ü zeber eyledi (D186.B-5)

Alışkanlık- Olgu, Âdet / Rivâyet-Tespit / Farkına Varma

giderimiş bunda gelen dünya işi cümle yalan

ağlar ‘ ömrün yavıķılan âh nideyin ‘ ömrüm seni (D205.A-2)

Alışkanlık - Olgu, Âdet / Tasvir

yüriridüm anda pinhân haķ buyruğı virmez aman

vaţanumdan ayırdılar bu dünyeye düşdi gönül (D113.B-3)

Diğerlerinden Ayırma

ķo sevme dünyeyi kim ķala senden

dilersen dilemezsen ala senden (RN31.B-5)

Diğerlerinden Ayırma - Zümre Oluşturma

yâr yüregim yar gör ki neler var

bu halkan içinde bize *güler* var (RIX.1)

Gösterme

ķatlıķdan işi yavlaķ uzatdı

gözi *bakarisen* mâl yire batdı (RN36.A-3)

Gösterme - Alışkanlık

‘ ışķun odı yüregimde yanduğına âlem ŧanuk

ķanda bir od *yanarisa* nişanı var düttün düter (LXLII.4)

Gösterme - Farkında Olma

küfrini *atarıķan* imānuđ vurma şaķın

hırş bizümle düşmāndur bilişlidür il degül (LXLII.4)

Gösterme - Olgu, Âdet

gelün şoralum cānlara şüretinden noldı gider

dün gün senünem *diriken* sebep neyi buldı gider (D80.A-5)

Gösterme - Yetkinlik

ço bu māl eksilince ben öleyin

gözüm *görüriken* nice vireyin (RN35.A-5)

Tahmin

gerekmez dünya bize çünkü bākī bünyād degül

bir kıl biñ de *yaşarisa* ölicecek bir sâ' at degül (D115.A-2)

Tahmin - Endişe

bu şöhbete gelmeyenler haq nefesi almayanlar

sürün anı bundan gitsin *fururisa* çok iş ider (RXI.4)

Tahmin - İhtimâl

aydurlarisa başa senün gönlün kim aldı

nice haber vireyin ağların aydımazam (D129.B-4)

Tahmin - İmkân

ben bir kitâp okudum kalem anı yazmadı

mürekkep *eylerisem* yetmiye yidi deniz (D97.B-4)

Tahmin - Kıyas

kime gönül *virürisem* benüm ile yâr olmadı

hâlüm bilüp derdüm şorup başa vefādār olmadı (D205.B-1)

Tahmin - Tasarı

biñ yıl topraқта yatarsam ben qomayam ene 'l-haqqı
ne vaqt gerek *olursa* ʿ ışk nefesin urigelem (D127.B-1)

Tahmin - Temenni

eylük erün yarıdır *ölürs*ʿ uçmaq yiridür
senden soñra söylenür ne dirligün varısa (HLXXX.7)

Tahmin - Yetkinlik

yünusun bu sözinden sen maʿ nî *añlarısan*
qonya menâresini göresin bir çuvâldüz (D98.A-1)

Yetkinlik, Elverirlik

saña yoldaş olanı sen *bilürseñ*
seni qurtarasın toğru gelürseñ (RN33.A-1)

Yetkinlik, Elverirlik – Alışkanlık

toğrı *varurdu* yolları qalem *tutardı* elleri
bülbüle beñzer dilleri danışman yigitler yatur (RXIX.3)

2.2.16. -sA

İstek - İstek

saʿ âdet *olsa* haq verse başiret
göreydün ne qılur saña bu gaybet (RN51.A-5)

İstek - İstek / Arzû, Heves

diyem saña bañlün neyidügin
şaşınur kendüden kendü yidügin (RN31.A-4)

İstek - İstek / Gereklik

öyle namāzın kılasın her ne dilersen bulasın

nefs düşmanın öldüresin nefis hemîşe *ölse* gerek (D108.A-3)

İstek - İstek / İmkân

ne virsen elün ile şol varur senün ile

ben *disem* inanmazsın varıcağaz göresin (D154.A-1)

İstek - İstek / Tahayyül

niçe āvârelîğla saña böyle

bir iki gün nola *olsa* senünle (RN.B-4)

İstek - İstek / Temenni

bārī kapuben *kaçmasa* göçkünci gibi *göçmese*

ölüm şarābın *ıçmese* āh nideyin ‘ ömrüm seni (D205.A-4)

İstek - Gereklik / Tahmin

her kim müsülmân olmadı beş vaqt namāzı kılmadı

bilün müslümân olmayan ol tamuya *girse* gerek (D105.B-2)

İstek - Gereklik / Tavsiye

müsülmānam diyen kişi şartı nedür *bilse* gerek

tağrınuğ buyruğın tıutup beş vaqt *namāz kılsa* gerek (D108.A-1)

İstek - Gereklik / Temenni

ol ikindiye kılanlar arı dirlik dirilenler

olandur haqqa irenler dā’im haqqa *irse* gerek (D108.A-4)

2.2.17. -z

Alışkanlık

baña *namāz kılmaz* dime ben bilürem namāzumı
kılurısam kılmazısam ol haqq bilür niyāzumı (D180.B-1)

Alışkanlık - Olgu, Âdet

algıl kendü elünle gine kendü hisābuñı
yoħsa serhengler elinde qatı *yaramaz* olur hāl (D117.A-2)

Alışkanlık - Olgu, Âdet / Rivâyet - Tespit / Farkına Varma

yaylalar *yaylamaz* olmuş kışlalar *kışlamaz* olmuş
bar dutmış *söylemez* olmuş ağızda dilleri gördüm (D144.A-3)

Diğerlerinden Ayırma

ayruq bize yas olmaya hiç göñlümüz bas olmaya
zîrā haqqdan gelen āvāz *şavulmaz* düğündür baña (D60.A-2)

Yetkinlik, Elverirlik

dostdan ayrı kimse *bilmez* kâfir müsülmân kimdügin
ben kıluram namāzumı haq geçirdise nāzımını (D180.B-2)

Yetkinlik, Elverirlik - Alışkanlık

vücūhuñ yoğısa göñüllere git
boyun *vermez* tamarlarını sekit (RN42.B-4)

Yetkinlik, Elverirlik - Olgu, Âdet

yarlıgağıl sen yūnusı günāhlu kıllaruñ ile
eger *yarlıgamazısar* key qatı firāk çalabum (D128.A-3)

Yetkinlik, Elverirlik - Sebep Belirtme

sen bilme misin mūsā ben neden *ayrılduğum*

şunlar öjüme düşer beni evkār eyledi (D187.A-4)

Yetkinlik, Elverirlik - Sınırlama

şu *didigüm* sözlerüm vücüddan taşra degül

tefekkür kıılırısan cümle sende bulasın (D148.A-4)

Yetkinlik, Elverirlik - Uyarı

ķoya dünyāyı ķoma yitemezsin

ecel bağladı yolu *ütemezsin* (RN14.A-4)

SONUÇ

Çalışmamızın amacına yönelik olarak Yûnus Emre'nin şiirlerini taradığımızda elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

1. Yûnus Emre'nin şiirlerinde toplam 84 tane sıfat fiil fonksiyonu tespit edilmiştir. Tespit edilen sıfat fiil fonksiyonları niteleme derecelerine göre “*ana fonksiyon*” ve “*alt fonksiyon*” olarak iki grupta ele alınmıştır. Belirlenen 84 fonksiyonun 8 tanesi *ana*, 3 tanesi *ana alt*, 73 tanesi ise alt fonksiyon görevini icra etmektedir.

Çalışmamızda tespit edilen *üst fonksiyonlar* şunlardır: *Alışkanlık, Diğerlerinden Ayırma, Gösterme, İstek, Olgu, Rivâyet, Tahmin, Yetkinlik / Elverişlik*.

84 fonksiyon içerisinde üç ana alt fonksiyon mevcuttur. Zira *istek* ana fonksiyonu kendi içerisinde *istekin* derecelerini belirten *istek, gereklilik* ve *emir* olmak üzere üç ayrı ana alt fonksiyonu bünyesinde barındırmaktadır.

Çalışmamızda farklı ana fonksiyonlar içerisinde aynı isimle ifade edebileceğimiz birçok alt fonksiyon mevcuttur. Örneğin, *İmkân* alt fonksiyonu; *İstek, Tahmin* ve *Yetkinlik, Elverişlik* ana fonksiyonlarında alt fonksiyon olarak görev icra edebilmektedir.

Ana, ana alt ve aynı isimle ifade edilen alt fonksiyonları çıkardığımızda geriye 42 tane alt fonksiyon kalmaktadır. Bunlar: “*Acıma, Alışkanlık, Arzû - Heves, Benzetme, Diğerlerinden Ayırma - Zümre Oluşturma, Eğilim, Endişe, Farkında Olma, Gereklilik, Gösterme, İhtar, İhtimal, İmhâl, İmkân, İntizar, İstidât, İstidât - Liyakat, Kıyas, Küçümseme, Olgu - Âdet, Oluş, Öneri, Rica, Sebep Belirtme, Sınırlama, Şaşırma, Tahayyül, Tahmin, Tahrik, Takdir, Tasarı, Tasvir, Tavsiye, Teklif, Telkin, Temenni, Tespit, Uyarı, Vaad, Varsayım, Yetkinlik, Zümre Oluşturma,*” olarak belirlenmiştir.

2. Ana fonksiyonlar kendilerine bağlı alt fonksiyon sayısına göre ise çoktan aza şu şekilde sıralanmıştır: *İstek > Rivâyet > Tahmin > Yetkinlik > Gösterme > Diğerlerinden Ayırma > Alışkanlık > Olgu*

3. En fazla alt fonksiyon sayısına sahip ana fonksiyon *istek* ana fonksiyonudur. *İstek* ana fonksiyonun Yûnus Emre'nin şiirlerinde 37 tane alt fonksiyonu tespit edilmiştir. Yûnus Emre'nin şiirlerinde *istek* ana fonksiyonu en çok karşımıza çıkan, en çok kullanılan

sıfat fiil fonksiyonudur. Çalışmamızda *istek* sıfat fiilinin kullanımının diğer tüm sıfat fiillerin kullanımının toplamına eşit olduğu saptanmıştır. Yûnus Emre'nin tasavvufi şiirler yazması, şiirlerinde insanlara yol gösterip nasihat etmesi gibi özellikler dikkate alındığında *istek* ana fonksiyonunun daha fazla karşımıza çıkması gayet tabii bir durumdur.

4. Alt fonksiyon sayısı en az olan ana fonksiyon ise *olgu* ana fonksiyonudur. Bu fonksiyonun Yûnus Emre'nin şiirlerinde sadece bir tane alt fonksiyonu tespit edilmiştir. Ancak bu ana fonksiyonun daha çok alışkanlık, gösterme, rivâyet ve yetkinlik, elverişlik ana fonksiyonları içerisinde alt fonksiyon unsuru olarak kullanıldığı saptanmıştır.

5. Yûnus Emre'nin şiirlerinde *istek* sıfat fiilinden sonra en çok bulduğumuz sıfat fiil fonksiyonu *tahmin* sıfat fiilidir. İnsanın gelecekte ne şekilde davranması, neleri yapıp nelerden uzak durmasının öğütlediği, ölümden sonra karşılaşılabileceklerin anlatılmasından dolayı bu sıfat fiil fonksiyonu şiirlerde sıkça karşımıza çıkmıştır.

6. Yûnus Emre'nin şiirlerinde on yedi farklı sıfat fiil şekliyle karşılaşılmıştır. Bunlar: -Ø, -(A/I)r, -z, -(y)An, -DIK, -(y)A, -(y)AsI, -sA, -All, -(I)k, -mIş, -DI, -(y)AcAK, -(y)IsAr, -gUç, -(y)IcI, -gAn şekilleridir.

7. Çalışmamızda bir sıfat fiil şeklinin birden fazla sıfat fiil fonksiyonunda kullanılabildiği tespit edilmiştir. Ayrıca bir sıfat fiil fonksiyonu da birden fazla şekilde icra edilebilmektedir.

8. Yûnus Emre'nin şiirlerindeki sıfat fiiller içerisinde en çok kullanılan şekil -(y)A şekli olarak tespit edilmiştir. İkinci sırada ise -Ø morfemi kullanılmıştır. Bu morfemlerin en çok kullanılan şekiller olmalarında hem *istek* fonksiyonuna ait şekiller olmaları hem de özellikle -(y)A morfeminin farklı ana fonksiyonlarda kullanılabilmesi etkili olmuştur.

9. Bir edebi eserin tam olarak ne anlatmak istediğini belirleyebilmek için o eserin dil bilgisi yönünden de çözümlenmesi gerekmektedir. Bu minvalde Yûnus Emre'nin şiirlerinin daha iyi kavranabilmesi, dizelerdeki anlam ve söyleyiş zenginliğinin daha iyi anlaşılabilmesi için seçilebilecek en uygun konu sıfat fiiller konusudur. Çünkü sıfat fiiller ifade ettikleri fonksiyonlar vasıtasıyla eserin yazıldığı dönemin özelliklerini, şartlarını yansıtabilmektedirler. Bu bağlamda Yûnus Emre'nin şiirlerinde yer alan sıfat

fiillerin yarısına yakınının *istek* ana fonksiyonunu icra ettiğini ve bu fonksiyonun dilek, temenni, yönlendirme gibi manalar barındırdığını düşünürsek dönemin Anadolusunun ihtiyaçları, yaşayışı ve koşulları hakkında bir nebze de olsa bilgi edinebiliriz.

Özetle, sıfat fiil kategorisine ait fonksiyonlar, bir edebi metnin anlaşılması ve yorumlanmasını daha kolay kılacaktır. Zira dile dayalı bir edebiyat yapmak için bu elzem bir durumdur. Biz de Türk dili ve edebiyatı için büyük öneme sahip bir edebi eserin incelendiği bu çalışmada, sıfat fiilleri fonksiyonlarına göre ele alarak alanımıza ufak da olsa bir katkı sağlayabilmeyi hedefledik. Umarız ki, bu çalışma bizden sonra yapılacak sıfat fiil çalışmalarına da fayda sağlayacaktır.

EKLER DİZİNİ

-Ø	40, 41, 42, 43, 46, 47, 48, 50, 51, 54, 59, 61, 124
-(y)A	32, 63, 65, 67, 70, 71, 72, 73, 75,76, 82, 98, 100, 101, 107, 111, 127
-(y)AcAK	96, 97, 99, 100, 104, 108, 131
-All	63, 71, 75, 80, 132
-(y)An	29, 32, 35, 113, 115, 119, 121, 133
-(y)AsI	61, 69, 74, 77, 100, 105, 134
-DI	83, 86, 89, 90, 94, 135
-DIK	27, 28, 30, 114, 118, 136
-gAn	22, 137
-gUç	113, 137
-(y)IcI	114, 137
-(I)k	83, 138
-(y)IsAr	106, 108, 109, 110, 111, 138
-mIş	84, 85, 86, 87, 89, 92, 93, 94, 95, 139
-(A/I)r	22, 23, 26, 38, 39, 40, 97, 99, 104, 108, 109, 111, 113, 114, 141
-sA	62, 63, 64, 69, 73, 74, 81, 144
-z	22, 24, 26, 27, 114, 116, 146

KAYNAKÇA

Kitaplar

- BANARLI, N. Sami (1983). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I.* , İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- BANGUOĞLU, Tahsin. (2007). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- BİLGEGİL, Kaya. (1984). *Türkçe Dilbilgisi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- DENİZ YILMAZ, Özlem. (2009). *Türkiye Türkçesinde Eylemsi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ERGİN, Muharrem. (2006). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayıncılık.
- GENCAN, Tahir Nejat. (1979). *Dilbilgisi*. Ankara: Tek Ağaç Eylül Yayıncılık.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki. (1965). İstanbul, *Yûnus Emre Divan ve Risala't al Nushiyya*. Eskişehir Turizm ve Tanıtma Derneği Yayını.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki. (1961). *Yûnus Emre ve Tasavvuf*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- KAYA, Doğan. (2000). *Âşık Edebiyatı Araştırmaları*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- KORKMAZ, Zeynep. (2009). *Türkiye Türkçesi Gramer Şekil Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuat. (1976). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- TATÇI, Mustafa. (1998). *Yûnus Emre Divanı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- TATÇI, Mustafa. (2012). *Divan-ı İlahiyat*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- UZUN, Nadir Engin. (1998). *Dilbilgisinin Temel Kavramları*. Ankara.
- ÜSTÜNER, Ahad. (1999). *Anadolu Ağızlarında Sıfat-Fiil Ekleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Sürelî Yayınlar

AKAR, Ali. (2003). -GAn Sıfat Fiil Ekleri, *TÜBAR*: 103.

ERDEM, Mevlüt. (2011). Türkçede Çekim ve Yapım Eklerinin Özellikleri ve Sınırları, *Bilig*: 85.

KARADOĞAN, Ahmet. (2008). Türkiye Türkçesinde Yeni Bir Sıfat-fiil Eki: -I, *Bilig*: 57-58.

KEPECİOĞLU, Kamil. (1945). Yûnus Emre Nerede Yatıyor? *Nilüfer*, S. 4.

ÖZTELLİ, Cahit. (1965). Yûnus Emre'nin Soyu Sopu, *Türk Dili*, S. 169.

TİMURTAŞ, Faruk Kadri. (1976). Küçük Eski Anadolu Türkçesi Grameri, *Türkiyat Mecmuası*: 351-353.

ÜNVER, İsmail. (2006). Yûnus Emre Üzerine, *TÜBAR*, 494.

ZÜLFİKAR, Hamza. (1995). Girişik Cümle Sorunu, *Türk Dili*: 648.

Diğer Yayınlar

- BAŞDAŞ, Cahit. (2006). *Türkçede Üçüncü Grup (Ara) Ekler*. I. Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı Bildirileri (26-27 Eylül 2006), Ankara, 1-5.
- GEMALMAZ, Efrasiyap. (1991). *Yûnus Emre'nin Şiirlerindeki Dil Özellikleri*. *Yûnus Emre Sempozyumu Bildirileri* (15-16 Ekim 1991), Erzurum, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Yayınları, 61-77.
- GÖKDAĞ, Bilgehan Atsız. (1993). *Oğuz Grubu Türk Şivelerinde Sıfat- Fiiller*, Basılmamış Doktor Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KARAHAN, Leyla. (1993). *Türkçede Birleşik Cümle Problemi*. Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı Bildirileri (22-23 Ekim 1993), Ankara, TDK Yayınları, 22.
- ERASLAN Kemal. (1980). *Eski Türkçede İsim – Fiiller*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- KORKMAZ, Zeynep. (1972). *Yûnus Emre ve Anadolu Türkçesinin Kuruluşundaki Yeri*. *Yûnus Emre Semineri*, (27-30 Mayıs 1972), Eskişehir.
- TOPÇU, Çiğdem. (2011). *Türkçede Sıfat Fiil Kategorisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TURAN, Zikri. (2007). *Türkçenin Yapım ve Çekim Düzeninde Yer Alan Eklerin Sınıflandırılması Nasıl Olmalıdır? IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II* (24-29 Eylül 2000), Ankara, TDK Yayınları, 1835-1844.
- TURAN, Zikri. (2014-2015). Eğitim - Öğretim yılı *Ekleşme Dizisinin Karşıtlık Düzeni* Yüksek Lisans Ders Notları, Sakarya: Sakarya Üniversitesi.
- TURAN, Zikri. (2008). *Gösterme Sıfat Fiili*. Ahmet Bican Erçilasun Armağanı. Ankara: Akçağ Yayınları, 235-244.

ÖZGEÇMİŞ

Yusuf Sinan OĞRAŞ, 23.06.1988 tarihinde Muş'ta doğdu. İlkokulu Yavuz Selim İlköğretim Okulu'nda; ortaokulu ise Yıldırım Belediyesi Ortaokulunda okudu. Lise öğrenimini ise Bursa Süleyman Çelebi Lisesi'nde tamamladı. 2006 yılında Uludağ Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü kazandı. 14.06.2010 tarihinde bu bölümden mezun oldu. 02.02.2011 tarihinde arasında Uludağ Üniversitesi'nde Pedagojik Formasyon eğitimini tamamladı. 2014 yılında Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Dili Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans eğitimi almaya hak kazandı.

